

Fig. 1. Kirken i landskabet set fra sydøst. Foto Anders C. Christensen 2015. – *The church in the landscape seen from the south east.*

VEJRUNM KIRKE

HJERM HERRED

Kirken i Vejrum er viet til Skt. Andreas (*værnehelgen*).¹ Den tidligste omtale hidrører antagelig allerede fra 1196, da Svend, præst i »Wethrum«/ »W(æ)th(rum)«, bevidnede to kongelige transaktioner.² Vejrum taksedes o. 1350 i Ribe Oldemoder til 5 skilling sølv, den næsthøjeste ansættelse i herredet efter Hjerm og Borbjerg (s. 1999, 1839).³ Kirkens og præstebordets ejendomme er omtalt i flere senmiddelalderlige kilder. Bl.a. stadfæstede Ribebispen Hartvig Juel i 1485 besiddelsen af gods, der var givet til gudstjeneste, vel til sjælemesser.⁴ En sjælegave skænkedes endvidere 1498 af Kyrstin Mychels datter (Kirsten Mikkelsdatter Krag), enke efter Møgh Kiees (Myg Eriksen Kid (Krag, -1444-85-) til Jørsbygård (Jørsby Sogn, Morsø Nørre Hrd., Tisted Amt)). Donationen skulle sikre forbønner 'til evig tid' for Kirsten Mikkelsdatter og hendes børn; samtidig stadfæstede hun en ældre gave på en gård,

skænket til præstebordet af hendes oldefader, Niels (Svendsen) Krag med henblik på en fredagsmesse.⁵ Et sent eksempel på en sjælegave var en donation fra Jens Spend til Kvistgård, etableret på Mariæ Renselsesdag (2. febr.) 1530 på hans egne og arvingernes vegne. Gaven, 2 ørter korn, skulle hvert andet år gives til kirken og hvert andet til præsten, »medt slig wilkaar, at presten schulle bede aff predichstoellen for hans fader Simon Spend« (jf. s. 2234).⁶ Herudover udstedte provsten i Vestervig, Gregers Svendsen 1498 et brev om 'Vejrum Kirkes ejendom og Vestervig'.⁷ Antagelig har Vestervig Kloster således haft vigtige ejendomsrettigheder i sognet. 1500 blev der på Hjerm Herredsting, som i senmiddelalderen synes at have ligget i Vejrum Sogn, gjort tog mellem »Bonden og Guds Hus paa s. Andree Kirkes Vegne i Wethrum på 'syre mark' (Sir Mark)«. ⁸

I forbindelse med landehjælpen 1524–26 svarede Vejrum Kirke 25 mark, det næsthøjeste beløb i herredet efter Hjerm (jf. også Ølby og Fovsing, s. 2267 og 2315).⁹

En begravelse i tårnet (s. 2247) blev 1700 overdraget til Rasmus Nielsen Overgaard (†1708) til Ausumgård og Kvistrup (Gimsing Sogn, jf. s. 2115) af Søren Sørensen (†1706), forhenværende amtsskriver i Dronningborg og Mariager amter. Denne var forinden af kongen blevet 'benådet' med Vejrum Kirkes visse og uvisse indkomster.¹⁰ Rasmus Overgaard havde selv ladet begravelsen bekoste og skænkede desuden kirken et krucifiks og 'et jernværk', dvs. en alterskranke (s. 2228, 2226), ligesom han forpligtede sig til at give kirken 'en hæderlig kendelse, som til dens prydelse af ham selv med kirkens forsvars råd kan anvendes'. Selve kirken blev 1710 (skøde fra 1720) solgt på auktion af

Kronen med tilhørende kaldsret til Niels Overgaard (†1722), en søn af ovennævnte.¹¹ Vejrum havde herefter ejerfællesskab med Kvistrup frem til 1771, da hovedgårdens ejer, Christiane Stivart Moth (†1773), søster til den tidligere indehaver, Christian von Moth (†1766), ved gavebrev skænkede den til kirkens sognepræst Niels Bygum Krarup (†1799). Imidlertid videresolgte denne allerede 1774 kirken til Thomas Just Jermiin til Ausumgård, der 1777 oprettedes til stamhus.¹² Siden tilhørte Vejrum Kirke Ausumgårds ejere frem til 1911, da den overgik til *selveje*.¹³ Sognet havde 1819–31 Handbjerg som *anneks* (s. 1942), men har både før og siden udgjort et enkeltpastorat.

1799 oprettedes et *sognebibliotek* i Vejrum på initiativ af arvingerne efter pastor Krarup. Midlerne skænkedes til det værdige formål 'i stedet for at bekoste en ligsten eller epitafium over en elsket ægtefælle og en kær fader'.¹⁴

Sagn m.v. Som meddelt af Resen kunne der efter overleveringen fra en høj nær sydsiden af kirken ofte iagttages et brændende spyd, der blev slynget mod højen på den modsatte, nordlige side.¹⁵ Kirkens altertavle 'af alabast' var del af det oversøiske gods, der var ombord på et skib, som led skibbrud ved Bovbjerg (jf. s. 1840 og 2219). Den usædvanlige billedkvader på nordsiden (jf. s. 2182 og fig. 8) tolkedes i *Præstendberetningen* 1766–69 som en abe (!) og betegnedes som kirkens vartegn.¹⁶ En beretning, der knytter sig til svenskekrigene (Torstenssonfejden 1643–45 eller Karl Gustav-krigene 1657–60), melder, at den gamle kirkedør i våbenhuset (s. 2238 og fig. 79) under en træfning med svenske soldater fik det hul, der endnu ses. I kampens hede blev den svenske anfører skudt gennem hullet; han blev siden begravet syd for kirken under en flad sten uden indskrift.¹⁷ En yngre version af beretningen anfører dog, at begravelsen skete på det sted, hvor misdæderen faldt, nemlig under to store flade sten i det stenpikkede gulv.¹⁸

Helligkilde. På en mark 500 m syd for kirken findes en kilde, viet Skt. Olaf. If. Resen tillagde 'de gamle' den dog større kraft, end man 'nu kan konstatere den faktisk har'.¹⁹

Kirken ligger ca. 300 m vest for landevejen mellem Holstebro og Struer på kanten af et mindre dalsystem, der strækker sig nordøstligt over Kvistrup med udløb i Venø bugt. Tidligere løb vejen tæt øst om den på daværende tidspunkt forholdsvis ensomt beliggende kirke (fig. 2), i hvis nærhed blot præstegården lå i dalstrøget mod vest.

Kirkegårdens hegn og indgange. Kirkegården, der har bevaret de gamle grænser, hegnnes af græsklædte jorddiger, hvis fronter dækkes af kampesten. Mod øst er hegnet indvendigt suppleret med

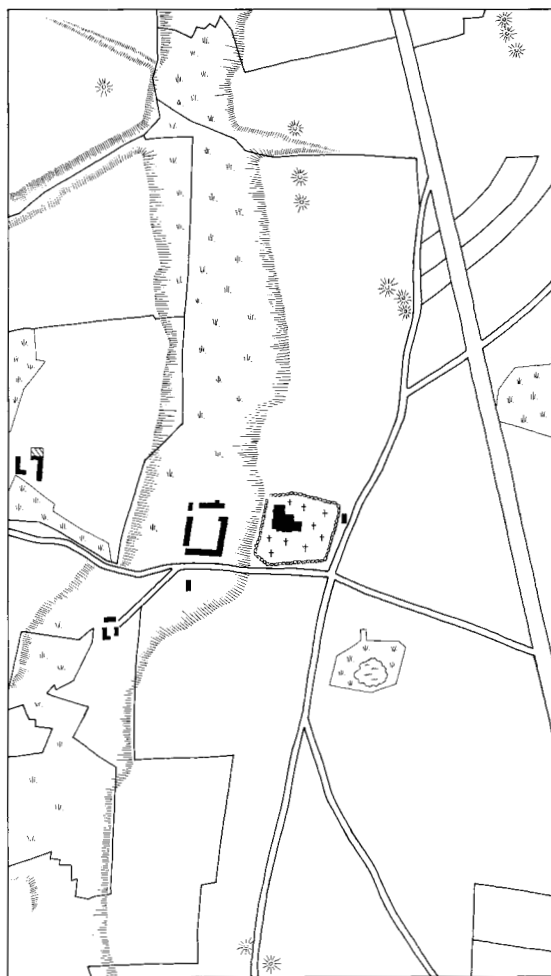

Fig. 2. Matrikelkort 1:10.000. Hovedvejen Holstebro-Struer er en senere tilføjelse. Målt af A. J. Ballegaard 1817. Tegnet af Merete Rude 2014. – *Cadastral map. The main Holstebro-Struer road is a later addition.*

Fig. 3. Luftfotografi af kirken set fra syd. Foto Ålborg Luftfoto 1960. KglBibl. – *Aerial photograph of the church seen from the south.*

en bøgehæk, mod nord med et udvendigt læhegn af paradisæbletræer og egetræer. Mod syd og vest, hvor terrænet falder mod det ovenfor nævnte dalsystem, er skrænterne nedenfor digerne dækket af et tætbevokset bælte af træer og buske. Digerne blev 1666 'muret op igen fra grunden' af murermester Jens Bertelsen,²⁰ men var atter stærkt nedfaldne o. 1770.²¹

Der er tre indgange til kirkegården, hvoraf hovedportalen i øst og porten i vest kan være middelalderlige; indgangen i nordvest er etableret i nyere tid. Førstnævnte består af en kombineret køre- og gangport, der er bygget af tegl i munkestensformat med anvendelse af enkelte granitkvadre. De rundbuede åbninger er falsede til begge sider og dækkes af et blytækket sadeltag med små spir over gavltrekanterne (jf. fig. 29). Den vestre indgang svarer i opbygningen til hovedporten, men består blot af en gangport. Indgangen i nordvest består

af støbte cementpillere. De ældre indgange er if. de bevarede regnskaber repareret gentagne gange.²⁰ Alle indgange lukkes nu af sortmalede jerntræmefløje; de ældste porte var dog af træ, der blev fornyet adskillige gange, bl.a. 1685, hvor portens gamle træ blev genbrugt i våbenhuset.²⁰ 1919 blev østportens blybeklædning og vestportens afdækning af jernplader udskiftet til fordel for tegltage, men kirkesynet krævede, at disse straks blev udskiftet med bly.²² †*Indgange*. 1682 oplystes, at der blev indkøbt træ til tre stetter, herunder til en nordre, der 1694 blev repareret af en murermester.²³

Stål til en †*kirkerist* anskaffedes 1679.²⁰

†*Drejekors*. Tømmer til et 'kors ved østre stette' indkøbtes 1712.²⁴

Bygninger på kirkegården. Nordligt på kirkegården ligger siden 1971 det hvidmalede *ligkapel* (arkitekt H. Møller Nielsen, Struer), der er opført af tegl og dækkes af et skiferbelagt sadeltag; på gav-

Fig. 4. Ydre set fra sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Exterior seen from the south east.*

len et muret kors. En *graverbygning* af grønmalede profilbrædder med tagpapkækket sadeltag opførtes 1981 ved materialepladsen ved kirkegårdens nordvesthjørne. En øst for kirkegården placeret *†bygning*, der ikke omtales i kilderne, var muligvis en *†kirkestald*(?) (jf. fig. 2).

Kirkegården var 1858 ‘smukt beplantet’²⁵ og havde 1863 ‘fortov og grusbelagte gange’. I årene omkring 1900 anlagdes supplerende gangstier,²² men 2016 er dele af gangarealerne mod syd atter tilsået med græs.

BYGNING

Kirken består af romansk kor og skib, hvortil en blot lidt yngre apsis blev tilføjet mod øst. Tårn og våbenhus er fra o. 1500, og o. 1520 indsattes korets stjernehvælvet, mens apsis blev nyoverhvælvet og indrettet til sakristi. Tårnets løgkuppelspir er fra o. 1750. Kirken er orienteret solret.

Grundplanen over den statelige, etapevis opførte og i størrelse anselige *kvaderstenskirk* består af et rektangulært kor i øst, hvortil knytter sig et bredere og i længden ganske betydeligt skib mod vest. Korets ydermure flugter med skibets bagmure, og en skævhed i skibets udstikning bevirker, at bredden tiltager med 1 m fra øst mod vest, som det i øvrigt ses i adskillige kvaderstenskirk. Den halvrunde apsis, hvis centrum ligger i facaden af korets østgavl, er senere tilføjet jf. det manglende forbandt med koret og den afvigende profilsokkel (fig. 29–30, s. 1728). Med anlæggets færdiggørelse blev opnået en samlet længde på godt 32 m, hvilket placerer kirken blandt de største kvaderstenskirk. Koret og skibet har jævnhøje mure, der består af 12 skifter over soklen, den lavere apsismur af 10.

Materiale og teknik. Den ydre facade af veltilfærdigede kvadre er rejst over en profileret dob-

beltsokkel, der består af en attisk profil over skråkant. På skibets vestgavl er kun skråkanten bevaret, idet facadestenene blev omsat ved tårnets opførelse; en profileret hjørnesokkelkvader herfra er nu indmuret i skibets vestre bagmur. Kvadrene er over soklen lagt i lige gennemløbende skifter, der som hovedregel opefter aftager i højden.

På kirkens sydside, apsis og dele af nordsiden er kvadrene ofte omsatte, men på korets nordside og skibets tilstødende østgavl er store dele af facaden intakt. Her er *bomhuller* i form af hjørnefalsede kvadre endnu bevaret i 3. og hovedsagelig 8. skifte over soklen (fig. 20; jf. Malt Kirke, *DK Ribe* 2806). Det bemærkes ligeledes, at en jævn skiftehøjde på vinduernes og murenes kvadre er søgt tilpasset ved en indskudt kvader under sålbænkstenen, hvorved skiftegangen holdes; på samme vis udgøres 10. skifte af kvadre, der af hensyn til højden på vinduernes monolitoverligger er lodretstillede. Som følge heraf er murværket homogent og – bortset fra de omtalte bomhuller – uden falsninger. Det romanske anlæg blev færdiggjort med opførelsen af den halvrunde apsis mod øst, der er opført i samme teknik. De krumhugne kvadre, der senest er omsat 1984, følger dog ikke højden på korets skifter, og tilsvarende er det øvre profilerede sokkelled i udførelsen svagt afvigende fra korets og skibets;

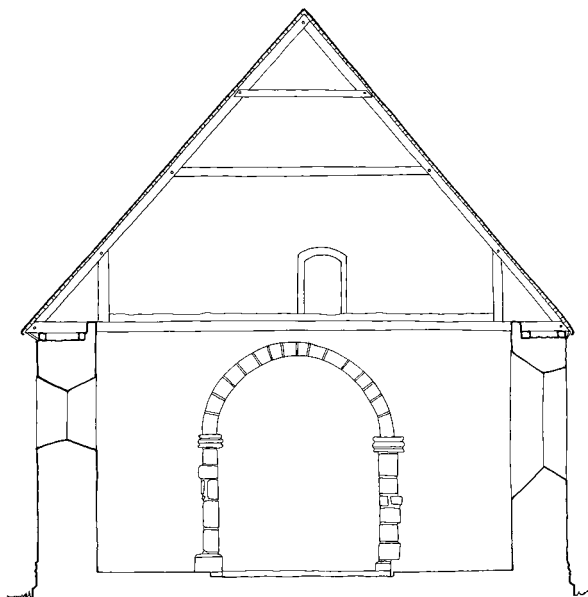

Fig. 6. Tværsnit gennem skibet set mod øst. 1:150. Målt og tegnet af Anders C. Christensen 2014. – Cross-section through nave looking east.

deraf må sluttes, at apsiden opførtes efter et kortere varende byggestop.

Højt på korets nordmur er to *billedkvadre* (fig. 7–8). Kvadrene måler hhv. ca. 35×80 og 44×63 cm. Motivet i øverste skifte forestiller en opretstående vækst med stiliseret bladværk stående

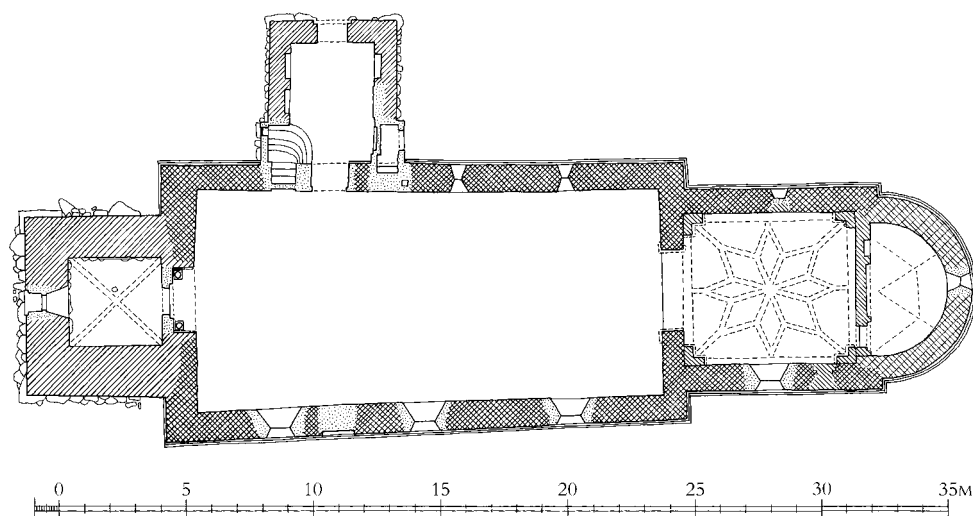

Fig. 5. Plan. 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1982, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2015. – Plan.

Fig. 7-8. Billedkvadre på korets nordmur (s. 2181). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Picture ashlar on north wall of chancel.*

på en halvcirkulær forhøjning, formodentlig et *Livstræ*. Fremstillingen finder paralleller særligt i Skast Hrd. (Ribe Amt), hvor variationer af motivet er knyttet til romanske vinduesåbninger (Øse, Vester Starup, Grimstrup, Vester Nykirke, Tjære-

borg, Skast og Brøndum, *DK Ribe* 1603, 1655, 1682, 1714, 1839, 1884 og 1919).

To skifter herunder, på højde med vinduets overligger og øst herfor er fremstillingen på den delvist beskadigede kvader svært tolkelig. Til-

Fig. 9. Korets nordside (s. 2181). Foto Anders C. Christensen 2014. – *North side of chancel.*

Fig. 10. Ydre set fra nordøst. Foto Anders C. Christensen 2014. – *Exterior seen from the north east.*

syneladende er gengivet en mandsfigur eller et fantasivæsen med unaturligt lange arme, knælang kjortel og underben med sidevendte fødder (fig. 8, 20). Billedkvaderen omtaltes 1766 som »en Abe staaende paa bagbenene iklæd (?) har et stort Hoved og forbenene hænger langt ned ved begge siider, og siges skal være Kirckens Vahr-Tegn« (jf. s. 2178).²⁶ Et *solur* er udhugget i en kvader (68×44 cm) på korets sydøsthjørne (fig. 11). Uret består af koncentriske halvcirkler, der forbindes af radiære linjer; disse peger mod urets tidsangivelser, der er udført i en blanding af romertal og talordsforkortelser.²⁷ Særligt *hora sexta*, middag, er fremhævet: en S-form, der neden for cirkelslaget yderligere er suppleret med romertallet VI. Kvaderen er hjørnehugget; placeringen svarer til den i 1891 registrerede (jf. fig. 23) og kan meget vel være den oprindelige.

Fig. 11. Solur (s. 2183). Foto Anders C. Christensen 2015. – *Sundial.*

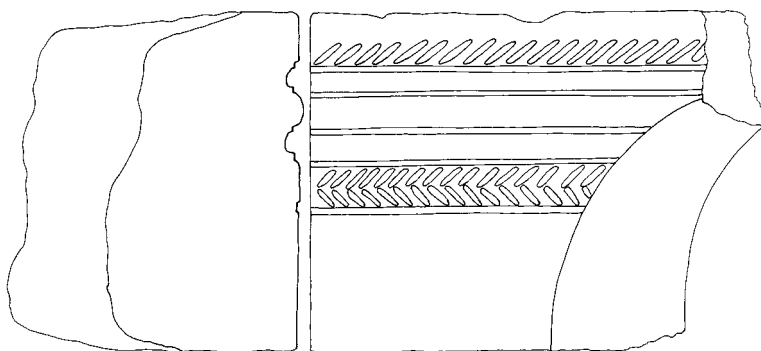

Fig. 13. Profilkvader, forside og venstre smalside (s. 2184). 1:10. Målt og tegnet af Anders C. Christensen 2015. – *Profiled ashlars, front and left edge.*

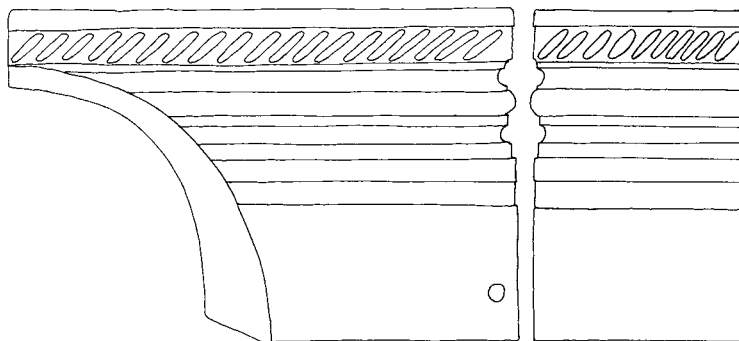
I kirkegårdens østdige er endvidere indsat to rigt profilerede, romanske bygningssten (fig. 12–15). Den ene er en hjørnekvader med tosidet profilering, der består af et nedre, glat led, hvorover rundstav mellem hulkele, og med et øvre, tovsnoet led. Profileringen skæres af en sekundær(?), men romansk hugget smig. Stenen måler 45×65,5 cm med en dybde på 28 cm og har en mindre, cirkulær fordybning på frontens nedre del. Udsmykningen på den anden sten, hvis øvre

spids er afbrækket, svarer omtrent til den første, herunder smigen; dog er det nedre, glatte led erstattet af en tovfletning. På denne stens bagside er efter kløvningen bevaret tre 6 cm dybe kilehuller med en indbyrdes afstand på 5–6 cm. Mål: 45×60×39 cm. Ikke kun profileringen, men også kvadrenes smige er udført med en indbyrdes afvigelse, der vanskeliggør tolkningen. Muligvis er stenene fremstillet med henblik på anvendelse enten i en sokkel eller på kirkens romanske tal-

Fig. 12. Profilkvadre, bagside (s. 2184). Foto Anders C. Christensen 2015. – *Profiled ashlars, back.*

Fig. 14. Profilkvader, forside og højre smalside (s. 2184). 1:10. Målt og tegnet af Anders C. Christensen 2015. – *Profiled ashlars, front and right edge.*

terbord (jf. Blistrup Kirke, *DK Tisted* 875); begge er omhugget og har antagelig sekundært været anvendt som vinduesoverligger.²⁸

Døre og vinduer. Skibets blændede $\ddot{t}$ syddør, der endnu var i brug 1687,²³ måler 243×127 cm. Den rektantede åbning er simpelt udformet, idet vangerne er opbygget af hjørnehugne kvadre, der krones af en monolitoverligger med hjørnefalsninger. Åbningen bryder profilsoklen, mens skråkantsoklen er videreført som tærskelsten. Den

jævnhøje norddør, hvorigennem er adgang til skibet, har nu pudsede og hvidtede vanger. Åbningen har formentlig haft en bredde svarende til syddørens, men er senere udvidet (243×147 cm).

Kirken har endnu tre oprindelige vinduer, idet apsidens vindue er en rekonstruktion (jf. fig. 23). 1876 blev det 'fornyset og forstørret' i tegl, men muligvis allerede 1904 ført tilbage til oprindelig udformning, formentlig med anvendelse af de oprindelige elementer.²² I skibet er de to nordvindu-

Fig. 15. Profilkvadre, forside (s. 2184). Foto Anders C. Christensen 2015. – *Profiled ashlars, front.*

Fig. 16. Korets nordvindue (s. 2186). Foto Anders C. Christensen 2014. – *North window of chancel.*

er bevaret (fig. 18–19). De består af fint tilhuggede sålbænksten, karme af smigsten og rundbuede monolitoverligger, hvoraf den vestre har en hjørnefals. Åbningerne har omtrent samme dimensioner: i øst 142×73 cm (udvendig), 140×72 cm (indvendig); i vest 142×72 cm (udvendig) og 138×72 cm (indvendig). Vinduerne udmærker sig ved også at være kvadersatte i bagmurene. Korets nordvindue (fig. 16) svarer i opbygning til skibets vinduer, men er blændet i flugt med bagmuren og står som en udvendig niche (148×75 cm). Vinduet var blændet før 1880.²⁹

Indre. I kirkens indre, hvor skibet dækkes af fladt bjælkeloft (senest renoveret 1919, hvor tre bjælker blev udskiftet),²² mens kor og apsis har senere tilføjede hvælv, er de pudsede og hvidtede bagmure af rå kamp med undtagelse af de romanske vinduer (jf. ovf.). Koret, hvis gulv er hævet et trin over skibets, er forbundet med skibet gennem en høj *korbue*, hvis vanger er af hjørnehugne kvadre på skråkantsokkel; det rundbuede kilestensstik udspringer i vederlagshøjde fra kragbånd, hvis rige profilering i nogen grad svarer til ydermurens sokkelprofilering (fig. 4, s. 1726). Korbuen blev 1870 fuldstændigt afrenset for kalk og desuden fuget med Portlandcement.²⁵

Fig. 17. Skibets Tsyddør (s. 2185). Foto Anders C. Christensen 2014. – *South door of nave.*

Fig. 18-19. 18. Skibets østre nordvindue (s. 2185). 19. Skibets vestre nordvindue (s. 2185). Foto Anders C. Christensen 2014. – 18. *Eastern north window of the nave*. 19. *Western north window of nave*.

Taggavle. Korets taggavle består mod loftsrumsrumene af utildannede kampesten og flinteblokke, der er bundet sammen af en grov kalkmørtel. Den østre gavle er ombygget i forbindelse med lukkemurens opførelse (jf. s. 2193), og mørtelen blev senest suppleret 1984, hvor revner i gavltrekanter blev udbedret. I skibets østre taggavl er anvendt et mindre antal kvadre, mens spidsen mod vest for den øvre dels vedkommende med tårnets opførelse er omsat med røde teglsten i munkestensformat lagt i munkeskifte.

Senmiddelalderlige ombygninger og tilføjelser. Kirken undergik i sengotisk tid omfattende istandsættelser og forandringer, der faldt i tre hovedetaper: O. 1425 udskiftedes store dele af tagværkerne, og koret fik nye vinduer. Tårn og våbenhus opførtes formentlig o. 1500, og endelig o. 1520 blev apsis omdannet til sakristi ved opførelsen af en lukkemur mod koret, idet begge bygningsafsnit samtidig overhævedes.

Kirkens istandsættelse o. 1425, der er dateret ved dendrokronologiske undersøgelser af korets

tagværker, omfattede ud over disse tilsyneladende også en fornyelse af skibets tagværker (jf. s. 2197). Muligvis ved samme lejlighed eller i hvert fald før hvælvsbygningen o. 1520 fik koret nye *†syd-vinduer*. Heraf kan det østre endnu iagttages fra loftet, hvor den øvre del er bevaret (fig. 100). Det dobbeltfalsede, 80 cm brede vindue har rundbuet form og er opført af røde teglsten i munkestensformat; den østre karm er placeret blot ca. 1 m fra korets taggavl. Rundbuens issepunkt sidder ca. 15 cm under murremmen, og stikkene dækkes af en gråhvid, grovkornet puds. Den østlige placering sandsynliggør, at et tilsvarende *†vindue* blev indsat vestligt i korets sydmur.

Det hvidkalkede *våbenhus* ud for skibets norddør er opført o. 1500. Tilbygningen hviler på en syld af rå kamp og er opført af kvadre (de nederste to skifter) og tegl i munkestensformat. Den spidsbuede dør i gavlen er udvendig falset, og det rundbuede vindue herover oplyste oprindelig våbenhusets *†styrtrumsloft*, hvis bjælkelag hvilede på tilbagetrækninger i flankemurene. I det fladloftede indre har flankemurene helstensdybe, fladbuede nicher (ca. 126×100 cm, oprindelig tre i hver side, jf. fig. 22), et egnstypisk træk, der i forskellige variationer ses i flere kirker (Måbjerg, Gimsing og Asp, s. 1740, 2122). Den sydlige niche i østvæggen er en blændet *†dør*, der førte til

Fig. 21. Plan og snit. 1:300. Målt og tegnet af Poul Hansen og Ib Lydholm 1982. – *Plan and section*.

*†*prædikestolsopgangen i skibets nordmur (jf. s. 2234).

Formentlig o. 1713, i forbindelse med opsætningen af et *†pulpitur* i skibets vestende (s. 2240), blev våbenhuset udvidet. Vest for skibets norddør blev anlagt en bred, muret trappe, der førte til *†pulpituret* via en lige gennemløbende, fladbuet åbning i muren. Trappens anlæggelse var betinget af en udflytning af en del af våbenhusets vestmur. Øst for skibets norddør blev foretaget en lignende udvidelse, idet en ny adgang til prædikestolen (s. 2234), der på dette tidspunkt var placeret ved skibets nordvæg, blev etableret. I murgennembrydningen blev kirkens *†kakkelovn* senere placeret (s. 2198, jf. fig. 23), hvortil 1916 blev etableret en dør i våbenhusets østmur (jf. s. 2196).

Tårn. Et tårn med omtrent kvadratisk grundplan og oprindelig fire, nu tre stokværk blev o. 1500 opført ved skibets vestgavl. Murene, der er repareret adskillige gange og desuden skalmurede på store dele af syd- og vestfacaderne, er af munkesten over en syld af kraftige kampesten. I bagmurene, hvor det oprindelige murværk bedst iagttages, er stenene lagt i munkeskifte med

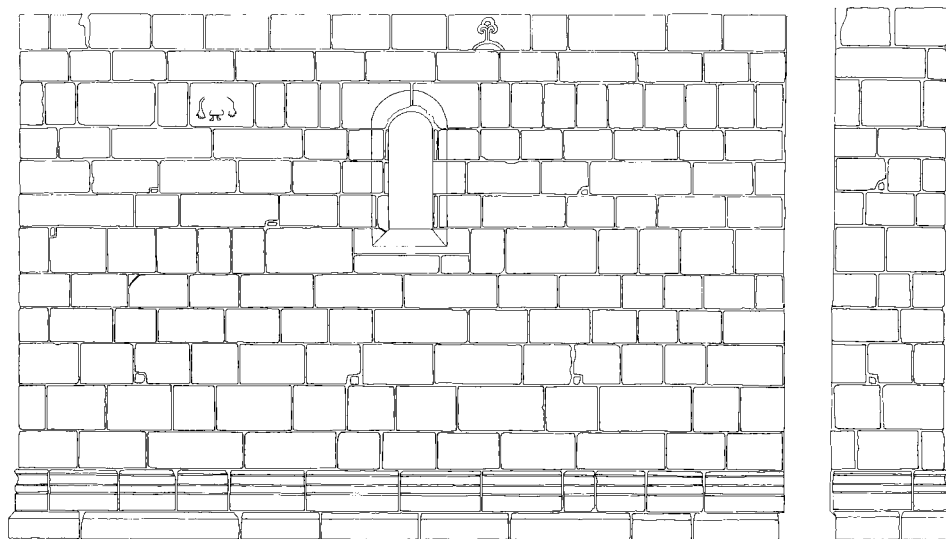
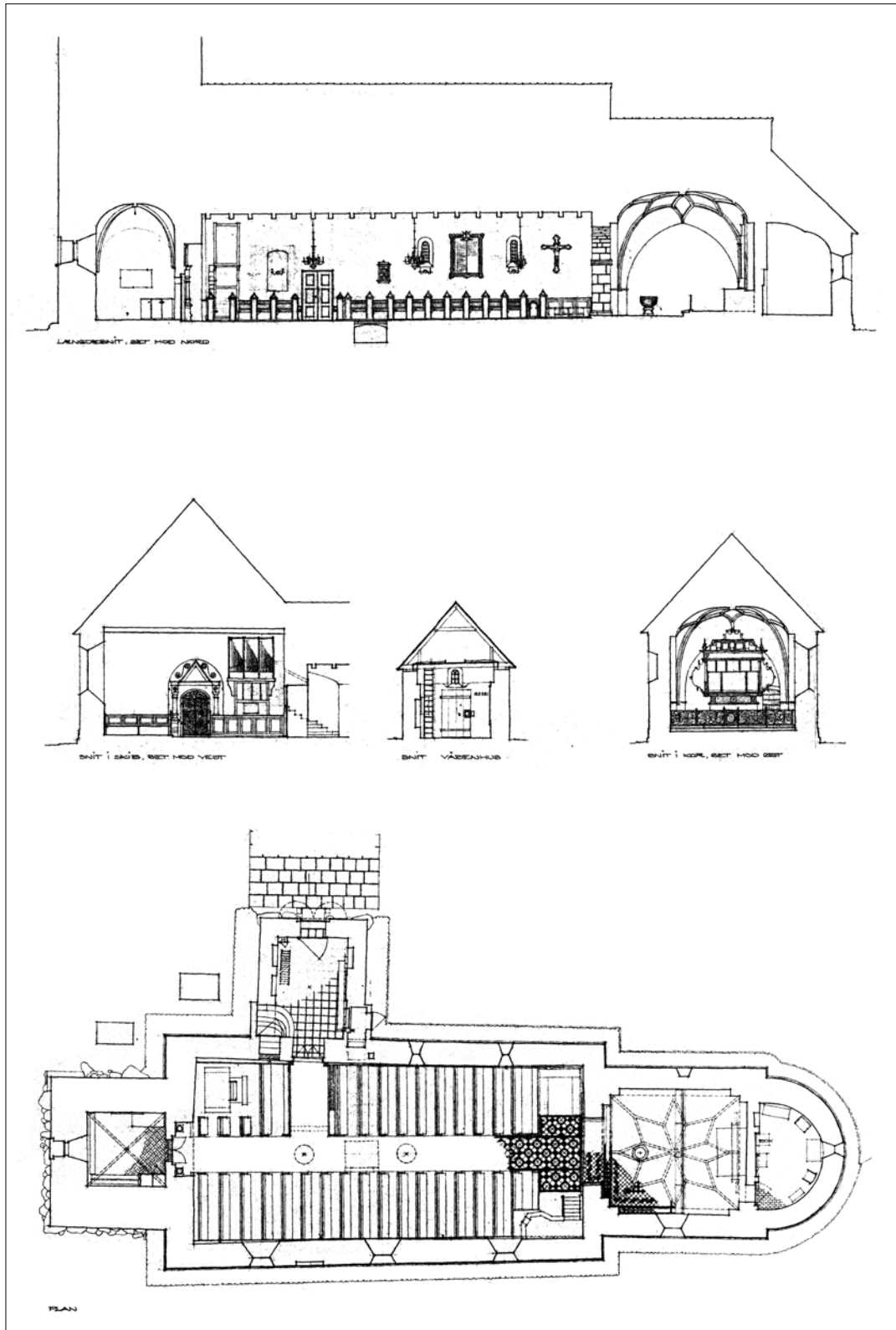

Fig. 20. Opstalt. 1:75. Korets nordfacade og skibets tilstødende hjørne (s. 2180). Målt og tegnet af Anders C. Christensen 2014. – *Elevation. North facade of chancel and adjacent east gable of nave*.

skarprykkede fuger. I forbindelse med byggeriet blev den øvre del af skibets vestre gavlspids nedtaget og genopmuret i munkeforbandt. Tårnrummet, der o. 1700 blev omdannet til (†)gravkapel (s. 2247), dækkes af et krydshvælv med forlæg i væggen og med halvtstensbrede, retkantede ribber; i nordkappen et *klokkerebshul*. Rummet belyses gennem et rundbuet, smiget vindue i vest med udvendig fals og åbner sig mod skibet ved en svagt spidsbuet arkade, der udspringer af en rund vulst i vederlagshøjde. Tårnets mellemstokværk nås gennem en fladbuet, falset dør af røde munkesten i skibets vestgavl (fig. 24–25), men adgangen var fra starten formentlig henlagt til en (†)syddør i 2. stokværk, hvortil en †*fritrappe*(?) har ført. Den rundbuede (†)dør, hvis nedre del nu er lukket med natur- og mursten, er udvendig falset (jf. fig. 23). Omtrent midt i det høje mellemstokværks ofte reparerede bagmure er et tilbagespring, der muligvis, men ikke nødvendigvis, indikerer, hvor den nedtagne †stokværksinddeling sad. En trætrappe fører til klokkestokvær-

Fig. 23. Plan og facader. 1:300. Målt og tegnet af Emanuel Fleischer 1891. – *Plan and facades*.

ket, hvis gulv udgøres af et 1945 støbt betondæk (arkitekt S. Fritz, Aarhus); stokværket åbner sig mod alle verdenshjørner gennem lige gennemløbende, rundbuede glamhuller, der har falsede stik mod syd og vest. Lydhullerne var oprindelig ca. 90 cm højere, men den nedre del er lukket med en blanding af natursten og teglsten i normalformat.

Tårnets karakteristiske *løgkuppelspir* er formentlig fra o. 1750 (jf. ndf.) og er samtidig med en mindre forhøjelse af murene. Over den rigt profilerede krongesims består overdelen af en stærkt indskåret pyramidestub, hvorpå den ottekantede løgkuppel og spiret hviler. Løgkuppelspiret tilhører en sydtysk type, hvis introduktion her i landet tillægges den tyskfødte arkitekt Nicolaus Hinrich Rieman, der fra 1730'erne bl.a. udførte adskillige arbejder for den østjyske storgodsejer Gerhard

Fig. 22. Våbenhusets indre set mod sydvest (s. 2188). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Interior of porch looking south west*.

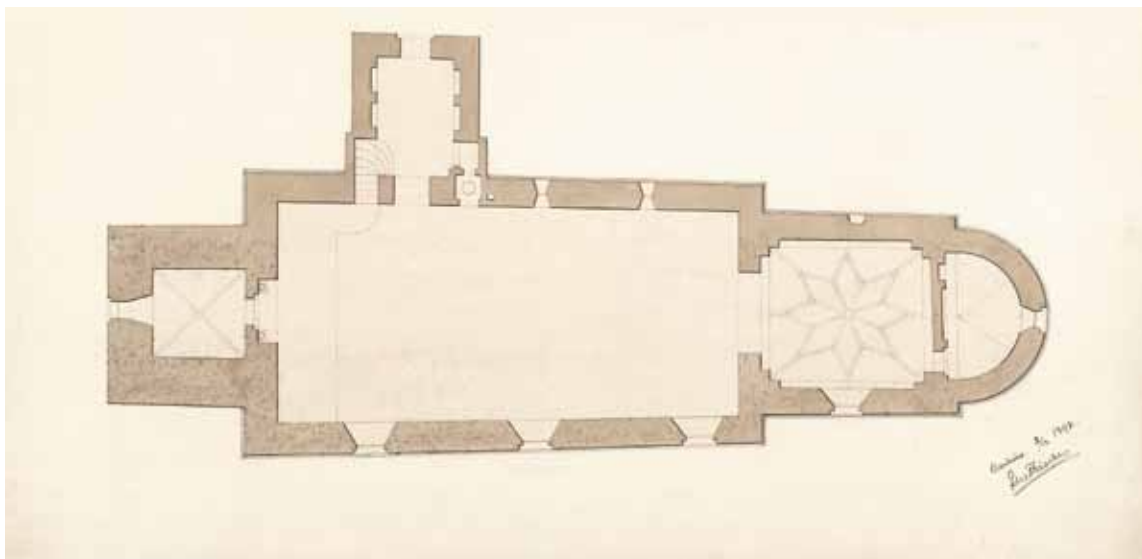
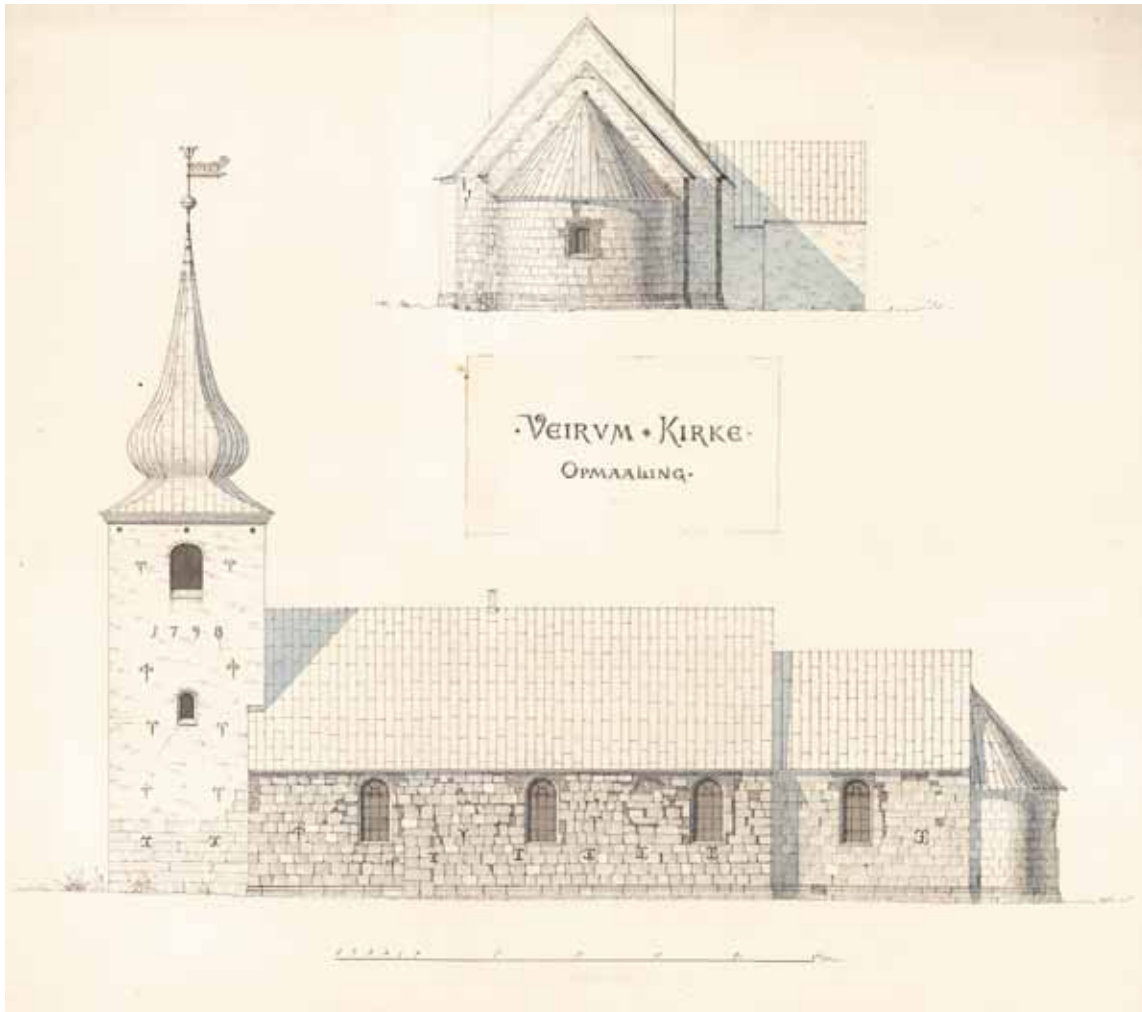

Fig. 24. Dør mellem skibets loft og tårnets mellemstokværk (s. 2190). Foto Anders C. Christensen 2014. – *Door between nave loft and middle floor of tower.*

Hansen de Lichtenberg (jf. *DK Århus* 5447, *DK Vejle* 1695, 1784).³⁰ Lokale paralleller findes, ud over Vejrum, i Bøvling og Hjerm (s. 826, 2009). En nærmere datering af tårnoverdelen afsløres ikke i kilderne, men eftersom kirkens vindfløj (s. 2198) bærer årstallet 1745, er dette et muligt byggeår. Spiret afløste et ældre fra 1600-tallets slutning, idet tårnet her var afdækket af et ældre *†spir* eller *†pyramidetag*, hvis 'spids' og 'store bom og sule midt i tårnet' er nævnt hhv. 1696 og 1686.²³ 1766 havde kirken 'højt tårn og spir'.¹⁶ Et lynnedslag 1935 beskadigede tårnets tagbeklædning, mur- og tømmerværk, der efterfølgende måtte udbedres.³¹

Fig. 26. Lukkemur mellem sakristi og kor set fra sydøst (s. 2193). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Closing wall between sacristy and chancel seen from the south east.*

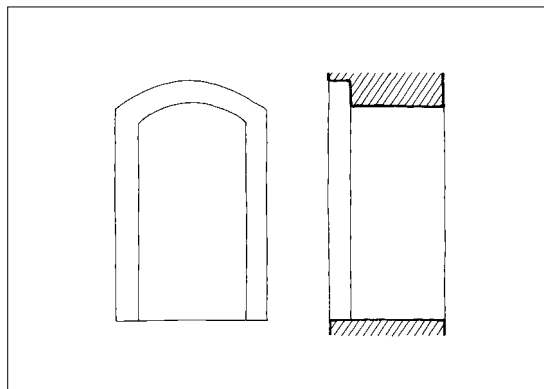

Fig. 25. Dør mellem skibets loft og tårnets mellemstokværk (s. 2190). 1:50. Målt og tegnet af Anders C. Christensen 2014. – *Door between nave loft and middle floor of tower.*

Adgangen til skibets loft, og dermed til tårnet, skete før 1963 gennem en lem i loftet over det tidligere *†vestpulpitur*, der nedtoges 1963 (jf. fig. 81). Herefter etableredes adgang fra våbenhusets loft.

Fig. 27. Korets stjernehvælv (s. 2193). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Star vault of chancel.*

Korets senmiddelalderlige ombygning. O. 1520 (jf. †kalkmalerier, s. 2198) udførtes en ombygning, der medførte en radikal forandring af kirkens indre mod øst, idet apsis blev omdannet til *sakristi*. Denne interessante, senmiddelalderlige foranstaltning er hyppigt forekommende særligt i nørrejyske kirker, jf. f.eks. Tømmerby, Hvidbjerg, Sundby og Sejerslev (*DK Tisted* 172, 849, 976, 1015). Et veldatereret eksempel findes endvidere i Jetsmark Kirke (Hvetbo Hrd., Hjørring Amt), hvor lukkemuren formentlig er opført umiddelbart før de berømte kalkmalerier fra 1474. I Østjylland kan ud over Tamdrup også nævnes Nørre Snede og Hvirring (*DK Århus* 4219, 5236). Endvidere Kværkeby (*DK Sorø* 498).

I Vejrum måtte det oprindelige †*halvkuppelhvælv*(?) vige pladsen til fordel for et *hvælv* med halvstenstykke kapper og pudsede grater, der opførtes samtidig med den nævnte *lukkemur* af munkesten mod koret (fig. 26, 28). Lukkemuren

har mod sakristiet en rundbuet, halvtstensbred *vægblænding* samt en fladbuet *niche* mod nord, og gennem en fladbuet, falset dør i syd er der

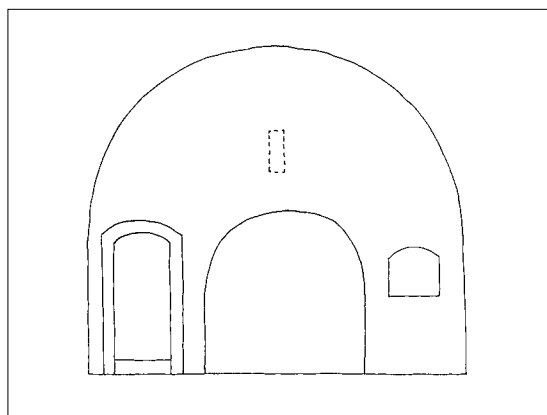

Fig. 28. Opstalt af lukkemur mellem sakristi og kor (s. 2193). 1:100. Målt og tegnet af Anders C. Christensen 2014. – *Elevation of closing wall between sacristy and chancel.*

Fig. 29. Kirken og østre kirkegårdsportal (s. 2179) set fra øst. Foto Olaf Olsen 1962. – Church and eastern gate seen from the east.

forbindelse til koret. Kort herefter eller muligvis i samme arbejdsangik fik koret ottetakket *stjernehvælv* med halvstensbrede, retkantede ribber, hvorved de førnævnte $\dagger$ vinduer i korets sydside måtte blændes. Fra hver af stjernens takker løber ribberne af på hhv. falsede hjørnepiller og helstensbrede skjoldbuer, førstnævnte med kragbånd af retkantet profil over en affasning. Den særegne stjerneform har paralleller i Borbjerg og Hjerm (s. 1852, 2013) og er i Vejrum en sen afsmi- tning af lignende hvælv i $\dagger$ Holstebro Kirke, der med udvidelser opførtes fra o. 1440'erne og frem (s.

202). Hvælvene i apsis og kor er på oversiden forstærket med svære, irregulært satte *overribber* (jf. fig. 31). Korets østre taggavl blev formentlig ganske nedtaget under arbejdet, men genopført med supplerende anvendelse af teglbrokker. Sydligt i muren indsattes en retkantet dør, der er opført af røde teglsten i munkestensformat; mellem korets og skibets loft opførtes en fladbuet, falsat dør af samme materiale (jf. fig. 31).

Eftermiddelalderlige ombygninger og istandsættelser. Et ($\dagger$)gravkapel indrettedes 1700 i tårnrummet (jf. s. 2247), idet en teglbygget, pudset og hvidtet

søjleportal (jf. fig. 88) blev indsat i arkaden. Den fladbuede og falsede åbning flankeres af korte frisøjler på en høj, rektantet plint med et øvre, karnisprofileret led. De glatte søjler har skafringe forneden og foroven og krones af stærkt stiliserede, joniske kapitæler, idet volutterne er udført som pudsede spiraler på en rektantet klods. Kompositionen afsluttes af en arkitrav og trekantgavl med skrågesimser, alle led karnisprofilerede og med flankerende, pudsede spiralornamenter.

En hyppigt tilbagevendende post vedrørende kirkens vedligeholdelse er udbudringer af tagenes blybeklædninger, f.eks. 1661, hvor bly fra 'lavkirken' og tårnet blev omsmeltet og suppleret med nye egelægter;²⁰ 1684 repareredes tillige vestre stette.²³ 1654 blev dele af kvaderbeklædningen repareret, og på tårn og våbenhus udhuggedes gamle sten og nye indsat. Ti år herefter omsattes korets sydside 'fra blyet og til jorden'.²⁰ Større arbejder udførtes 1677 på kirken og 1687 på tårnets vestre side, der blev 'ganske renoveret' fra øverst til nederst. Desuden blev kirkens søndre side og gavlene repareret med mur- og kampesten; våbenhuset og kirkens gulve blev ligeledes udbedret.²³ I det følgende århundrede er oplysning

gerne om kirkens vedligehold mere sparsomme, men 1765 fandtes ikke 'nogen betydelig brøstfældighed',³² kun ønskedes stedvis fugning af murværket samt kalkning. 1792 udførtes mindre udbudringer på kor og skib og i årene herefter på tårnet (jf. årstallet 1798 i murankre på sydsiden); bygningen var 1801 således i 'bedste stand'.³³

En *restaurering* må have fundet sted i slutningen af 1800-tallet (arkitekt Emanuel Fleischer, jf. fig. 23), men den nærmere karakter heraf er ikke oplyst.

En større *istandsættelse* 1945 (arkitekterne E. Draiby og S. Fritz, Aarhus) omfattede hovedsagelig kirkens inventar (jf. s. 2200), men gav også anledning til støbning af betongulv i tårnets klokkestokværk samt udskiftning af kirkens vinduer. Endvidere blev udarbejdet forslag til brændselskælder under våbenhuset, der dog ikke godkendtes. Heller ikke et projekteret ligkapel, der skulle placeres omtrent på den nuværende graverbygnings plads blev realiseret.³⁴

Ved *hovedistandsættelsen* 1983-84 (arkitekterne Poul Hansen & Ib Lydholm, Thisted) omsattes kvadrene på apsis og på dele af skibets nordmur. Desuden blev blybeklædningen på apsiden

Fig. 30. Ydre set fra nordøst. Foto S. Fritz 1937. — Exterior seen from the north east.

Fig. 31. Korloftet set fra nordvest (s. 2194). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Chancel ceiling seen from the north west.*

omstøbt og omlagt og revnedannelser i gavltrekanterne udbedret. Våbenhusets tagværker blev renoveret, og indvendig i kirken foretoges mur- og pudsreparationer i apsis og på triumfmuren; endelig blev varmeanlægget udskiftet, og dele af inventaret istandsattes (jf. s. 2201).

Gulve. I sakristiet er gulvet af rødflammede teglsten i normalformat, der blev fremdraget og bibeholdt 1979, da et ældre trægulv ønskedes fornyet.³¹ I kor og skib består gulvene af farvede, mønsterlagte cementfliser, formentlig fra o. 1900. 1960 blev våbenhusets gulv belagt med røde Ølandsfliser, der blev givet som gave.³⁵ Tårnets gulv er af mønsterlagte, røde mursten i normalformat. †*Gulve.* Kirkens gulve var 1791 'overalt' belagt med mursten.³³ 1862 ønskedes gulvet mellem alteret og knæfaldet omlagt med brædder,²⁵ hvilket var udført senest 1892; på dette tidspunkt var resten af kirkegulvet belagt med teglsten, selvom ønske om bræddegulv under stolene var fremsat allerede 1880. Dette blev dog først realiseret 1907, idet et cementunderlag

først blev udlagt på teglgulvet, og herover brædder.²² En fordybning i korgulvet blev påtalt 1874, men var 1877 endnu ikke opfyldt og omlagt (jf. s. 2251).²² Muligvis er der tale om den grav 'midt på kirkegulvet', som 1696 var dækket af nedsunkne planker, der d.å. ønskedes erstattet af nye mursten.²³ Våbenhusets gulv var før 1960 af røde mursten, der fornyedes 1893.²²

Døren til fyrrummet i våbenhusets østside blev brudt 1916, idet en åbning fra våbenhuset blev tilmuret.²² †*Døre.* En dør mellem tårnrummet og skibet blev fjernet efter nedtagelsen af pulpituret 1963.

Vinduer. Kirkens oprindelige sydvinduer var forsvundet 1766, hvor de betegnedes som 'temmelig store'.¹⁶ Sydsidens vinduer og apsisvinduet var endnu 1891 indfattet i tegl (jf. fig. 23) og således ikke, som ellers anbefalet 1868, fornyet i 'oprindelig stil'.³⁶ Tilbageføringen skete formentlig netop i forbindelse med Emanuel Fleischers opmåling 1891.

Fig. 32. Detalje af apsidens tagværk (s. 2197). Foto Anders C. Christensen 2014. – *Detail of apse roofing.*

Tagværker. Kirkens senmiddelalderlige egetagværker er med få udskiftninger af fyrretræ bevarede over alle bygningsafsnit med undtagelse af tårnet. Apsidens tagværk består af ni spærfag med korte stivere, der er tappet ned i spærskoene. Sidstnævnte er kæmmet over en murrem, der er sammensat af krumvoksede tømmerstykker. Foroven er spærene tappet ind i en udskåret egekon-sol, der er fastgjort i væggen (fig. 32).

Over koret er der ligeledes ni spærfag, der understøttes af korte spærstivere og holdes sammen af et lag træfornaglede hanebånd påbladet spærenes vestside (fig. 31). De afsavede bindbjælker, hvori spærene er tappet, er kæmmet over en dobbelt murrem, der senest er udskiftet 1896 (arkitekt F. Uldall, Randers). Stregnummereringen er udført stigende fra vest på alle dele. I forbindelse med korets senere hvælvs-lagning er enkelte stivere og spærsko i de midterste fag afkortet.

Skibets 22 spærfag er udført som korets, men med to hanebånd. Træværket har desuden en

dårligere bevaringsgrad, hvad der muligvis er årsag til, at en eventuel nummerering ikke længere kan påvises.

Våbenhusets tagværk har seks spærfag med korte stivere og et hanebånd.

Til tårnets tagkonstruktion er anvendt svært dimensionerede fyrrebjælker, der enkelte steder er afstivet med genanvendt egetømmer.

Dendrokronologiske undersøgelser. Fra kirkens tagværker er 2013 udtaget i alt 12 boreprøver, hvoraf 10 er dateret.³⁷ Fra apsis er fældningsåret for to prøver fastsat til o. 1470, mens én prøve ikke kunne tidsfæstes. Seks prøver fra koret viser fældningsår o. 1425, og to prøver fra skibet viser fældningsår hhv. o. 1425 og o. 1460. Én prøve fra våbenhuset blev udtaget, men kunne ikke dateres.

Tagbeklædning. Alle kirkens bygningsafsnit dækkes af blytage, der har gammel hæv. Apsisbeklædningen er senest omlagt 1984, mens korets og skibets er fra 1936; på skibets nordside er således anvendt tre plader med indskrifter, hhv. ini-

tialerne »BB« (Bøjle Bøjlesen, Stauning) og »Mi« (førnævntes mestersvend disse år)³⁸ samt årstallet »1936«. Indskrifterne, der er loddet på pladerne, står i svagt relief.

Et *†hejseværk* omtaltes 1664, hvor det 'store vinde hjul', der brugtes til at hejse kirkens korn op med, blev repareret.²⁰

Farveholdning. Kirkens kvadersatte dele står i blank mur, mens tårn og våbenhus er hvidkalkede. *†Farveholdning.* Ind- og udvendige kalkninger er ofte nævnt i kirkeregnskaberne og protokollerne. 1791 var kirkens vægge 'mørke', dog formentlig som følge af fugtskader.³³ 1860 ønskedes våbenhusets loft malet med lys oliefarve,²⁵ og 1892 var skibets og våbenhusets loft malet med lys perlefarve.²²

Opvarmning. Kirken opvarmes af et elektrisk *kaloriferanlæg* fra 1984, der er placeret i en grav under skibets gulv øst for døren. *†Opvarmning.* 1887 ønskedes en *kakkelovn* installeret i skibet, hvilket skete senest 1894. Som fyrrum anvendtes den tidligere prædikestolsopgang i skibets nordmur (jf. fig. 23), hvortil 1916 blev etableret ny adgangsdør i våbenhusets østmur. Kakkelloven blev fornyet 1909.²² En *†skorsten*, der blev repareret 1956,²² blev ført op gennem muren øst for ovnen (jf. fig. 30). Det nuværende varmeanlæg erstattede et oliefyret *kaloriferanlæg*.

Vindfløj. Vindfløjen over tårnets spir bærer indskriften »C M« og »A C T 1745«, initialer for hhv. kancelliråd Christian Moth og hustruen Anna Catharina Trellund. 1696 fik jernstangen 'på tårnets spids' ny *†fløj*. Fløjen var 1769 af kobber med en stor kugle midt på stangen.¹⁶

Fortov. Brolægningen omkring kirken, der tidligere er omtalt 1890,²² er i den nuværende form fra 1984, hvor den erstattede en *†belægning* af stenflækker og cement.

†KALKMALERIER

1901 fremkom i kor, skib og tårnrum rester af kalkmalede dekorationer, der dog efterfølgende overkalkedes efter forinden at være blevet registreret af Eigil Rothe, idet et forslag om at restaurere korets udsmykning blev opgivet. Dele af kormalerierne blev igen fremdraget ved kirkens

istandsættelse 1984 (Robert Smalley), men atter overkalket. Malerierne, der hidrørte fra flere faser, kan tidsfæstes til 1500-tallet (kor, skib og tårnrum) og 1700-tallet (tårnrum); endelig kendes yderligere dekorationer i form af efterretninger om udmalinger i skibet fra tidlig efterreformatrisk tid og fra 1700-tallet, som nævnt i indberetningen til biskop J. Bloch 1766-69.¹⁶

1) O. 1500(?). På tårnhvælvet er fundet 'malede Orneringer',³⁹ der dog ikke blev nærmere beskrevet. Det drejer sig formentlig om murermeisterudmalinger udført i forlængelse af tårnets og hvælvets opførelse.

2-3) (Fig. 33), o. 1520. Dekorativ udsmykning i brændt okker og sort af korets hvælv i to faser: ældst var det for egnen velkendte sparremønster på ribberne, suppleret med cirkelindskrevne, seksoddede stjerner i ribbekrydsene; på de tilgrænsende flader var ribbeudsmykningen suppleret af tynde stængler med prikblomster, langs gjord- og skjoldbuer af krydsende rundbuefriser med småkors. Motivvalget falder helt i tråd med en lang række hvælv-malerier på egnen, f.eks. Dybe og Hjerm (s. 1550, 2027), og kan tilskrives den såkaldte 'Lemviggruppe'.⁴⁰ Den her anførte datering (o. 1520) bygger på den nære parallel, navnlig til malerierne i Dybe Kirke, hvis ældste udsmykning ved en indskrift er tidsfæstet til 1517, men motiverne synes generelt at være populære fra 1400-årenes sidste årtier og frem (jf. Hjerm, s. 2031).

Som i Dybe blev dekorationerne på hvælvkapperne dog kort tid efter færdiggørelsen overmalet, idet den oprindelige bemaling blev dækket af et frodigt rankeslyng; de fligede blade blev suppleret af 'frugter og blomster',³⁹ alt med sorte konturstreger. Lignende udmalinger, der 'fuldstændig faldt af',³⁹ blev påtruffet på et ikke nærmere angivet sted i skibet.

4) (Jf. fig. 33), o. 1520. Fremstilling af kvindefigur (Maria?) på korets nordvæg. Ansigtet med markerede panderynker på den udtryksfulde, let foroverbøjede skikkelse var bevaret tillige med overkroppen og højre arm, der ræktes frem i en inviterende gestus; de løstsiddende gevandter omfattede en kåbe, der fortil blev holdt sammen af et mønstret bånd med et cirkulært spænde. Ved fremdragelsen blev motivet kun beskrevet yderst

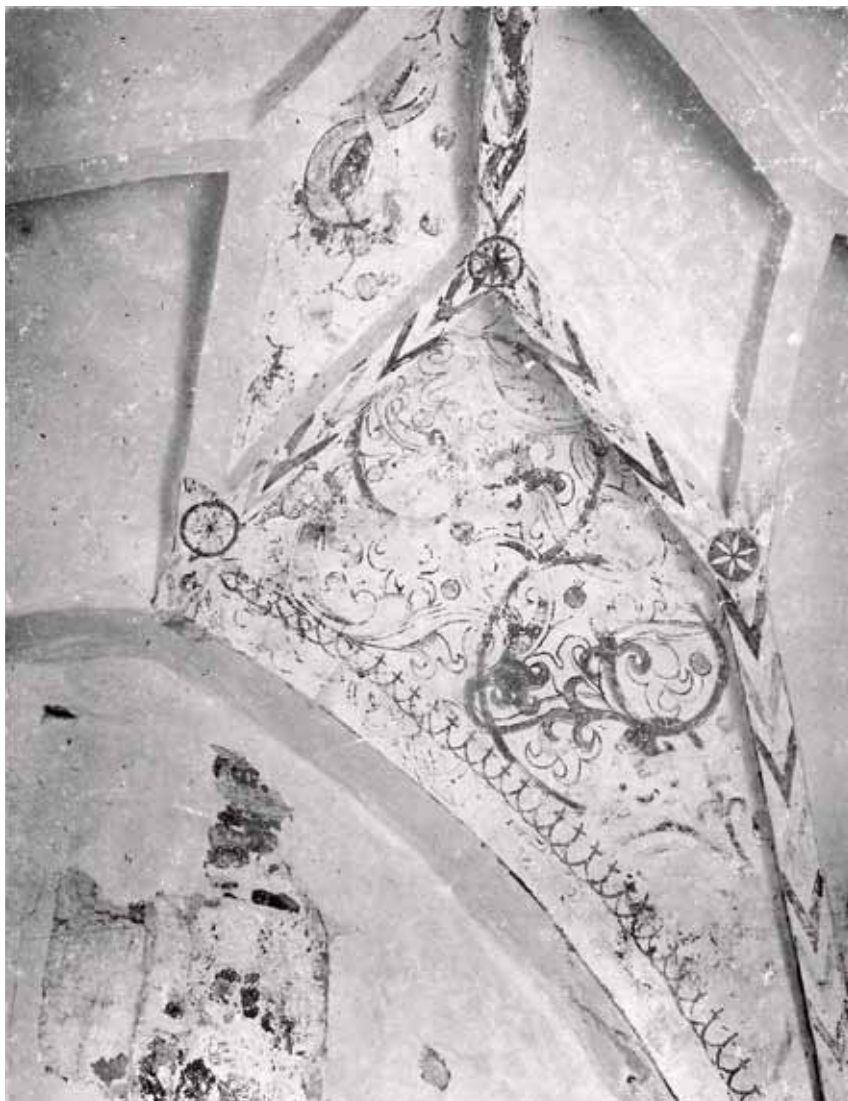

Fig. 33. †Kalkmalerier, o. 1520, (s. 2199) på korets nordvæg og hvælv. Foto Eigil Rothe 1901. – *Wall paintings, c. 1520, north wall and vault of chancel.*

summarisk, og den bevarede fotooptagelse antyder da også tilstedeværelsen af yderligere udmalinger i mørkere nuancer.

5) Efterreformatoriske. If. *Præsteindberetningen* fra 1766–69 var på triumfvæggens nord- og sydside 'afskildret' Martin Luther og Philipp Melanchthon, antagelig kalkmalede fremstillinger,⁴¹ medmindre det drejer sig om tavlemalerier. Begge var vist i helfigur, Luther med sin bibel under armen, mens Melanchthon havde »en dobbelt Kam(!)« i hånden, måske en mistolkning af re-

formatorens vanlige attribut, en opslået bog med tekstlinjer på begge sider.¹⁶

6) O. 1700. I tårnrummet var omkring minde-tavle nr. 1 (jf. s. 2249) en dekorativ ramme i form af en »Baldachin med udhængende Drapperier ved Siderne«.³⁹

7) O. 1750. Som nævnt 1766–69 fandtes på kirkens nordvæg en, formentlig kalkmalet, *præsteli-ste* (jf. også s. 2243) med angivelse af kirkens 12 præster fra 1519 (Christen Hviid) til 1748 (Søren Listoe).⁴²

Fig. 34. Indre, set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Interior looking east.*

INVENTAR

Oversigt. Fra den romanske kirkes $\dagger$ alterbord stammer dels den formentlig oprindelige helgengrav af granit, som ved korrummets ombygning o. 1520 (s. 2193) blev overflyttet til det senmiddelalderlige bord, opmuret i tegl, dels døbefonten, der er udformet som en variation af den nordvestjyske bægerbladstype. I forbindelse med den radikale ændring af koret anskaffedes antagelig en monumental altertavle, hvori indsattes to, lidt ældre, tre-fløjede tavler, dels en større altertavle med engelske alabastrelieffer fra o. 1470 med scener fra Skt. Katharinas liv, dels en mindre tavle, vel af hjemlig eller nordtysk fabrikat, med en Nædestolsfremstilling fra o. 1500. Fra senmiddelalderen stammer endelig kirkens ældste klokke (nr. 1), dateret 1485 og mærket med støbernavn for Jens Smed. Klokken hidrørte if. en påskrift fra Tvis Kloster (Hammerum Hrd.), men er formentlig først kommet til Vejrum på et tidspunkt efter reformationen (s. 2245).

Fra o. 1550-75 stammer et dåbsfad af den vanlige sydtyske type med en fremstilling af Syndefaldet. Fadet

skænkedes dog antagelig først 1615 som markeret med giverinitialer og årstal. Som led i en betydningsladet tilpasning af den senmiddelalderlige altertavle til luthersk brug stafferedes denne 1593 på ydersiderne som en katekismustavle med Fadervor, Nadverordene og Trosbekendelsen, mens en formanende tekst på inder-siden advarede mod en misforstået brug af helgenbillederne. Samtidig tilføjedes et postament i Mikkell van Groningens stil. I løbet af 1600-tallets første halvdel gennemførtes en vigtig fornyelse af kirkens hovedinventarstykker. Antagelig 1632 udførtes en monumental arkitektonisk ramme til altertavlen, nært beslægtet med Borbjergtavlens tilsvarende, der var udført 1639 af Christen Snedker og Jakob Maler (antagelig Jakob Bartholomesen eller Jakob van Meulengracht). Måske som afløser for en senmiddelalderlig $\dagger$ prædike- eller bogstol, omtalt 1530, opsattes samtidig en prædikestol, der nøje svarer til Stadil Kirkes (Hind Hrd.) eksemplar fra 1630'erne. Savnet af Vejrum (og af Stadil Kirkes) regnskaber fra tiden før 1654 betyder dog, at præcise oplysninger om de ansvarlige for de to prædikestole –

Fig. 35. Indre, set mod øst. Ældre foto (før 1936). – *Interior looking east.*

og i øvrigt også for altertavlen – mangler.²⁰ En nystaffering 1653 af begge genstande i Vejrum, varetager af en vis »CLV«, antagelig kirkens værge, Christen Lauritzen fra Villemosegård, bevidnes af delvist bevarede indskrifter. Kirkens kalk og disk anskaffedes i øvrigt i 1600-tallets første halvdel, mens alterstagerne snarere må dateres til århundredets slutning.

I begyndelsen af 1700-tallet fik kirken forskellige nye inventargenstande, skænket af ejerne til Kvistrup og Ausumgård, tidligst Rasmus Overgaard og hustru, Maren Pedersdatter Block og siden af sønnen Niels Overgaard med hustruen, Margrethe Cathrine Bugge. Alle fire personers initialer findes på alterskranken fra 1707/1715. Desuden skænkede de forstnævnte et krucifiks i forbindelse med etableringen af en familiegravelse i tårnrummet. 1729 tilføjedes et sygesæt, et værk af Holstebromesteren Mathias Lind, mens oblatæske er udført i 1700-tallets anden halvdel af Søren Christensen Wendelin fra Viborg. En tilsvarende æske findes i Fovsing Kirke (s. 2338). Begge tilkom dog først i slutningen af 1800-tallet. Fra dette århund-

rede hidrører en række mindre genstande, deriblandt dåbskande (1863), messehagel (o. 1870) samt to usædvanlige, pæreformede pengebøsser, skænket af ægteparret Hans Helmuth de Jermin og hustruen Nicoline Sophie (1878). Fra 1892 stammer desuden en porcelænsalterkande og en ske. Endelig blev stolene fornyet 1880-81, om end disse atter ombyggedes 1946.

Fra tiden efter 1900 har kirken fået flere nye inventarstykker, vigtigst en smuk faksimileudgave af Christian III's Bibel (1550) med tilhørende læsepult, en gave fra Ejnar V. Munksgaard (1932), et samtidigt kirkeskib, en alterkande (1938), et sygesæt (1954), et orgel (1990) og en klokke (nr. 2, 2009).

Farvesætning og istandsættelser. Stafferingen af kirkens hovedinventarstykker, altertavle og prædikestol fastlagdes ved gennemgribende istandsættelser i 1936-38 og 1943. I forbindelse med restaureringer 1966 og 1983-84 opfriskedes farverne såvel på disse som på det øvrige inventar.

Kirkerummets møblering gennemgik i begyndelsen af 1500-tallet væsentlige ændringer i forbindelse

med korets ombygning, da alterbordet flyttedes, og en ny altertavle blev opsat. Store forandringer er yderligere foregået i løbet af 1600- og 1700-tallet, om end disse kun er mangelfuldt belyst i de skriftlige kilder. Efter 1627 og antagelig udført på initiativ af Ingeborg Parsberg, enke efter Iver Juul til Villestrup, Kvistrup og Ausumgård, opsattes herskabsstole til parret østligst i midtskibet. I 1600-tallets første halvdel eller i hvert fald før 1664 indrettedes et pulpitur i kirkens vestende, udsmykket med malerier af Kristus og de 12 apostle, svarende bl.a. til eksempler fra 1600-tallets anden fjerdedel, udført af eller tilskrevet Ribemalerne Jakob Bartholomesen og Jakob van Meulengracht; en af disse (eller begge) kan måske også have bemalet Vejruppulpituret (jf. også altertavlen).

Familien Overgaards tilknytning og senere ejerskab af kirken i de første årtier af 1700-tallet afsatte sig spor i form af forskellige prydelser (jf. s. 2201) ud over alterskranken og korbuekrucifikset. Til disse kunne muligvis regnes opsætningen af en rigt udsmykket $\dagger$ korskranke eller -gitter, foruden nye $\dagger$ skrifte- og degnestole, medmindre disse først udførtes under en senere aktiv kirkeejer, Christian von Moth ($\dagger$ 1766), jf. ndf. Hvis opsætningen af skranken eller udførelsen af de flankerende malerier på triumfvæggens vestside af Luther og Melanchthon (s. 2199) stammer fra det førstnævnte tidspunkt, kunne det muligvis også have motiveret en flytning af prædikestolen fra syd- til nordsiden af skibet og indretningen o. 1713 af murede opgange hertil og til vestpulpituret (s. 2241). Sammenfattende blev kirken 1735 i bispens visitatsprotokol

betegnet som 'hel smuk og anselig'.⁴³ Det tilfredsstillende skudsmål ('meget sirlig indvendig') blev gentaget 1759 i *Hofmans Foundationer* og i *Præsteindberetningen* 1766-69, hvor også kirkeejeren, Christian von Moths indsats fremhævedes i forbindelse med pulpituret og andre af kirkens ornamentter.⁴⁴ Under alle omstændigheder var han ansvarlig for pulpiturets nystaffering som markeret med hans egne og hustruens navnetræk samt våbenskjolde og formentlig også med indskrifter og 'sindbilleder' (formentlig emblemaler). Herudover kan han også have bekostet en opmaling af korskranken og af skrifte- og degnestolen, der ligeledes var forsynet med emblemer. De sidste dele betegnedes ganske vist 1766 som 'gjort af nyt', men dette kan dog også referere til en nystaffering. I løbet af 1790'erne gennemgik kirken forskellige istandsættelser (jf. s. 2195) under Jens Jerimiis ejerskab, idet kirkepatronen rosende blev fremhævet som værende 'meget omhyggelig med sine kirker'.⁴⁵ Fra en istandsættelse o. 1809⁴⁶ af prædikestol og altertavle kan en række detaljer af fyr på begge genstande være tilføjet (jf. s. 2234, 2220), ligesom begge antagelig blev nystafferet. Renoveringer af kirkens inventar i løbet af 1800-tallet er ligeledes kun sparsomt belyst. I forbindelse med Emanuel Fleischers arbejder i kirken o. 1891 (jf. s. 2195 f.) er prædikestolen formentlig flyttet til triumfvæggens søndre del. Ved denne lejlighed afkortedes den med et fag. Af større ændringer i nyere tid var nedrivningen 1919 af det store vestpulpitur og opsætningen det følgende år af et orgelpulpitur. 1943 flyttedes prædikestolen atter, nu til hjørnet mellem skibets sydvæg og triumfvægg.

Fig. 36. Plan af alterbordet, o. 1520, vist 1808 med angivelse af den ældre helgengrav (markeret med en stjerne) (s. 2202). Pennetegning i præsteindberetning til Oldsagskommissionen 29. aug. 1808. – *Plan of altar, c. 1520, shown in 1808 with marking (with an asterisk,) of an older reliquary.*

Det middelalderlige alterbord, 122×205 cm og 125 cm højt, er muret o. 1520 af munkesten, umiddelbart op imod den sekundære lukkemur (s. 2193). I bordets sydlige kortside er en gemmeniche, 30×53 cm og 33 cm høj. På den vandrette overside, nærmest bordets bagkant, er – midtfor og delvist skjult under altertavlens postament – nedfældet en udhugget rektangulær sten af granit, 70×34 cm. Heri er udsparet en omtrent kvadratisk, 21×24 cm, helgengrav eller relikviegemme fra det ældre $\dagger$ alterbord, der har været placeret i apsis og må være blevet nedbrudt umiddelbart efter korets ombygning. Gemmet (jf. fig. 36), der var »stærkt nedlagt i haard Kalk«, undersøgte 1808 i håb om at finde eventuelle relikvier.⁴⁷ Til trods for store anstrengelser forblev bestræbelserne dog forgæves.⁴⁸ Foran bordet, der er hvidpudset, er opsat en nyere ramme-konstruktion af træ, 201×121 cm og 92 cm høj.

Alterklæder. Over et ældre klæde af grøn uld er monteret et moderne alterklæde af uld i en lysere

Fig. 37. Altertavle, antagelig 1632, med indsatte senmiddelalderlige figurer af alabast og træ samt dele af tre ældre alterskabe (s. 2203). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Altarpiece, probably 1632, with inserted medieval figures in alabaster and wood and parts of three older altar cabinets.*

grøn nuance med kors af guldbånd, udført af Gro Sachse, Vævergården i Tylstrup; klædet er prydet med en kniplingskant med træer og kors, signeret 2012 af Edith Kattenhøj. Et (†)alterklæde (jf. fig. 101) af karmoisinrød fløjls med kors og guldgaller, opbevaret i sakristiet, kan være identisk med det alterklæde, der anskaffedes o. 1856, efter at det ældre klæde var anbefalet fornyet.²⁵ †Alterklæde(r). 1693 er nævnt et nyt alterklæde af karmoisinrød plys,²³ måske det samme eller en afløser for et klæde, der 1791 var begyndt at ældes.³³

Altertavle (fig. 37-57, 101-04), antagelig 1632,⁴⁹ med indsatte senmiddelalderlige figurer af alabast og eg samt dele af tre middelalderlige alterskabe fra o. 1500-20. I storstykkets midtfelt er forneden alabastrelieffer med fremstillinger af Skt. Katharinas martyrium samt to helgenfigurer, alt af engelsk oprindelse og dateret o. 1470. Foroven er et Nådestolsrelief, o. 1500. Tavlens udformning har været genstand for flere ændringer. Alabastfigurerne er antagelig udført til en oprindelig trefløjet tavle med forhøjede midt- og sidepartier (jf.

Fig. 38. Forsøgsvis rekonstruktion af den oprindelige triptyk (A), hvori altertavlens alabastrelieffer fra o. 1470 kan have været placeret (s. 2205). Fotografisk rekonstruktion og tegning Anders C. Christensen 2016. – *Tentative reconstruction of the original triptych (A), in which the alabaster reliefs of the altarpiece from c. 1470 may have been placed.*

fig. 38), men er siden indsat i en større tavle med stavværksdekoration på bagklædningen (jf. fig. 39). Denne er efterfølgende sammen med Nådestolsfremstillingen (s. 2214) fra endnu en $\dagger$ refløjet tavle, integreret i en baldakinaltertavle (jf. fig. 40), vel o. 1520 i forbindelse med opsætningen af lukkemuren og alterbordet. I sammenhæng med en ny-staffering 1593 opsattes tavlen på et nyt postament (jf. fig. 41), indtil den 1632 omdannedes til den nuværende struktur. Tavlen fremtræder som resultat af en gennemgribende restaurering 1937–38 ved Niels J. Termansen (*Termansen 1937, Termansen 1939*), idet den senest er snedker- og malermæssigt opfrisket 1966 af Georg N. Kristiansen.

Oversigt: Tavlens arkitektoniske struktur i relation til de ældre faser (A–D) beskrives indledningsvis, idet den nuværende opbygning omtales først. Herefter redegøres for alabastreliefferne og deres stil samt ikonografi (s. 2208), efterfulgt af en beskrivelse af Nådestolsrelieffet (s. 2214). En omtale af enkeltdeles bemaling følger s. 2215, idet figurmalerier og indskrifter beskrives s. 2216 og 2217. Sidst redegøres for tavlens historie og senere udforskning (s. 2219).

Arkitektonisk struktur. Tavlen har en renæssanceramme, placeret foran det senmiddelalderlige rammeværk (jf. ndf.). Opbygningen omfatter et storstykke med sidevinger, et topstykke, ligeledes med sidevinger og en topgavl, alt hvilende på et smallere postament. Det brede storstykke flankeres af frisojler med æggestavs- og slyngbåndsde-

korerede kapitæler over glat skaft med prydbælter med beslagværksornamentik. Som hængestykker er fint skårne kerubhoveder med vingekraver. Storfeltet er vandret delt i to rækker af uens højde af hensyn til de indsatte middelalderlige led (jf. ndf.). Forneden udfyldes feltet af den trefløjede tavle med alabastreliefferne, mens den lavere overdel har fem fladbuede arkader, hvoraf den midterste med den indsatte Nådestol er bredest; spinkle piller med snoede søjler flankerer de tre midterste arkader og bærer en tandsnitfrise. De enkle arkader bæres af småsøjler med markeret entasis; under buerne (bortset fra den midterste) er nedhængende bladtunger, mens sviklerne har treblade. Storingerne (jf. fig. 54) har kartoucher med oprullede, spirprydede volutter og smykkes af ophængte frugtbundter omkring højovaler. Storsøjlerne bærer en sammensat gesims med en frise, tredelt af kerubhoveder, og en perlebort med ovale led. Under gesimsleddet er fem hængesmykker med kugleled og vindrueklaser; disse er dog placeret acentralt i forhold til de fem buerfelter herunder. Topstykket er todelt af piller med kerubhermer med sammenfoldede vinger; disse bærer tandsnit- og æggestavled. Topvingerne har volutkartoucher med vasselignende led og beslagværksdekoration med hvirvelrosetter. På endepartierne er småspir på løvemaskeprydede postamenter med sidevolutter. Øverst er en uregelmæssig formet, volutindrammet topgavl med cirkulært, dog sekundært midtfelt, frugtklaser og krumme

Fig. 39. Den forhøjede tavle (B) med stavværksdekorationer, hvori alabastreliefferne o. 1500 blev indsat (s. 2205). Fotografisk rekonstruktion 2016. – *The raised altarpiece (B) with staffwork decorations in which the alabaster reliefs were inserted c. 1500.*

opstandere med sekundære flammer af fyr. Som topprydelse er en due, der hviler på en oprullet, bladdekoreret volut, ligeledes yngre tilføjelser i fyr (jf. fig. 37). Postamentet, som bærer storstykkets bredere bjælke, er tredelt med fremspring, prydet med rosetdekorerede bosser mellem glatte friseled. Volutdannede postamentvinger.

Det arkitektoniske rammeværk er som nævnt s. 1874 i talrige detaljer ganske nært beslægtet med nabokirken, Borbjergs omtrent samtidige (1639) tavle, hvis mester var Christen Snedker fra Holstebro, der her samarbejdede med Jakob Maler (måske Jakob van Meulengracht eller Jakob Bartholomesen, jf. s. 1885 og s. 2200). De samme mestre kan meget vel have været ansvarlige for Vejrumtavlen. De givne sætstykker og placeringen umiddelbart foran korvæggens niche har dog vanskeliggjort en bred opbygning med fire søjler i storstykket, svarende til Borbjergtavlen eller til den samtidige altertavle i Stadil (Hind Hrd.). Sidstnævntes indramning af den romanske, gyldne alterbordsprydelse minder ligeledes om de to ovennævnte, men har alligevel visse afvigelser i de dekorative detaljer (jf. bl.a. kerubhoveder og løvemasker).

Alabasttavlen (A, fig. 38), o. 1470. De syv figurrelieffer af alabast med tilhørende baldakiner (hvoraf to er nyfremstillet 1938) er antagelig fra første færd indgået i en trefløjet altertavle med forhøjet, baldakinkronet midtparti og tilsvarende, lidt højere endepartier af sidefløjene. Svarende til

normen fra samtidige alabasttavler af engelsk oprindelse (jf. ndf. og Borbjergtavlen, s. 1874) har enkeltdelelene vel været adskilt af skrålister med ornamentmønster i relief. Af det oprindelige rammeværk og den tilhørende bagklædning er intet bevaret. En gennemgående frise med indskrift kan have udgjort postamentet under reliefferne, mens en topfrise måske har dannet den øvre bekroning.⁵⁰

Den omdannede alabasttavle (B, fig. 39), o. 1500. Få årtier efter udførelsen af alabastreliefferne er delene blevet indsat i et rigt dekoreret, trefløjet alterskab, hvis rammeværk og bagklædning endnu er bevaret. Baldakinerne over de stående helgenfigurer og midtpartiet er eliminerede, idet de respektive relieffer er placeret i kapellignende rum, dog af ganske ringe dybde, med foransatte kølbueformede arkader, båret af spinkle, sammensatte piller med bladkapitæler. Arkadebuerne har stavværksornamentik med krabbeblade og nedhængende korsblomster. Bagvæggene har spidsbuede stavværksvinduer, hvilke dog er rekonstrueret i 1., 2., 6. og 7. fag, regnet fra venstre mod højre (jf. fig. 39 og ndf.). Bag de yderste figurer er – ligeledes sekundære – brokadeimitationer. Fløjene er op-
hængt på to svære bladhængsler i hver side.⁵¹

Omdannelsen af den oprindelige tavle er formentlig sket på en anden lokalitet efter eksport af alabastreliefferne, selvom denne praksis som fastslået af den førende kender af alabasttavlerne, Francis Cheetham (1984), hørte til sjældenhe-

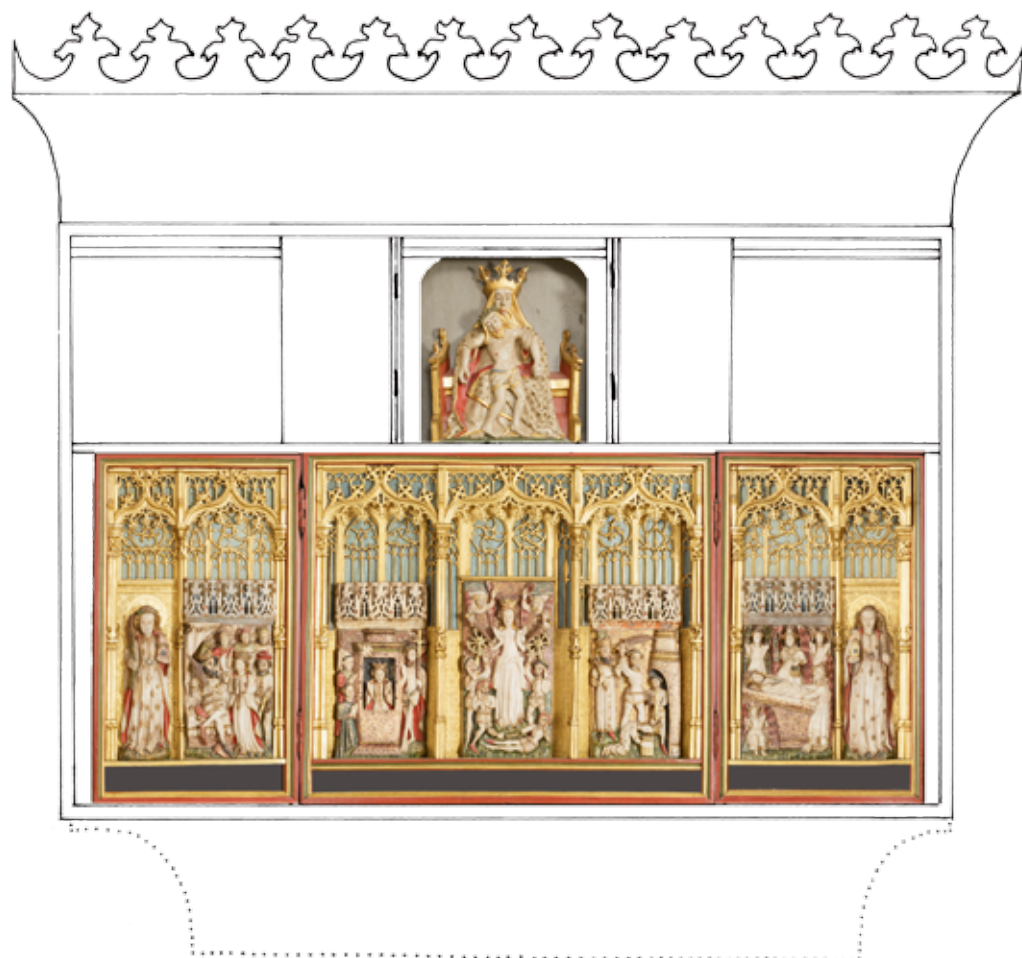

Fig. 40. Den udvidede senmiddelalderlige baldakinaltertavle (C), hvori o. 1520 indsattes den forhøjede tavle (B) samt et relief af Nådestolen, o. 1500, fra en $\dagger$ triptyk (s. 2206). Fotografisk rekonstruktion og tegning Anders C. Christensen 2016. – *The expanded Late Medieval canopied altarpiece (C), in which the raised panel (B) was inserted c. 1520 as well as a relief of the Throne of Grace, c. 1500, from a $\dagger$ triptych.*

derne. Vejrumtavlen fremhævedes imidlertid som et vigtigt eksempel herpå.⁵² Baggrundens perspektiviske rumkulisse med den rige stavværksarkitektur er et velkendt træk blandt senmiddelalderens nederlandske tavler (jf. blandt hjemlige eksempler tavlerne i Holstebro (o. 1520, s. 235), Viborg Søndersogn (Nørlyng Hrd., Viborg Amt, 1515–20) og Ulkebøl (DK *Sjyll* 2336, 1515–20)).⁵³ Antagelig inspireret herfra adopteres konventionen bl.a. i Nordtyskland.⁵⁴ Den kvalitetsprægede nymontering af alabaststykkerne kunne teoretisk set have fundet sted f.eks. i Lübeck, men næppe lokalt.

Det senmiddelalderlige alterskab (C, fig. 40, 102–103), o. 1520. Som påvist i forbindelse med restaureringen 1937–38 (*Termansen* 1939) er bag den senere renæssanceopbygning bevaret store rester af rammeværket fra en baldakinaltertavle af anseelige dimensioner, hvori forinden har været indsat den ombyggede trefløjede altertavle (A–B) med alabastreliefferne og foroven en mindre triptyk eller trefløjet tavle med profilerede rammestykker øverst og i hver side, sidstnævnte med spor af hængsler. Heri har Nådestolsfremstillingen været placeret. Som det fremgår af de bevarede lodrette karmstykker, hvis profiler dog er afhøvede, samt

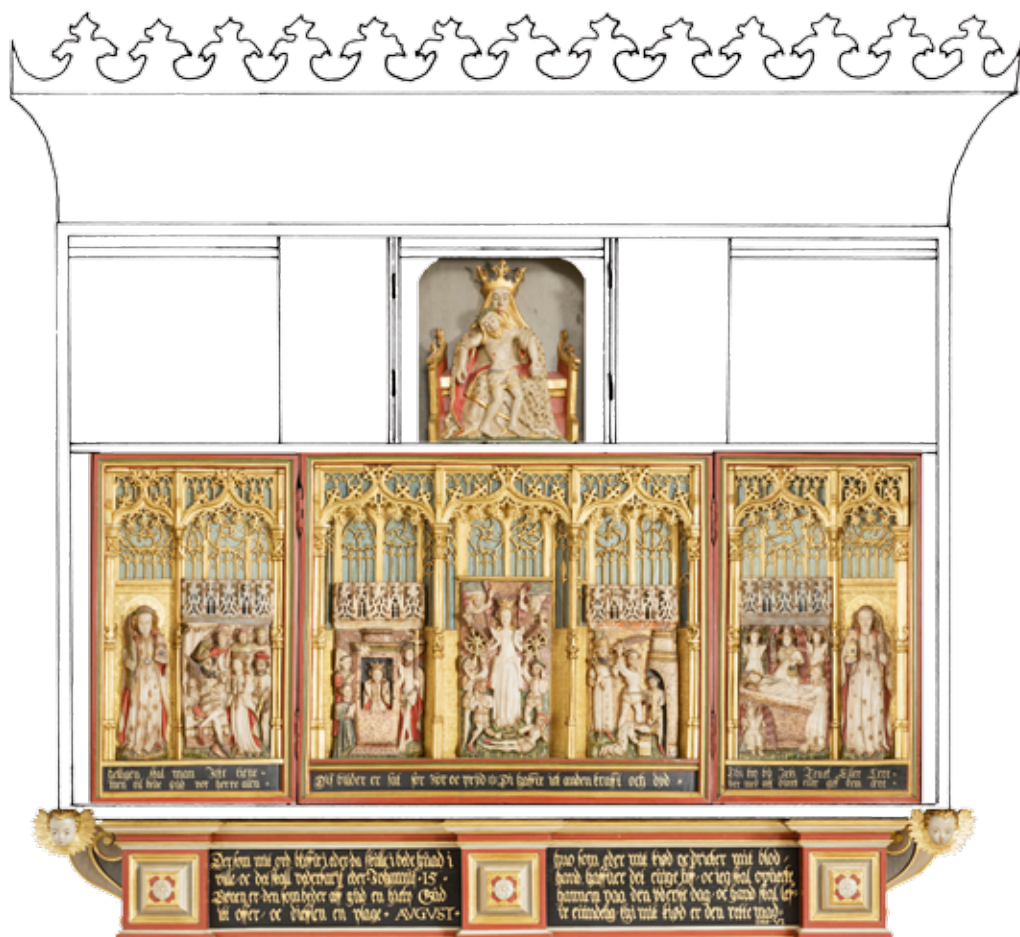

Fig. 41. Den omdannede tavle (D), 1593, med nyt postament og indskrifter (s. 2207). Fotografisk rekonstruktion og tegning Anders C. Christensen 2016. – *The reworked panel (D), 1593, with new pedestal and inscriptions.*

et indskudt lodret træstykke i venstre side af tavlen ses kvartrundede fordybninger efter en baldakinoverbygning, der øverst har været kronet af en krabbebladsfrise; et fragment af et krabbeblad, 11,5 cm højt og bredt, er endnu bevaret, henlagt i et hulrum bag storgesimsens nordende.⁵⁵ De to vandrette planker fra bagklædninger, der har været kronet af profillister (delvist forsvundet), bag alabasttavlen er intakte, mens de tilsvarende i øvre række er forsvundet. Dog er et bræt bag baldakinoverbygningen bevaret i venstre side.

Den bemærkelsesværdige omdannelse af altertavlen kunne meget vel have været motiveret af korets ombygning o. 1520 og behovet for en mere monumental alterprydelse i det ændrede rum (s. 2193).

Renæssancetavlen (D, fig. 41), 1593 if. malet årstal (fig. 53). Som led i en delvis modernisering af tavlen, der også omfattede en tilføjelse af belærende indskrifter på alabasttavlen yder- og indersider samt på bagklædningen (jf. ndf.), blev denne placeret på et nyt postament i renæssanceformer, vel som erstatning for et ældre *†*fodstykke. Dette er som nævnt flankeret af volutvinger og kerubhoveder, anbragt som hængestykker under et vandret profilbræt, hvis bredde rager et stykke uden for såvel postament som tavle. Måske har *†*sidesøjler(?) flankeret ombygningen og således motiveret hængestykkernes eksistens. De to kerubhoveder har lighedspunkter med de tilsvarende på den samtidige (o. 1590) altertavle og

prædikestol i nabokirken Gimsing (s. 2133, 2144), begge tilskrevet den nederlandske mester, Mikkell van Groningens værksted, men savner dog disses frugtkrans. Også de rosetsmykkede bosser genfindes på Gimsingprædikestolen (s. 2144).

Alabastreliefferne (fig. 42–46). De syv relieffer med tilhørende baldakiner, der er oprindelige over hhv. felt nr. 3 og 5 regnet fra nord, har varierende højde og bredde. De to stående figurer, yderst tv. og th. (nr. 1 og 7) måler 43,5×14 cm; reliefferne nr. 2, 3, 5 og 6 måler 36,5–38 cm×25,5 cm, mens midtrelieffet (nr. 4) er 50,5×25,5 cm. De to intakte baldakiner måler 13,5×13 cm ligesom de tilsvarende sekundære over felt nr. 2 og 6.

Fremstillingen af Skt. Katharinas legende følger i hovedtræk Jacobus de Voragine *Legenda Aurea* fra o. 1260.⁵⁶ Fra venstre mod højre ses: 1) (Jf. fig. 42), *Skt. Barbara*. Helgeninden bærer et diadem på sit udlåede hår. Hun er iført en fodlang kjole med smal krave, lukket foran med små spænder; bælte med cirkulært spænde. Herover bærer hun en kappe. I højre hånd holdes martyrpalmen, mens hun i den venstre bærer sit attribut, et tårn. Spidssnude sko stikker frem under kjolesømmen. 2) (Jf. fig. 42), *Skt. Katharina i forhør hos kejser Maxentius og de hedenske filosoffer*. Den kronede helgeninde, der hæver hænderne i en talegestus, står i relieffets midte foran kejseren; denne sidder på en tronstol under en baldakin; på hovedet bærer han en djævl- eller drageprydet krone som tegn på sin ondskab, mens han i højre hånd holder et hævet sværd; venstre ben er lagt over det højre som markering af hans domsmyndighed.⁵⁷ Bag Skt. Katharina står en person, måske en embedsmand, iklædt en dragt, der svarer til kejserens, dog med en flad, plisseret hovedprydelse. I venstre hånd holder han en stav med et nøglevedhæng. I baggrunden står tre gejstligklædte personer, vel de hedenske filosoffer, der disputerer med Skt. Katharina. Alle er iført kåber med skulderslag og bærer tætsluttende huer. Den forreste i venstre side holder en skriftrulle, som han sigende peger på med højre hånd. 3) (Jf. fig. 43), *Skt. Katharina i fængslet*. Som straf for, at hun nægter at afsværge sin kristne tro, kastes helgeninden i fængsel for at lide sultedøden. Fængslet er gengivet som et diminutiv tårn med en firkantet vinduesåbning,

ved hvis sider der tilsyneladende har været fæstnet gitre (af metal?) som antydning af spor herfra. Hun står her med løftede hænder med fremadvendte håndflader i en bedegestus. Under sit fangenskab besøges hun af Kristus, vist med korsstav til højre side, og næres med himmelsk føde, hidbragt af en due, gengivet ved vinduets overkant. Kejserinden og en krigsoverste, Porphyrius, aflægges også besøg og omvendes til kristendom af den fromme kvinde. Begge er vist i venstre side, idet Porphyrius dog er klædt i civil dragt. 4) (Jf. fig. 44), *Skt. Katharinas afstraffelse*. Som led i helgenindens straf pines hun med sav- og naglebesatte hjul, der imidlertid ødelægges af Herrens engle. Skt. Katharina står i relieffets midte, nøgen indtil midjen og igen med hænderne i bedestilling. Hun flankeres af to (af i alt fire) hjul, der drejes af bødlerne, der sammen med to ledsagere tager sig til hovedet som tegn på deres afvæbning. Nederst i relieffet ligger en bøddel, hvis højre arm er afhugget. To straffende engle, bevæbnet med sværd, ses øverst tv. og th. 5) (Jf. fig. 45), *Skt. Katharinas halshugning*. Som kulminationen på helgenindens martyrium halshugges hun. Hun knæler i relieffets forgrund med hovedet på blokken, mens bødlen svinger sit sværd over hende. Til venstre står kejseren med scepter i højre hånd, mens hans ledsager med sin nøglestav ses i døråbningen af fængselsbygningen. 6) (Jf. fig. 46), *Skt. Katharinas begravelse*. Efter sin død føres helgenindens lig til Sinaibjerget af engle, der begraver det med store æresbevisninger. Indsvøbt i ligklæde lægges den kronede kvinde i en sarkofag af en stående engel, sekunderet af fire andre, der dels beder for hende, dels bestænker liget med vievand; den celebrerende engel i midten bærer korsprydet krone og stola, krydset over brystet. 7) (Jf. fig. 46), *Skt. Maria Magdalene*. Rækken afsluttes af den stående helgeninde, iklædt en dragt, der nøje svarer til Skt. Barbaras. Hun holder en salvekrukke i højre hånd og fatter med den venstre om en lok af sit hår, som hun salvede Jesu fødder med. En fordybning øverst på hovedet antyder, at hun oprindeligt har båret en krone eller en anden hovedprydelse.

Alabastrelieffernes stil og ikonografi. Ganske svarende til reliefferne på Borbjergtavlen (s. 1878) repræsenterer disse en uhyre populær eksport-

Fig. 42. Skt. Barbara (nr. 1, s. 2208). Scene fra Skt. Katharinas martyrium: Skt. Katharina i forhør (nr. 2, s. 2208). Detalje af altertavle med nordre sidefløj af den senmiddelalderlige tavle (B) med indsatte alabastrelieffer, o. 1470. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *St. Barbara (no. 1). Scene from the martyrdom of St. Catherine: St. Catherine being interrogated (no. 2). Detail of altarpiece with northern side wing of the Late Medieval altarpiece (B) with inserted alabaster reliefs, c. 1470.*

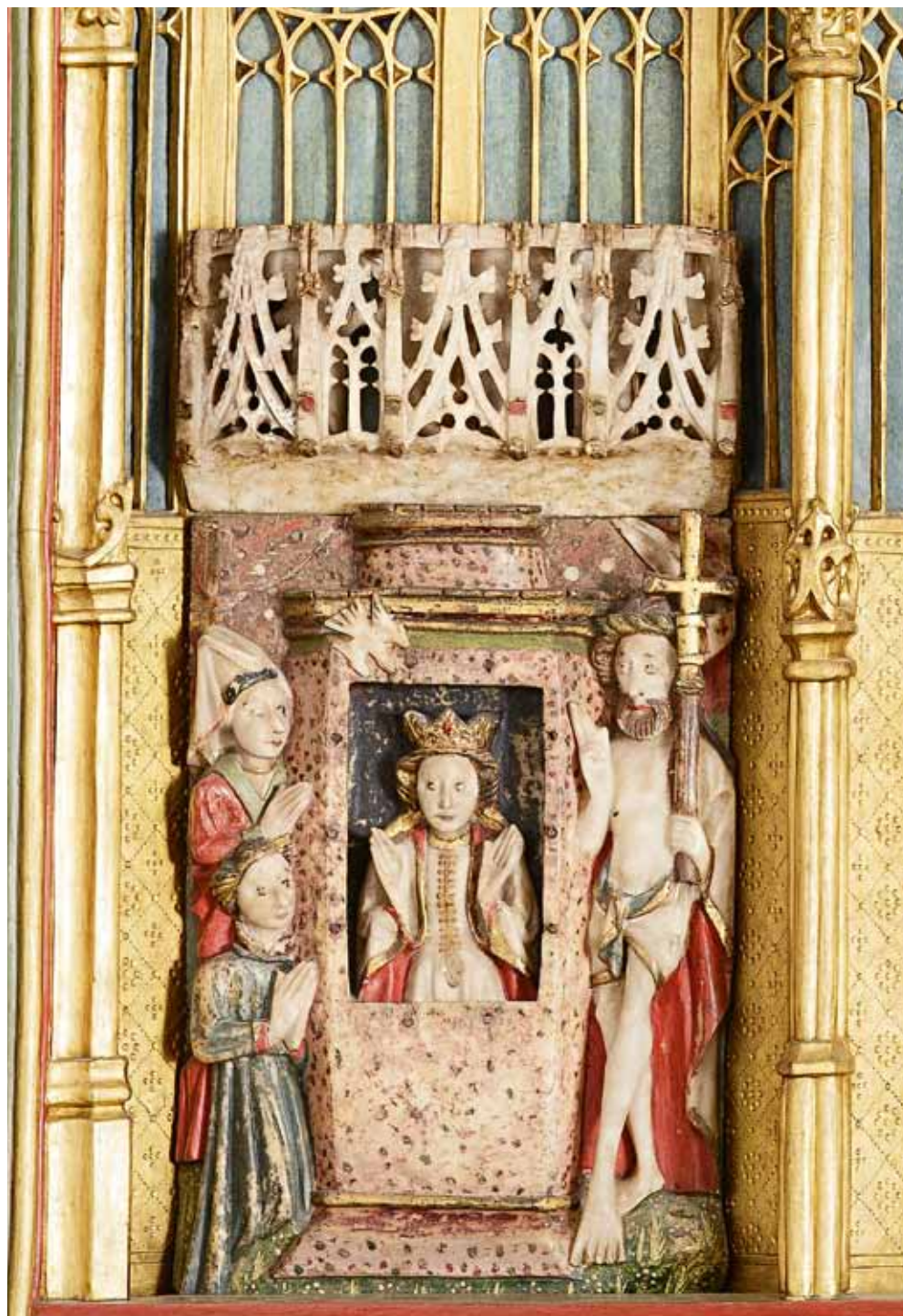

Fig. 43. Scene fra Skt. Katharinas martyrium: Skt. Katharina i fængsel (nr. 3, s. 2208). Detalje af altertavle med midtskabet af den senmiddelalderlige tavle (B) med indsatte alabastrelieffer, o. 1470. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Scene from the martyrdom of St. Catherine: St. Catherine in prison (no. 3). Detail of altarpiece with central cabinet of the Late Medieval altarpiece (B) with inserted alabaster reliefs, c. 1470.*

Fig. 44. Scene fra Skt. Katharinas martyrium: Skt. Katharinas afstraffelse (nr. 4, s. 2208). Detalje af altertavle med midtskabet af den senmiddelalderlige tavle (B) med indsatte alabastrelieffer, o. 1470. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Scene from the martyrdom of St. Catherine: St. Catherine's punishment (no. 4). Detail of altarpiece with central cabinet of the Late Medieval altarpiece (B) with inserted alabaster reliefs, c. 1470.*

Fig. 45. Scene fra Skt. Katharinas martyrium: Skt. Katharinas halshugning (nr. 5, s. 2208). Detalje af altertavle med midtskabet af den senmiddelalderlige tavle (B) med indsatte alabastrelieffer, o. 1470. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Scene from the martyrdom of St. Catherine: St. Catherine's beheading (no. 5). Detail of altarpiece with central cabinet of the Late Medieval altarpiece (B) with inserted alabaster reliefs, c. 1470.*

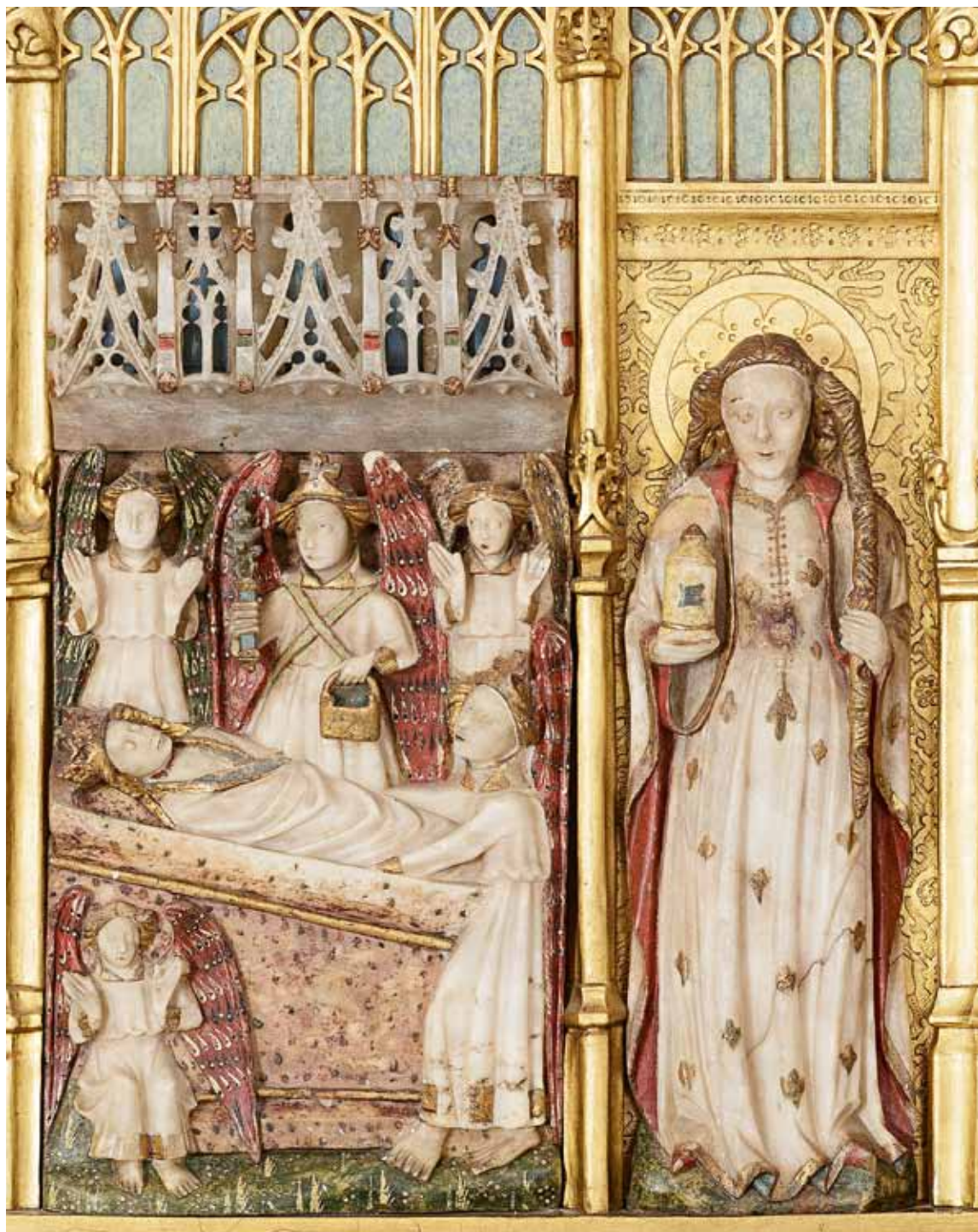

Fig. 46. Scene fra Skt. Katharinas martyrium: Skt. Katharinas begravelse (nr. 6, s. 2208). Maria Magdalene (nr. 7, s. 2208). Detalje af altertavle med søndre sidefløj af den senmiddelalderlige tavle (B) med indsatte alabastrelieffer, o. 1470. Foto Arnold Mikkelsen 2014. — *Scene from the martyrdom of St. Catherine: Burial of St. Catherine (no. 6). Mary Magdalene (nos. 7). Detail of altarpiece with southern side wing of the Late Medieval altarpiece (B) with inserted alabaster reliefs, c. 1470.*

Fig. 47. Nådestolen, o. 1500 (s. 2214). Detalje af midtskabets øvre række i den senmiddelalderlige baldakintavle (C). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *The Throne of Grace*, c. 1500. Detail of upper row of central cabinet in the Late Medieval baldachin altarpiece (C).

vare, der inden for tidsrummet o. 1350–1550 spredtes fra Midtengland, bl.a. Nottingham, til hele Europa, både som enkeltrelieffer eller hele altertavler.⁵⁸ Karakteristisk for de engelske skulpturer er de spinkle, bevægede og livligt gestikulerende figurer og den brogede bemaling. Blandt de mange eksempler hørte gengivelser af Skt. Katharinas liv til de ubetinget mest populære motiver, og fremstillinger af scener fra hendes liv kendes fra mindst 56 tavler.⁵⁹ Et repræsentativt udvalg af scener med helgenindens martyrhistorie, om end med forskellige afvigelser i enkeltbilledernes ikonografi i forhold til Vejrumtavlen, ses i en tavle i Ca' d'Oro, Venedig (1400-tallets anden halvdel, tidligere i den venetianske kirke, Santa Catarina).⁶⁰ Gengivelser af Skt. Barbara og navnlig af Maria Magdalene er derimod mindre hyppige.⁶¹

Nådestolen (jf. fig. 47), o. 1500, af eg, ca. 47×37 cm. Den langskæggede Gudfader troner på et sæde, hvis sidevanger smykkes med krabbeblade. Han bærer en vældig korsblomstprydet krone på sit lange hår og er ikklædt kjortel, hvorover kappe; nøgne fødder. Foran sig holder han Sønnens afsjælede legeme; denne luder hovedet med tovsnoet tornekrans mod højre side og bærer lændeklæde, der er svøbt stramt om hoften.

Stil og ikonografi. Gengivelsen af motivet følger den særlige version, hvor Kristusfiguren er vist som afdød, dog i opret stilling med bøjede ben og ikke placeret på et kors. Parallellt til denne type findes i Holstebro (s. 218, dog med Kristus placeret acentralt ved Gudfaders højre side), Fjaltring (s. 1652), Fåborg (*DK Svendborg* 698) og tidligere i Fensmark (*DK Præsto* 635f.). På eksemplerne i Fjaltring, Fåborg og Fensmark er Gudfader dog

Fig. 48. Midtskabet af den senmiddelalderlige tavle (B) med indsatte alabastrelieffer, o. 1470 (s. 2205). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Central cabinet of the Late Medieval altarpiece (B) with inserted alabaster reliefs, c. 1470.

udstyret med en karakteristisk tilspidset bøjle- eller kejserkrone. Som nævnt ovf. har relieffet udgjort hovedmotivet i midtskabet af en triptyk, der formentlig havde malede sidefløje.

Bemaling. Altertavlens staffering fremtræder i hovedtræk som resultat af en gennemgribende renovering 1937–38 (*Termansen 1937, Termansen 1939*) efter forundersøgelser 1913 og 1926.

Renæssancetavlens rammeværk var opmalet flere gange, og den oprindelige staffering lod sig ikke påvise. Den nuværende bemaling hidrører fra Termansens renovering, hvor der blev lagt vægt på en farvemæssig harmonisering med alabastskulpturerne. På en grå bundfarve fremtræder de arkitektoniske og figurative led lyse, delvist mar-

morede (søjlerne), hvortil kommer spredt anvendelse af teglrødt og forgyldning. Indskrifterne (jf. ndf.) på storfrisen og fodstykket blev nymalet i forgyldning på sort bund efter ældre spor og i harmoni med alabastavlens inderside. Jesumono-grammet i topgavlen blev nymalet, mens figurmalerierne (jf. ndf.) i storstykket, sidevingerne og topstykket blev retoucheret (jf. ndf.).

Spor af oprindelige farver på den omdannede alabasttavle (B) påvistes 1936–37 (*Termansen 1937*). Grønt og rødt fandtes på de adskillende piller mellem stavværksvinduerne og på søjlerne, mens der på bagsiden af disse og alabastbaldakinerne var påklæbet papir, overstrøget med blå smalte. På rammeværkets profilerede forkanter fandtes rødt,

Fig. 49. Detalje af altertavle, antagelig 1632, (jf. fig. 37). Evangelistmalerier i storfeltets øvre række, Mattæus (tv.) og Markus (th.). (s. 2216). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Detail of altarpiece, probably 1632, (cf. fig. 37). Evangelist paintings in the upper row of the large panel, Mathew (left) and Mark (right).*

grønt og guld samt guldfarvet sølv. På *det senmiddelalderlige alterskab* (C) sås dels farverester, vel fra *†malerier*, på de to nedre felter, der dannede baggrund for alabasttavlens bevægelige fløje, dels på karmstykkerne, hvor der påvistes rester af rødt, mens der på baldakinhvælvingen iagttoges blå smalte (*Termansen 1939*).

Alabastreliefferne havde under to senere farvelag bevaret spredte spor af den oprindelige bemaling. Denne genskabtes ved restaureringen 1936–37 (*Termansen 1937*). Svarende til Borbjergtavlen (s. 1882 f.) har de ‘onde’ individer en brunlig karnationsfarve, mens de positive modstykker på de forskellige legemsdele har bibeholdt alabastens sarte farvetoner, dog med sort på øjenbryn, vipper og pupiller samt rødt på læber og kinder. Hår og skæg på de onde figurer er sort, mens guldfarvet sølv dominerer på de ‘gode’ personers hår. På dragterne ses rødt, grønt, sort og guld, mens blå også findes på enkelte sko. Englevingerne er røde og grønne med påmalede fjer; jordsmonnet står i

mørkt grønt med påmalede planter og blomster, dannet som prikrosetter i hvidt med rød midte.

Nådestolsfremstillingen har lys karnationsfarve på figurerne, brun tornekrone om Kristi hoved og rødt på læber, naglesår, på Guds kappe og på tronsædet. Forgyltning er anvendt i rigt mål på Guds krone og hår, på kappens bræmmer og mønsterdekoration samt på tronen. Alt er rekonstrueret efter ældre farvespor.

Figurmalerier (jf. fig. 49–52, 54), o. 1632. I storfeltets øverste række er malerier af de fire siddende evangelister, malet på en grålig og blå himmelbaggrund med skyformationer. Fra venstre mod højre se Mattæus med den stående engel, efterfulgt af Markus med løven samt til højre for Nådestolsrelieffet Lukas og Johannes, hhv. med okse og ørn. Figurerne har ligesom topstykkets malerier antagelig været udført efter grafiske forlæg, der dog ikke har kunnet bestemmes med sikkerhed. På storvingerne er vist den opstandne Kristus med sejrspanen (tv.) og Skt. Peter (th.). Topstykkets to

Fig. 50. Detalje af altertavle, antagelig 1632, (jf. fig. 37). Evangelistmalerier i storfeltets øvre række, Lukas (tv.) og Johannes (th.) (s. 2216). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Detail of altarpiece, probably 1632, (cf. fig. 37). Evangelist paintings in the upper row of the large panel, Luke (left) and John (right).*

billeder (fig. 51–52) gengiver i venstre side Jesu Døb; tv. for dåbshandlingen ses en engleflok og umiddelbart ved Jesu højre side en knælende og tilbedende mand, iklædt verdslig (?) dragt. Th. ses den stående Skt. Peter, vist mod en lysåbning i himlen, indrammet af mørke skyer. Han er omgivet af ti knælende mænd, utvivlsomt apostlene. I forgrunden tv. knæler en kvinde, Maria. Som understreget af den ledsagende indskrift på storfrisen (jf. ndf.) hentyder billedet til Helligåndens udgydelse på pinsedag (Helligåndsdue ses dog ikke) og menighedens vækst gennem Peters prædiken (jf. ApG. 2, spec. 41).

Indskrifter (jf. fig. 37, 53). Som nævnt ovf. ses indskrifter, alt i forgyldt fraktur på sort bund, på storfrisen og endvidere på den omdannede alabasttavles fodfelt og fløje samt på postamentet. Endvidere fandtes daterede initialer på postamentets midterste fremspring, om end disse er senere overmalet. Indskrifterne beskrives her i formodet kronologisk rækkefølge:

1) 1593. Fra den ældste renæssancebemaling læses fra venstre mod højre på den åbne tavles fodfelt den manende tekst: »helligen skal man Icke tiene,/ men tilbede gud vor herre alen/ Dis bilder er sat for ziir oc pryd/ Di haffve ick anden krafft och dyd/ Thi tro vii Icki Tenck Eller Lere/ her med att dyrck eller giff dem ære.« Ytringerne er en værdifuld illustration af den tidlig lutherske tolerance over for katolsk kirkeinventar med helgenfremstillinger, der accepteredes, så længe disse ikke var genstand for dyrkelse eller belæring.⁶² På bagvæggen og sidefløjene af den omdannede alabasttavle, der var synlige, når tavlen var lukket, læses katekismens vigtigste artikler, således at denne del af tavlen fik status af en katekismustavle. Tv. ses Fadervor, i midten på sidefløjenes bagsider nadverordene og endelig Trosbekendelsen i højre side, afsluttet af årstallet: »1593«. Endelig læses på postamentet to skriftsteder, tv. Joh. 15,7 og th. Joh. 6,54–55; endvidere anføres i postamentfriesens nordre felt i tilknytning til det første skrift-

Fig. 51-52. Detalje af altertavle, antagelig 1632 (jf. fig. 37). Malerier i topstykket (s. 2217). 51. Jesu Døb. 52. Peters Prædiken. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Detail of altarpiece, probably 1632. Paintings in the top section. 51. Baptism of Jesus. 52. St. Peter preaching.*

sted: »Bønen er den som beder aff gud en hielp Gud itt offer, oc diefflen en plage. AVGVST.«. Sidstnævnte er muligvis et citat fra kirkefaderen Augustin.⁶³

2) 1632. På storfrisen under topstykkets to malerier af Jesu Døb og Peters prædiken læses: »S. Hans Døber/ Med Vand S. Peder/ Lærer 3000

Mand.« På altertavlen fandtes endvidere, som omtalt i 1808, årstallet: »1632«.⁴⁹ Placeringen af dette, der formentlig var malet og ikke udskåret, fremgår dog ikke.

3) 1653. Som nævnt af *Termansen 1939* læstes på postamentets midterste fremspring følgende, anført med sort farve på grålig bund: »CLV. 1653«.

Fig. 53. Katekismustekster og skriftsteder, malet 1593 på ydersiden af den lukkede senmiddelalderlige tavle (B) og på det tilføjeede renæssancepostament (jf. D, s. 2207). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Catechism and scriptural texts, painted in 1593 on the outside of the closed Late Medieval altarpiece (B) and on the added Renaissance pedestal.*

Initialerne, der ikke er synlige i dag, genfindes på prædikestolen (s. 2230). Antagelig refererer dette til en opmaling af kirkens hovedinventarstykker d.å., gennemført under den daværende kirkeværg Christen Lauridtzen i Vildemose (Villemosegård).⁶⁴

Tavlens historie og senere udforskning. Som nævnt ovf. har alabastreliefferne ligesom Borbjergtavlens figurer utvivlsomt engelsk proveniens. I begge tavler er alabastdelene allerede i senmiddelalderen blevet sammenføjet med figurer af træ i en ny tavle. Som nævnt s. 1886 kan alabastdelene teoretisk set, men ikke nødvendigvis fra første færd hidrøre fra ældre tavler i de respektive kirker, i givet fald fra sidealtre, idet højalteret i Vejrum i det mindste må have vist kirkens navnehelgen, Skt. Andreas.⁶⁵ Parallellforløbet i de to nabokirker med hensyn til tilstedeværelsen af de fornemme klenodier og indsætningen af disse i større tavler allerede før reformationen er dog tankevækkende.⁶⁶ Måske har private donationer i forbindelse med sjælegaver (jf. s. 2177 og 1839) eller snarere – som i Vejrum Kirke – korets ombygning givet anledning til ikke kun at anskaffe skulpturerne, men også til at give disse en mere monumental indfatning. En formodning om, at Vejrumtavlen ligesom Holstebro Kirkes kostbare Antwerpenertavle fra o. 1520 (jf. s. 235) skulle stamme fra Tvis Kloster (jf. dog s. 2245 (klokke nr. 1)), om end i givet fald først overført efter klostrets afvikling efter reformationen, lader sig ikke eftervise.⁶⁷ Til gengæld har eksistensen af de to usædvanlige tavler ligesom Borbjergs altertavle og det gyldne alter i 'Staby' (dvs. formentlig i Sahl eller Stadil) givet anledning til forskellige mytedannelser i nyere tid, jf. s. 238 og 2178.⁶⁸ Den engelske proveniens og en formodet stranding ved Bovbjerg, i Holstebro og den sidstnævnte kirke endog med en prins som hovedperson, er fælles for disse og Vejrumtavlen, mens der om Borbjergtavlen (og en pendant) tilføjes, at begge altertavler var bestemt til Skt. Petersborg (s. 1840). Tavlens skiftende ændringer i ældre tid er i øvrigt – som anført ovf. – tidligst dokumenteret i regnskaberne fra 1654.⁶⁴

Resen, der tidligst (o.1680) nævner sagnet om alabastaltertavlen og betegner værket som 'et sjældent og kostbart arbejde', identificerede, tilsyne-

Fig. 54. Søndre storvinge. Detalje af altertavle, antagelig 1632 (s. 2204). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Southern wing. Detail of altarpiece, 1632*

ladende som den første, relieffernes ikonografi, karakteriseret som 'en fremstilling af den hellige Catharinas historie'.⁶⁹ Denne erkendelse gik dog i løbet af 1700-tallet i glemmebogen. Således om-

Fig. 55. Skitse af alabastreliefferne, udført 1808, formentlig af pastor Jens Højer-Leth, Skive (s. 2220). Tegning i pen og rødkridt, indsendt som bilag til præsteindberetning til Oldsagskommissionen 29. aug. 1808. – Sketch of alabaster reliefs, 1808.

taltes fremstillingerne i *Præsteindberetningen* 1766-69 som 'historiske sindbilleder (...) så vidt kan sluttes, nogle af martyrernes lidelser og død'.⁷⁰ Et forsøg på en nærmere tolkning af enkeltreliefferne af 'en martyrinde lidelseshistorie' fremlagdes 1808-09 af Jens Højer-Leth, Skive og af pastor Krarup, Vejrum i forbindelse med en tegning (fig. 55), sendt til Oldsagskommissionen. Her betegnedes de syv relieffer, inklusive de to enkeltfigurer (nr. 1 og 7) hhv. som: »Frihed«, »Forhør«, »Fængsel«, »Tortur og Mirakel«, »Halshuggelse«, »Begravelse« og »Canonisation«, idet Skt. Barbara og Maria Magdalene knyttedes til helgenlegenden.⁷¹

1809 understregedes behovet for en istandsættelse af 'den i øvrigt skønne altertavle', ligesom man 1814 foreslog, at den slidte tavle forskønnedes let ved at blive anstrøget med 'en passende, eventuelt blå farve'.⁷² Måske hidrører den ultramarinblå og grå staffering, registreret af *Termansen* 1937, fra

denne eller fra senere, ikke nærmere beskrevne istandsættelser. Det samme gælder en række snedkermæssige tilføjelser i fyr, der dog også kan være ældre (jf. fig. 56-57), nemlig de groft udførte buer og nedhæng i sidefløjenes felter som erstatning for tabte stavværksdekorationer, et profileret topstykke over midtrelieffet (nr. 4), en bladdekoreret prydlister over alabasttavlen (B) og dekorative detaljer i topgavlen. Behovet for en sagkyndig istandsættelse gentoges på ny af *Uldall* 1880/1896, idet restaureringen af tavlen, der 'har mere end almindelig kunstnerisk og historisk interesse' (M. Mackeprang, 1914) med jævne mellemrum skulle fremføres i løbet af de næstfølgende årtier helt frem til 1936, da den nødvendige finansiering af arbejdet omsider var sikret.⁷³ Forinden, 1880 og 1926, var den nærtbeslægtede altertavle i Borbjerg dog blevet gennemfotograferet og siden istandsat (s. 1886). Som nævnt varetog Niels J. Termansen

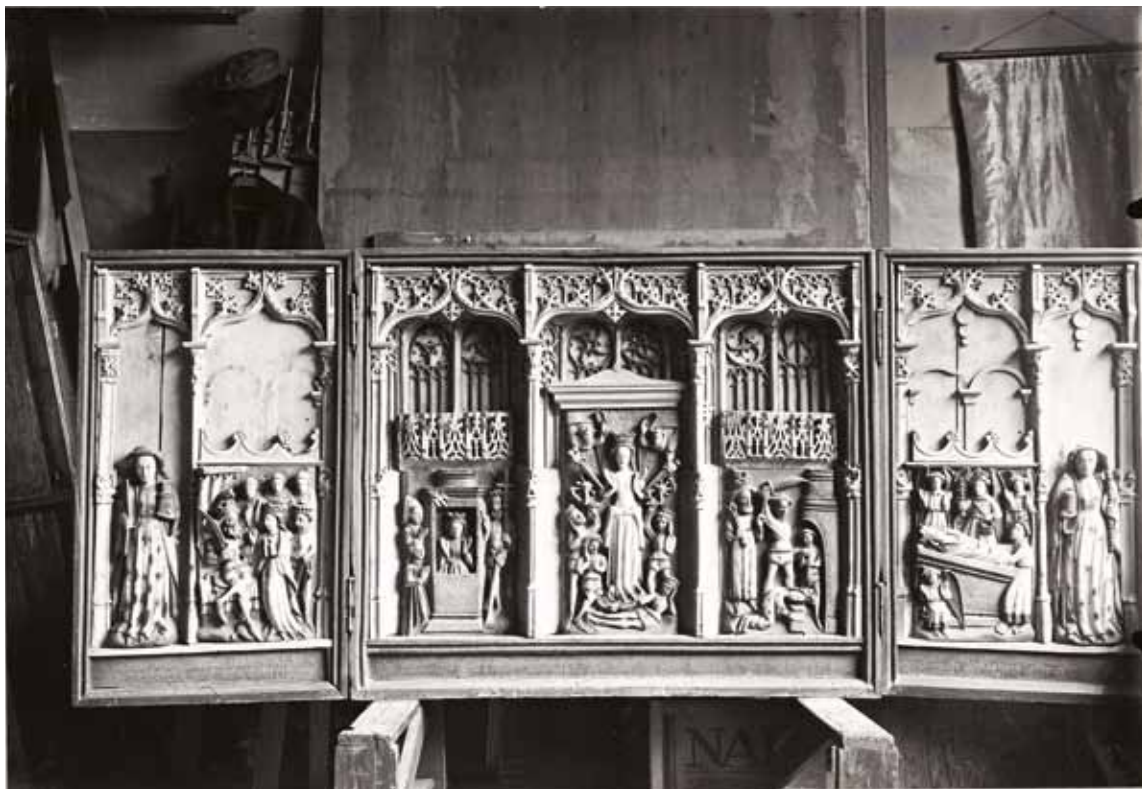

Fig. 56. Den trefløjede tavle med alabastrelieffer (B), gengivet i forbindelse med restaureringen på Nationalmuseet (s. 2220). Over midtskabets centrale relief ses en sekundær baldakin, ligesom der på sidefløjenes bagvægge er indsat en yngre udsmykning til dels som erstatning for $\dagger$ alabastbaldakiner. Foto Niels J. Termansen 1936. – *The three-winged altarpiece with alabaster reliefs (B), shown in connection with the restoration at the National Museum. Above the central relief of the middle cabinet, a secondary canopy can be seen, while on the back walls of the side wings a later decoration has been added partly as a replacement for the $\dagger$ alabaster canopies.*

istandsættelsen i årene 1936–38, idet den mindre tavle med alabastreliefferne behandledes særskilt på Nationalmuseet, mens det øvrige konserveredes på stedet (jf. fig. 56, 101). Blandt tilføjelser i denne forbindelse var to alabastbaldakiner over sidefløjenes relieffer, udført af billedhuggeren William Larsen, ligesom sidefløjenes stavværksdekorationer og brokadeimitationer blev nyudført. I øvrigt konsolideredes tavlens opsætning med svært tømmer, således at det var muligt at fremrykke den et stykke foran bagvæggen; endvidere blev søjlerne fastskruet til gesimsen, så postamentet frigjordes fra tryk, og småvinger og kerubhoveder kunne placeres længere fremme. 1966 stabiliseredes tavlens farvelag, der allerede 1964 havde vist tegn på opskalning (indb. ved Termansen 1964; Georg N. Kristiansen 1965–66).

En kunsthistorisk vurdering af de hjemlige alabastrelieffer fra middelalderen, bl.a. i Vejrum og Borbjerg, og deres engelske kontekst fremlagdes tidligst af Francis Beckett (1905, 1920),⁷⁴ mens Philip Nelson sidstnævnte år beskrev materialet i *The Archaeological Journal* (jf. også s. 1886).⁷⁵ Siden er tavlen mest udførligt blevet omtalt af Chr. Axel Jensen (1938), umiddelbart efter afslutningen af alabasttavlens, men før renæssancetavlens restaurering; endvidere af Sissel F. Plathe og Jens Bruun (2010).⁷⁶ Særligt fokus har endvidere været rettet mod altertavlens tilpasning til en tidlig luthersk kontekst i forbindelse med nystafferingen 1593, da den bl.a. i lukket stand omdannedes til en katekismustavle.⁷⁷

Tavlen fremvises normalt i åben tilstand, idet sidefløjene med katekismustekster på ydersiderne alene er lukket Langfredag.

Fig. 57. Altertavlen, vist før restaureringen 1936-38 (s. 2220). Foto Niels J. Termansen 1913. – *Altarpiece, shown before the restoration of 1936-38.*

Altersølv (fig. 58), omfattende kalk og disk fra første halvdel af 1600-tallet, idet kalkens bæger er forandret 1818. *Kalken*, 23 cm høj (inkl. nyere påloddet indsats med hældetud), har en fod formet

som en sekstunget pyramidestub, drevet stejlt op mod det sekssidede, skråskraverede skaftled. Fodens prydlister har ornamentbort, mens tungerne har konturgraving, øverst afsluttet med stråler.

Fig. 58. Kalk og disk, første halvdel af 1600-tallet, dog med nyere bæger (s. 2222).
Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Chalice and paten, first half of the 1600s, but with a more recent bowl.*

Midtknoppen har rudebøsser, hvori: »IHESVS« i reliefversaler, mellem tunger med graverede blomster og blade. Et tilsvarende skaftled formidler overgangen til det glatte bæger, fornyet 1818. Om bægeret løber en indprikket indskrift i skriveskrift: »Weirum Kirke tilhørende. – Istandsat Aar 1818.«. Et muligt mestermærke (»S«), der i dag ikke er synligt, registreredes 1990 på den vandrette standkant.⁷⁸ Kalken, der tidligst nævnes 1655, blev 1660 repareret i Viborg, da den var 'sprungen' (dvs. revnet).²⁰ Senest istandsat 1990 af guldsmedefirmaet A. F. Rasmussens Sønner, Århus. *Dysken* måler 16 cm i tværmål og har på fanen et cirkelkors; under bunden nyere sikkerhedsmærkning. Dysken blev 1867 anbefalet forgyldt.²²

Oblatæske (jf. fig. 60), 1700-tallets anden halvdel, om end tidligst nævnt i *Synsprotokollen* 1892;²² af tin. Den cylindriske, 6,5 cm høje æske med tv. 14,5 cm har en nøje parallel i Fovsing Kirke, formentlig anskaffet på samme tidspunkt (s. 2338). Den har fortykket fodrand og prydes af fordybede dobbeltlinjer på sider og låg. I æskens

bund er et delvist udpudset mestermærke for Viborgmesteren Søren Christensen Wendelin (1732–89) med gengivelse af Syndefaldet under krone med årstal (»17□8«).⁷⁹ Mesterens vanlige initialer (»SCS«) ses dog ikke. Under bund og låg er nyere sikkerhedsmærkning.

Sygesæt. 1) (Fig. 59), 1729, omfattende kalk og disk. Kalken, af sølv, er 10 cm høj og har lav, cirkulær fod og cylinderskaft med skiveled og flad knop. På det lave bæger er indskrift i kursiv: »Anno 1729 blef denne Kalck, som til foren af Meenige Sogne Mænd i Veirum gifven/ igien af nye repareret og med sølv forbedret, da var Præst, Corte Bisted (Cort Nielsen Bisted); Medh(hjælpere)/ Anders Qvistgaard og Iver Qvistgaard«. Under bunden er en sekundært påsat fodplade, hvorpå ses to stempler for Holstebroguldsmeden Mathias Lind (*Bøje* nr. 6732), Holstebro's bymærke og derimellem et indridset: »1874«; vel for en istandsættelse d.å.⁸⁰ Dysken, tværmål 7 cm, er glat og uden stempler. I træfuttal.

2) 1954, omfattende kalk, disk, oblatæske og vinbeholder, udført af C. C. Hermann. Kalken, 15

Fig. 59. Sygesæt nr. 1, 1729 (s. 2223). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Chalice and paten for the sick no. 1, 1729.*

cm høj, har lav, cirkulær fod og højt slankt bæger, hvorpå indskrift med graverede versaler: »Vejrum Kirke/ 1954«. Disken, tværmål 9,2 cm, har i midten kløverbladskors i stråleglans. Den cylinderformede oblatæske er 3 cm høj og 5,5 cm i tværmål.

Låget har udsmykning som disken. Vinbeholderen er 8 cm høj med skruelåg. I cylinderformet futteral af sort læder med rødt fløjlsfor.

3) Moderne, af rustfrit stål, fra fabrikanten Dan Sand DSN A/S. Sættet omfatter en 12 cm høj

Fig. 60. Alter- og dåbstillbehør. Vist fra venstre mod højre ses alterkande nr. 2, 1938 (s. 2225), oblatæske, 1700-tallets anden halvdel (s. 2223) og dåbskande, 1863, tidligere anvendt som alterkande (s. 2228). Forrest ses ske, tidligst nævnt 1892 (s. 2225). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Altar and baptism accessories. Left to right: altar jug no. 2, 1938, wafer box, second half of 1700s, and baptismal jug, 1863, formerly used as an altar jug. In front, a spoon, mentioned earliest in 1892.*

kalk, en disk, 8,3 cm i tværmål, en oblatæske, 4 cm høj og 7,2 cm i tværmål samt en glasflaske, 15 cm høj med hvidt låg af plastic. I sort læderbetrukken kuffert med lilla for.

Et *†sygesæt* af tin anskaffedes 1668.²⁰

Alterkander. 1) 1892,²² af porcelæn, fra Den Kongelige Porcelænsfabrik. 27,5 cm høj, sort med gyldent reliefkors på korpus og tilsvarende kanter ved fod og mundingsrand. Under bunden fabriksmærke. Kanden erstattede en tinkande, 1863, der senere anvendtes som dåbskande (s. 2228). 2) (Jf. fig. 60), 1938, af sølv, i rokokostil; skænket 2011. Den 20 cm høje kande har pæreformet korpus, som hviler på fire ben. Såvel ben som mundingsrand er smykket med ornamentik, mens den svejfede hank er af bakelit. Under bunden er sekundært graveret indskrift, anført i skriveskrift, med navne for de to giverpar og data, refererende til begge sølvbryllupper: »Fra "Østerbjerg"/ 1915 – 7./8. – 1940/ Magda og Ivar Lundgaard/ Fra Gim-singhoved/ 1947 – 28/12 – 1972/ Ruth og Ivar Chr. Bjerg/ Til Vejrum Kirke/ 2011.« Desuden Københavnermærke for 1938 og guardejnmærke for Johannes Siggaard samt »K. Gr.« for firmaet K. Grimstrup, Sønderborg (-1955-1980-), der kan have udført indgravningen af den ældre del af giverindskriften.

Fig. 61. Alterstager, o. 1650-1700 (s. 2225). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Altar candlesticks, c. 1650-1700.*

Fig. 62. Nyere syvstige, udført af Knud Eibye (s. 2225). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Recent seven-branched candelabrum, made by Knud Eibye.*

Ske (jf. fig. 60), tidligst nævnt 1892,²² udført af Ebbe Olaus Lüster, Århus. 12,5 cm. Laffet er glat, mens det snoede skaft afsluttes af bladornamentik med kuglestav. På undersiden mestermærke (*Bøje* nr. 6006) og sikkerhedsmærkning.

Alterstager (fig. 61), o. 1650-1700, 63 cm høje (fraregnet de sekundære lysetorne), i barokstil. De svære stager har profileret fod, der hviler på tre kugler. Balusterskaft med tre kugleled, et større mellem to fladere. Lav, profileret lysskål. Kirkens inventarium omtaler både 1655 og 1682 '1 par små, gamle messinglysestager', hvilket dog i betragtning af de ovennævnte relativt betydelige højde næppe kan være identiske med disse og snarere skal identificeres med et ældre par (*†alterstager*).⁸¹

Syvstige (fig. 62), nyere, udført af Knud Eibye. Den 55,5 cm høje stige har kvadratisk fod i to afsæt på kugletæer; skaftet støttes af fire volutter, mens armene er leddelte. På siden af foden ses mestermærke.

†Røgelseskar(?). Et gammelt og sønderbrækket 'kobberildkar' omtales 1655.²⁰

Bibel, udgivet 1928 af Levin & Munksgaards Forlag og skænket 1932 af sidstnævnte, forlæg-

geren og boghandleren Ejnar V. Munksgaard til minde om hans forældre, Ole Nielsen Munksgaard og Mariane Skrædergaard Frederiksen, der begge var født i Vejrum. Faksimileudgave af Christian III's Bibel (1550) i rigt dekoreret læderbind, der på forsiden er mærket: »Vejrum Kirke MCMXXXII« med gyldne versaler. Mindeteksten er anført forrest på et indskudt ark.

†*Alterbøger*. Inventariet omtaler 1655 et eksemplar af Christian IV's bibel (1632-33); denne eller en senere 'gammel' udgave udskiftedes først 1863,⁸² et gammelt graduale, en alterbog samt en gammel og ubrugelig salmebog.²³ 1686 anskaffedes en ny ritualbog, mens alterbogen blev udskiftet 1688.²³

Læsepult i middelalderstil, antagelig skænket 1932 samtidig med Christian III's Bibel. Endegavle med cirkulære topstykker, prydet med firbladsroset i forsænket relief; rødbrun staffing. Jf. også den formentlig samtidige præste- eller celebrantstol (s. 2236).

†*Læsepult* eller *bogstol*(?), 1530, jf. s. 2234 (†prædikestol).

Messehagler. 1) O. 1870,²² skjoldformet, af mørkerødt fløjel med rygkors og besætning af lodrette baner på forsiden, alt i mønstervævede guldgalonier. Sidstnævnte genbruges fra en ældre †hagel (s. 2226), men synes dog fornyet ('messehaglers guldtrækkerarbejder') 1953 efter en forudgående istandsættelse 1944.³¹ 2) 1984, fra Dansk Paramenthandel, af rød silke med guldbroderet rygkors og lodrette baner på forsiden. 3) – 5) Tre hagler af uld, udført af Gro Sachse, Tylstrup for Danish Art Weaving, skænket af »Jubilæumsfonden af 12.08.1973« i 1990'erne. Haglerne er i følgende farver: violet, hvid og grøn, alle med guldbesætning i form af korsudsmykning, både på ryg og forside; på den grønne hagel flankeres rygkorset af kornaks. 6) 2014, udført af 14 kvinder fra menigheden.⁸³ Af hvid silke, syet i patchwork, idet hver firkant har korsmønster som symbol på det enkelte menneskes 'kors' i livet;⁸⁴ håndmalet korsdekoration i rødgylden silke på ryg- og forside; desuden besætning af smalle guldlidser.

†*Messehagler*. Inventariet fra 1655 nævner en gammel brun, blomstret messehagel af fløjel med

et gammelt krucifiks på. Hagelen blev formentlig kasseret 1664 i forbindelse med anskaffelsen af en ny, ligeledes af fløjel. Denne var besat med brede sølv- og guldgalonier til rygkorset og kanten, ligesom der medgik to store, forgyldte »sølf bradtzer« (sølvbradser, dvs. brystspænder) samt et par sølvhægter; endvidere blåt lærred, vel til for, samt 1 lod isabellafarvet (hvidgul) silke. Det fornemme arbejde, der endnu er registreret 1683, blev syet af en skrædder i Viborg.⁸⁵ 1870 noteredes i *Synsprot.*, at den gamle hagel skulle fornyes i rødt silkefløjel, dog med genbrug af kors og galoner fra den forrige (jf. messehagel nr. 1).

Alterskranke (fig. 63-64), skænket 1707 af Rasmus Nielsen Overgaard og Maren Pedersdatter Block og fuldført 1715 af Niels Christian Overgaard til Kvistrup og hustruen, Margrethe Cathrine Bugge.

Skranken, af smedjærn med messingknopper, er placeret i et lige forløb mellem korets nord- og sydvæg og er opdelt i fem fag af uens bredde; heraf er det andet og fjerde oplukkelige. De fire yderfag har udsmykning med modstillede volutornamenter. Heri er i de to indgangsfag indsat spejlmonogrammer for de to sidstnævnte givere: »NCO« (syd) og »MCB« (nord). Midtfaget adskiller sig fra de øvrige fag. Det er både højere og smallere samt udfyldt af et kronet ovalt felt, indrammet af groft, fliget bladværk. På fagets nordre lodrette stav er på den nord- og vestvendte side med versaler indgraveret årstal og navnetræk for Niels Overgaards forældre, Rasmus Nielsen Overgaard og Maren Pedersdatter Block: »RNSOG 1707« og »MPDBLOCK«, jf. fig. 63. Skranken er stafferet i rødbrunt med forgyldning af navnetrækkene. I midtfaget bærer ovalfeltet på siden mod skibet et sammensat spejlmonogram i gult på sort bund, hvori indgår initialerne både for giverparret og for Niels Overgaards forældre (NCO, MCB, RNO, MPB). På bagsiden, vendt mod øst, står på sort bund i gullig skriveskrift (formentlig opmalet i 1800-tallets første halvdel): »Anno 1715./ Haver/ Welædle og Welbyrdige/ N(i)els Overgaard, til Qvistrup/ og/ hans Welædle og Welbyrdige/ Dame/ Ma(r)grete Chathrine Bug(g)e/ Ladet dette Jærenv(æ)rk/ Sætte«. Foran skranken er hynder, betrukket med lysebrunt tekstil.

Fig. 63–64. Alterskrankens midtfag. Detalje af alterskranke, 1715 med anvendelse af ældre dele fra 1707 (s. 2226). 63. Set fra vest, med spejlmønogram for givene. 64. Set fra øst, med giverindskrift. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Middle bay of altar rail. Detail of altar rail, 1715, using older parts from 1707. 63. Seen from the west, with back-to-back monogram of the donors. 64. Seen from the east, with donors' inscription.

Som angivet på mindetavlen for Rasmus Overgaard og hans hustru i parrets Æbegravelse (s. 2247) havde disse skænket både et krucifiks og (et) »Jern Værck« til kirken, dvs. efter alt at dømme en hentydning til alterskrankens, hvoraf det formelt afvigende midtfag formentlig er fragment af en ældre, helt eller delvist udført Æalterskranke, der efterfølgende genbruges i den nuværende skranke. Dette forløb bekræftes af *Præsteindberetningen* fra 1766–69.⁸⁶ Senere istandsættelser af skranken er kun yderst sparsomt omtalt, jf. også ndf. 1884 blev hynderne nybetrukket.²² Et projekt, udarbejdet samme år af F. Uldall, til en halvrund skranke med balustre, åbenbart svarende til den i området gængse 'af Lemvigtypen' (jf. s. 369), blev dog opgivet.⁸⁷

Knaleskamler. To nyere skamler, betrukket med lysegrønt tekstil. ÆKnaleskammel. 1856–57, 1862, 1875, 1887 og 1914 anbefaledes det, at præstens knalesskammel blev nybetrukket med rødt fløj, svarende til alterklædet, jf. ovf.

Døbefont (fig. 66), romansk, af granit, heraf foden af rødlig sort og kummen af en mere grålig sten med sorte aftegninger. Den 86,5 cm høje font tilhører en variation af den nordvestjyske bægerbladsgruppe (Mackeprang, *Døbefonte* 167–68). Den firsidede fod har form som en omvendt terningekapitel med afhuggede hjørner; en kraftig vulst formidler overgangen til kummen, der måler 77,5 cm i tværmål. Denne har en krans af heraldiske liljer, hver især placeret på et aftrappet fodstykke. Øverst en attisk mundingsprofil. På mundingsranden anes en lille rund fordybning, 2 cm i diameter, med mørke farverester, formentlig anvendt til at placere et lys i.⁸⁸ I kummens bund er et cirkulært afløbshul, 4,5 cm i diameter. Nyere træindsats, brunstafferet. Fonten blev 1882 affrenset, formentlig for en sekundær bemaling, således at 'granitten træder frem'.²² Den var på dette tidspunkt placeret i korets nordvesthjørne.⁸⁹ Opstillet i koret i kirkens midtakse.

Fig. 65. Dåbsfad, o. 1550-75, antagelig skænket 1615 (s. 2228). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Baptismal dish, c. 1550-75, probably donated in 1615.*

Dåbsfadet (fig. 65), o. 1550-75, antagelig syd-tysk. Fadet, der måler 52 cm i tværmål, er i bunden prydet af en relieffremstilling af Syndefaldet med Adam og Eva ved Kundskabens Træ.⁹⁰ Reli-effet indrammes af tre forskellige prydborter med

småblade samt en bladranke, der snor sig om en stav. På fanen er en frise med hjorte, der forfølges af hunde; mellem dyreparrene er egeløv og agern og inderst en bort af indpunslede fembladsrosetter. Inderst på fanen er alliancevåbener med bomærker samt indgraverede initialer og årstal for fadets – i øvrigt ukendte – senere ejerpar: »H:G:M«, »D:M:D« og »1615« (fig. 105).⁹¹ Fadet, som tilhører en ret almindelig type (jf. f.eks. *DK Ribe* 1540), må dog i betragtning af anskaffelsen 1669 af et tinfad (jf. ndf.) antagelig være skænket til kirken efter det anførte årstal.

Et 'vandkar' (†*dåbsfad*) af tin blev anskaffet 1669 'til at stå i døbefonten med vand i'.²⁰

Dåbskande (fig. 60), 1863,²² af tin, 26,5 cm høj. Med svungen hank og låg, forsynet med en flad knop. Tidligere anvendt som alterkande.

Korbuekrucifiks (fig. 67), skænket o. 1700 af Rasmus Nielsen Overgaard og hustru (jf. alter-skranke, †gravkapel). Kristusfiguren, der måler 96×92 cm, hænger i let skrånende arme (påbladede), hvor blodårerne tydeligt er markerede. Hovedet med lukkede øjne, kort tvedelt hage-skæg og halvlångt lokket hår er sunket over mod højre skulder. En delvist bevaret torn samt spor både på venstre og højre side af hovedet viser, at figuren oprindelig har båret en tornekrone.⁹² Den slanke, velproportionerede krop, der ikke er udhulet i ryggen, har sidevunde i højre side. Hoftene er let forskudt mod venstre; det folderige lændeklæde med nedhængende snipper i højre side holdes oppe med et smalt bånd. Benene er let bøjede og højre fod lagt over venstre, fæstnet med en enkelt nagle. Korstræet, 180×142 cm, har på enderne firpas med relieffer af de fire evangelister: øverst Johannes, tv. og th. Mattæus og Markus samt forneden Lukas. Øverst på den lodrette korsstamme er et skriftbånd med »INRI« i reliefversaler. Stafferingen af både Kristusfiguren og korstræet udbedredes 1943 (*Kristiansen* 1943) på grundlag af velbevarede spor af den ældre bemaling. Kristus har naturlig karnationsfarve med blodstrømme ved nagler og sidesår; hår og skæg

Fig. 66. Døbefont, romansk (s. 2227). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Romanesque font.*

Fig. 67. Korbuekrucifiks, o. 1700 (s. 2228). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Chancel arch crucifix, c. 1700.*

er mørkebrune, mens lændeklædet er forgyldt. Korstræet er rødbrunt med angivelse af mørkere ådring både på for- og bagside. Firpassene har grå bund, mens evangelistfigurerne står i rødt, grønt og brunt med forgyldning; skriftbåndet er rødt med gyldne versaler.

Krucifikset er – navnlig for Kristusfigurens vedkommende – et veludført arbejde, der antagelig stammer fra tidspunktet for donationen. Den slanke, realistisk gengivne figur og udformningen af det opbundne lændeklæde finder pa-

rallerer både blandt monumentale krucifikser og mindre alterkors fra samtiden.⁹³

Som nævnt s. 2178 og 2201 skænkede Rasmus Overgaard og Maren Pedersdatter Block både korbuekrucifikset og altersranken. If. *Præsteindberetningen* fra 1766-69 var krucifikset placeret på en tværbjælke (trabes) oven over $\dagger$ korsranken eller -gitteret, idet der ved siderne eller sidestykkerne var udskåret arbejde, jf. ndf.

På et ikke nærmere oplyst tidspunkt, dog under alle omstændigheder før o. 1936 (jf. fig. 109)

og muligvis i forbindelse med korbuens afrensning 1870 (s. 2186), blev krucifikset og korsranken afmonteret, idet det førstnævnte ophængtes på triumfvæggens nordside, indsat i en sekundær opsætning med dele af forskellig alder. Den lodrette korsstamme placeredes i en tværoval bladkrans af egetræ, måske fra et andet inventarstykke fra 1600-tallet (*Kristiansen 1943*) eller fra $\dagger$ korsranken. Dog var den nedre del af firpasset med Skt. Lukas ved denne manøvre blevet afskåret. Herunder tilføjedes en yngre konsol, måske fra o. 1800, omfattende en tværbjælke, kronet af vaser af et nyklassicistisk præg, og med et hængestykke i form af et vinget kerubhoved, alt skåret i fyr ligesom et indføjjet parti i rammens bagside. Efter en forundersøgelse 1938 (*Termansen 1938*) og en restaurering 1943 (*Kristiansen 1943*) fjernedes disse dele dog. Kristusfigurens manglende eller tilføjede, sekundære fingre suppleredes eller fæstnedes ligesom de påbladede arme, mens den afskårne rounding i korstræets nedre firpas tilføjedes. Samtidig blev krucifiksets relativt velbevarede, oprindelige staffering genetableret, afrenset for senere overmalinger. Krucifikset nyophængtes på skibets nordvæg mellem triumfvæggen og det østligste vindue.

$\dagger$ Korsranke eller -gitter, if. *Præsteindberetningen* fra 1766-69 nyudført samtidig med $\dagger$ skrifte- og degnestolen (s. 2236).¹⁶ Skranken, der udelukkende kendes fra denne kilde, var på dørene smykket med fremstillinger af Moses med Lovens Tavler og Aron med sit røgelseskar. På skrankens øvre vandrette led eller »Tvær Træet, som dette Crucifix og Sidestöckerne huiler paa«, var følgende indskrift: »Jeg ved mig intet til Salighed uden Jesum Christum den Korsfæstede«. Om den nærmere karakter af de udskårne figurative eller dekorative led, der har flankeret krucifikset, er intet oplyst. Som det fremgår af samtidige, velbevarede eksempler fra tre østjyske kirker (Horsens Klosterkirke, 1679-1702, jf. *DK Århus* 5803; Korning, 1704, jf. *DK Vejle* 1798; Hansted, 1722, jf. *DK Århus* 4846), kunne her have været placeret frifigurer med de fire evangelister, engle med lidelsesinstrumenter eller de sørgende Maria og Johannes, alt refererende til krucifikset og Jesu offerdød ovenover, mens fremstillinger af Moses

og Aron som repræsentanter for Den Gamle Pagt eller Loven genfindes på de malede arkadefelter i fløj dørene på Hansted Kirkes korgitter. Hvorvidt der i Vejrum også har været direkte hentydninger til Syndefaldet eller til keruber som vogtere af Paradisets port (jf. eksemplerne ovf.), fremgår ikke.

$\dagger$ Kalvariegruppe. If. 1766-69-beretningen var på muren 'straks neden for på samme side' som prædikestolen, dvs. på skibets nordvæg, opsat en krucifiksgruppe, omfattende Kristus på korset, flankeret på højre side af Jomfru Maria samt på den venstre af Johannes; på en tilhørende 'underskrift' læstes: »Quinde see det er din Søn« (Joh. 19,26).¹⁶ Gruppen kan være identisk med kirkens middelalderlige korbueudsmykning, der efter opsætningen o. 1700 af det nye krucifiks bevaredes på en anden placering i kirken.

Prædikestol (fig. 68-74), o. 1630, omfattende en kurv med fem (af oprindelig seks) fag, samtidig hægebaldakin, sekssidet himmel med delvise fornyelser i fyr og opgang på tre (oprindelig fire) fag. Gennemgribende renovering og flytning 1943 (*Kristiansen 1943*).

Stolen har tilhørt karnaptypen. *Kurv*ens tre midterste fag udgør et fremspring, flankeret af et enkelt fag mod nord og et (oprindelig to) mod sydvæggen. Storfagenes hjørner er markeret med fremspring i form af kvindelige hermer, der med tilhørende attributter er karakteriseret som dyder. Fra venstre mod højre ses: Troen (med kalk og kors), Håbet (med anker), Kærlighed (med hjerte og barnefigur), Retfærdighed (med vægt i venstre og antagelig – nu manglende – sværd i højre hånd), en figur med en blomst og en fugl (ugle(?)) vel Klogskab (jf. fig. 70) og Mådehold (med kande og bæger). De tilhørende skaftled er dekoreret med maskehoveder, ophængte, kvastsmykkede frugtband og krumknægte. Storfelterne har arkader med perlestavssmykkede bueslag på pilastre med planteornamentik; i hjørnerne udskårne kartoucher. Herunder er muslingeskalsprydede nicher med tronende figurer og tilhørende reliefskårne betegnelser i versaler. Fra venstre mod højre ses evange-

Fig. 68. Prædikestol, o. 1630 (s. 2230). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Pulpit. c. 1630*.

Fig. 69–70. Detaljer af prædikestol, o. 1630. 69. Nådestolen (s. 2232). 70. Dydefigur (Klogskaben(?)) og lovemaske (s. 2230). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Details of pulpit, c. 1630. 69. Throne of Grace. 70. Figure of a Virtue (Wisdom(?)) and lion-mask.

listerne Mattæus og Markus med deres respektive symboler (»S. Matevs« og »S. Marcvs«), Nådestolen (fig. 69) med Gudfader, der holder et diminutivt krucifiks foran sig (»Gvd Fader met sin søn«), Kristus, vist som Salvator Mundi med korsprydet globus i venstre og oprakt velsignende højre hånd (»Salwater«) og evangelisten Lukas med okse (»S. Lvkas«). Den manglende fjerde evangelist, Johannes, har sandsynligvis udfyldt det manglende sjette fag i venstre side. Uregelmæssigheder og supplementer i sidste fags rammestykke og profiler vidner tillige om, at disse oprindelig har været

tilpasset en anden, sidenhen ændret, opsætning. På bagsiden er mærkning med romertal fra I til V. Kurvens frise har diademhoveder på fremspringene og kerubhoveder i de enkelte felter; øverst afsluttes med en tandsnitfrise. Postamentet har tilsvarende løvemasker på hjørnefremspringene og i mellemstykkerne rektangulære, bosseprydede felter i kartoucheindramning. Hængestykkerne har skiftevis kerubhoveder (det sydligste fornyet) og kartoucheornamenter. Fremspringende håndliste og moderne læsepult. Et diademhoved og en lovemaske fra det o. 1891 borttagne sjette fag samt

et par konsoller opbevares på kirkens loft (jf. fig. 106).

Underbaldakinen har volutbøjler, der samles i en knop. To kraftige jernbjælker, indsat i triumfvæggen, støtter stolen. *Himlen* har et langfag mod væggen og fem kortere fag, der skyder sig frem, svarende til kurvens karnap. På hjørnerne er krumknægte med løvehoveder, der tidligere (*Kristansen* 1943) for de fires vedkommende holdt en blyring med et i messing klippet kors i munden; det femte løvehoved tilføjedes ved den seneste restaurering. Øverst er en fremspringende gesims over æggestav og tandsnit. Hængestykkerne har som kurven skiftevis kerubhoveder og udskårne kartoucher. Det yderste kerubhoved i sydsiden er fornyet. Det oprindelige hoved er i dag henlagt på kirkens loft. Delvist fornyede; under langsiden mod sydvæggen ophængte, sekundære draperier. Topstykkerne (hvoraf ét mangler) har reliefskårne stående kvindefigurer, vist enkeltvis eller i par (det brede midtfag) med blomst i hånden. Over hjørnerne er sekundære småornamenter, skåret i fyr. Undersiden, der ligeledes er delvist fornyet, er inddelt i rosetprydede fyldinger. Midten markeres med en større roset med nedhængende drueklase. *Opgangen* løber langs triumfvæggen og har tre (af oprindelig fire) fyldingsfag, indrammet af lister, udskåret hængestykke og nyere kanneleret mægler, der omslutter den oprindelige. Frise- og postamentfelt har fladskåret planteornamentik og diamantbosser; øverst håndliste over tandsnitfrise og nederst som hængesornament en bølgeudskåret bjælke. Et fjerde *panelfelt, der tidligere havde udgjort det øverste felt i det oprindelige opgangspanel og sekundært ved stolens flytning o. 1890 blev placeret ved triumfvæggen (jf. fig. 72-73), er 1943 deponeret i Nationalmuseet (inv.nr. D 13238). Også denne har nyere kanneleret endestolpe, der omslutter en ældre pille. En tværoval bladværksramme, genanvendt i indskrifttavle (s. 2243), kan muligvis have udgjort topstykke på en topgangsdør.

En ældre *staffering*, der senest fastlagdes ved en restaurering 1943, ligger direkte på træet, men skønnedes dog ikke oprindelig (*G. Kristiansen* 1943). Bundfarven er en brunlig trækulør med accenter i rødt, hvidligt og sort samt forgyldning

og rød og grøn lasur på sølvgrund. I forbindelse med istandsættelsen afdækkedes tre initialer: »CLV« på det femte sokkelfremspring, regnet fra venstre (fig. 71), antagelig for kirkeværgen, Christen Lauridtzen fra Villemosegård (nævnt 1654) og næppe for en maler.²⁰ En ganske tilsvarende signatur med året 1653 fandtes på altertavlens postament (s. 2218). På lydhimlens frise er skriftsted i gyldne versaler på mørkebrun grund: »I hans navn skal prædikes omvendelse og syndernes forladelse. LVC 24-47«. Teksten tilføjedes 1943 efter forslag fra provst Steffensen. Opgangspanelet, inklusive det *afskårne felt, har blomstermotiver (valmue, kejserkrone, tulipan og rose).

Stil. Prædikestolen er nært beslægtet med den tilsvarende i Stadil (Hind Hrd.), hvis altertavleramme omkring det romanske, gyldne alter som nævnt s. 2219 også er beslægtet med Vejrum Kirkes altertavle. For stolens vedkommende er selve karnapformen, kurvens og himlens arkitektur og flere detaljer (bl.a. kurvens hermer og storfag, frise- og postamentudsmykningen foruden himlens topgavle) omtrent identiske.

Ældre historie og istandsættelser. Stolen er antagelig udført samtidig med Stadilprædikestolen, dvs. o. 1630 som en del af den store renovering af kir-

Fig. 71. Initialer, o. 1653, antagelig for kirkeværgen (Christen Lauridtzen fra Villemosegård) på kurvens sokkelfremspring. Detalje af prædikestol (s. 2233). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Initials, c. 1653, probably of the churchwarden (Christen Lauridtzen from Villemosegård) on the projecting footing of the pulpit.*

kens inventar (jf. altertavle, therskabsstole, tpulpitur), som synes at være sket på dette tidspunkt. Malersignaturen hentyder til en opmaling af stolen, der antagelig har fundet sted 1653 samtidig med altertavlens nystaffering af samme mester (s. 2218). Den tidligste omtale i kilderne hidrører først fra 1766, da stolen omtales som placeret i kirkens nordside 'midt over' kvindestolene.¹⁶ Ved samme lejlighed karakteriseredes den som 'ganske sirligt udgjort med gammeldags billedhuggerarbejde og smukt stafferet'. I betragtning af sin særlige karnapform har den formentlig været placeret med facade mod midtskibet og opgang fra vest, antagelig via murgennembrydningen, der dog først blev etableret o. 1713, øst for skibets norddør (s. 2188). Dette tyder på, at stolen således af ikke nærmere oplyste årsager på dette tidspunkt

Fig. 72-73. *Opgangspanel fra prædikestol, siden 1943 deponeret i NM (s. 2233). 72. Forside. 73. Bagside. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Front of stairway panel from pulpit, since 1943 in the National Museum. 72. Front. 73. Back.

blev overflyttet fra en ældre plads ved kirkens sydvæg i forbindelse med kirkens store renovering i århundredet begyndelse (s. 2202). 1809 foresloges 'gesimsen om prædikestolen', måske lydhimlens nedre del, efterset. Ved den lejlighed kan langsiddens draperinedhæng være tilføjet.⁴⁶ På et senere tidspunkt, måske o. 1891 i forbindelse med den formodede hovedstandsættelse ved E. Fleischer (s. 2196),⁹⁴ er prædikestolen flyttet til den sydlige triumfvæg (jf. fig. 74). I den forbindelse er kurvens sjette storfag antagelig fjernet på grund af pladsmangel, mens opgangens fjerde fag blev afskåret og placeret på den modsatte side af trappen for at dække den del, der sprang frem foran korbuen. 1913 var prædikestolen genstand for en omhyggelig forundersøgelse (*Termansen 1913*) med henblik på en istandsættelse. En fornyet analyse ved samme gennemførtes 1938, men først 1943 iværksattes en restaurering ved Georg N. Kristiansen. Ved denne lejlighed blev stolen flyttet fra triumfvæggen til dens nuværende placering i hjørnet mellem syd- og triumfvæggen og samtidig sænket 27 cm. Endvidere undergik stolen en grundig snedker- og malermæssig istandsættelse. Håndlistens ældre *†beklædning* af rødt silkefjøl er omtalt 1862, 1875 og 1887 i forbindelse med istandsættelser.²²

†Prædikestol (?), førreformatorisk. Som anført i et gavebrev 1530 i forbindelse med stiftelse af en sjælemesse eller årtid (s. 2177) forpligtedes præsten til at bede for den afdøde Simon Spend 'af prædikestolen'.⁹⁵ Stolens udformning, placering og materiale kendes ikke. Muligvis har der alene været tale om en bogstol eller læsepult (jf. eksempler i Holstebro Kirke, o. 1500 (s. 248) eller Borris Kirke (Bølling Hrd. (nu NM))), medmindre der skal formodes eksistensen af en muret eller tømret pult i en åbning i triumfvæggen eller på et lektorium over korsranken.⁹⁶

Stolestader (jf. fig. 34), 1880-81, ombygget 1946 (arkitekterne E. og F. M. R. Draiby samt S. Fritz) med genanvendelse af ældre dele, idet gavlene ændredes 1983-84 (arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm, Thisted).

Stolene omfatter 14 sæder i nord og 16 i syd; heraf er de tre vestligste sæder i nordrækken afkortet af hensyn til orglet og efterfulgt af et dob-

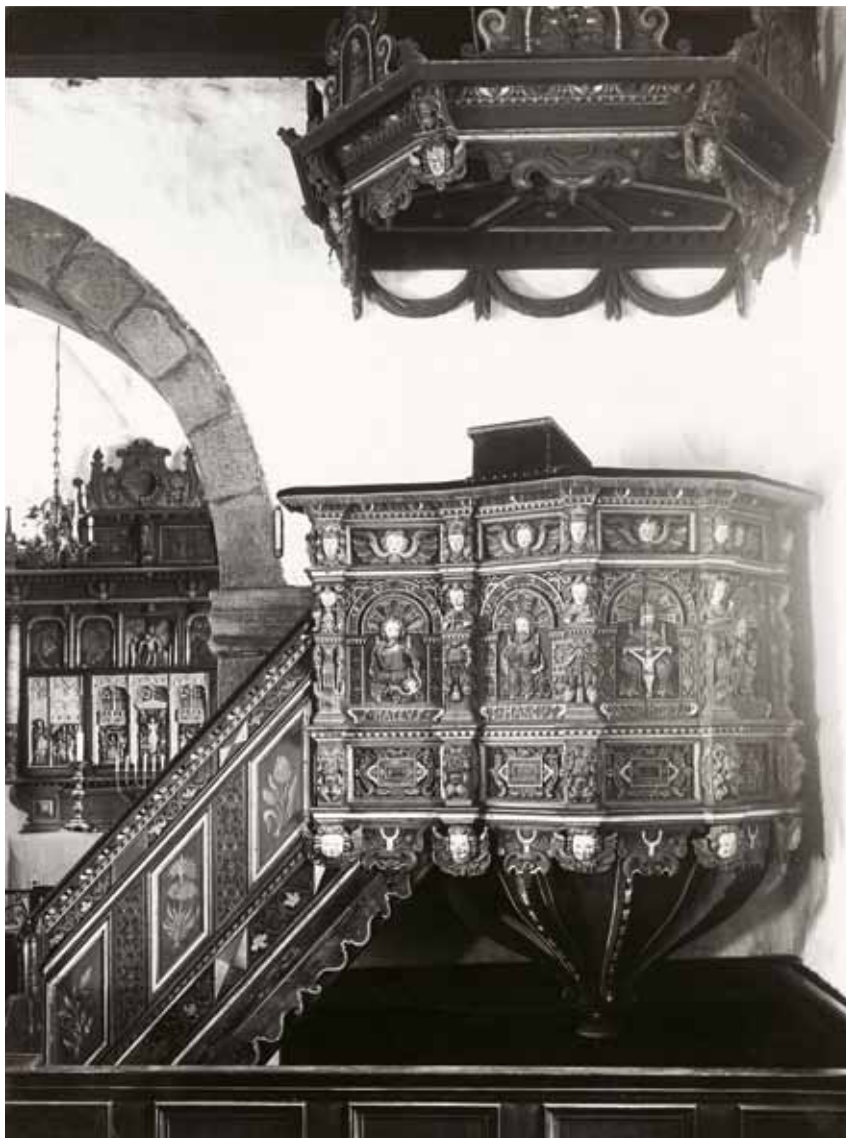

Fig. 74. Prædikestol, o. 1630, vist på sin daværende plads ved triumfvæggens sydside (s. 2230). Ældre foto. – *Pulpit, c. 1630, shown in its previous place on the south side of the chancel arch wall.*

beltsæde, mens der i samme række er opstillet en tresidet bæk øst for nordstadernes eneste lukkede stol, der er forsynet med en renæssancelåge, første del af 1600-tallet (fig. 76, jf. ndf.). I syd er den østligste, afkortede stol forsynet med et skab (jf. degnestol). Endegavlene har trekantafslutning over et glat panel. For- og bagpanelerne har højrekanter med profilfyldinger. Rødbrun staffering med detaljer i lysegråt. Lysegrå stofhynder.

Staderne fornyedes 1880–81, bl.a. med rundbuede enkle gavle.²² Stolene blev 1920 egetræsmalet og lakeret.²² Ombygningen i 1946 omfattede en udsmykning af gavlene med fyldingslister; det lukkede stolestade i nordøst med dobbelt fyldingslåge afmonteredes og erstattedes af et antal løse stole. Det vestlige panel herfra genopstilledes som forpanel i nordøst.³⁴ 1983–84 fornyedes gavlene med trekantede topstykker; samtidig indsæt-

Fig. 75. ★(†)Præstestol, 1700-tallet (s. 2236). Holstebro Museum. Foto Henrik Wichmann 1998. – ★(†)Priest's chair, 1700s.

tes tre bænke i skibets nordøsthjørne. Alt nystafferedes.⁹⁷

†Stolestader. Tidligst omtalt 1664, da der udførtes fire nye fodskamler til kvindestolene.²⁰ 1769 omfattede stolene, der da var uden døre, 17 steder på mandssiden i syd og 19 på kvindesiden i nord.¹⁶

Præstestole. 1) Nyere, højrygget armstol med flætsæde, placeret i koret. 2) Sammesteds er opsat et nyere sæde, udformet som en celebrantstol i middelalderstil, formentlig udført samtidig med bogstolen, dvs. o. 1932 (s. 2226). Rødbrun stoffering.

★(†)Præstestol (fig. 75), i rokokostil af bejset træ med muslingeskal på ryg og forsarg samt læderbetræk; de tilhørende armlæn mangler. Måske identisk med en stol, der 1909 overførtes fra Fovsing Kirke (s. 2343), nu i Holstebro Museum (inv. nr. 03125).

Degnestol, indrettet 1946 i forreste sæde i søndre stolestaderække. Udvidet 1983-84.

†Skrifte- og degnestole. Tidligst omtalt 1766-69 som placeret øverst i altergulvet, dvs. i koret, og betegnet som 'gjort af ny' i lighed med korskranken (s.d.).¹⁶ 1816 blev degnestolen repareret.⁹⁸

†Herskabsstole (fig. 77), antagelig efter 1627 og udført på initiativ af Ingeborg Parsberg (jf. ndf.). Som registreret 1766-69 og yderligere aftegnet af Søren Abildgaard 1773, om end begge steder med forskellige fejl, tilhørte de to øverste stole i syd- og nordrækken ejerparret af Ausumgård som angivet med våbenskjolde og navnetræk på 'opstanderne', dvs. på stolegavlene, henholdsvis for Iver Juul til Villestrup, Kvistrup og Ausumgård (†1627) og Ingeborg Parsberg (†1665).⁹⁹ På mandstolen i syd (Iver Juuls) var anført hhv.: »H:M:W« (herrens mødrene våben) over to vasselhorn, vist både på skjoldet og som hjelmmærke for Lunge¹⁰⁰ og: »H:F:W« (hans/ herrens fædrene våben) over en lilje, vist både som skjolde- og hjelmmærke for Juul.¹⁰¹ På kvindestolen i nord (Ingeborg Parsbergs) er anført hhv.: »F:I:P:B« og »M:W« (fru Ingeborg Parsbergs mødrene våben)

Fig. 76. Låge, 1600-tallets første del, antagelig fragment af †stolestade (s. 2235) eller †herskabsstol (s. 2237). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Door, first half of 17th century, probably a fragment of a †pew or †manorial pew.

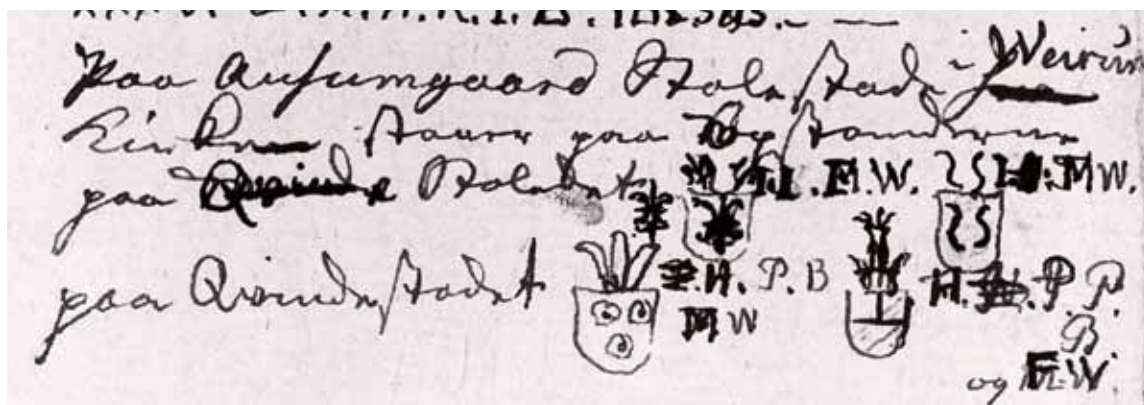

Fig. 77. Afskrift af initialer og våbenskjolde på ðhershabsstole for Iver Juul og Ingeborg Parsberg, antagelig opsat efter 1627 (s. 2236). Efter *Abildgaard* 1773. – *Transcription of initials and coats of arms on ðfamily pews for Iver Juul and Ingeborg Parsberg, presumably set up after 1627.*

over skjolde- og hjelmtegn med tre roser for Munk (Lange)¹⁰² og »F:I:P:B« og »F:W« (fru Ingeborg Parsbergs fædrene våben) over skjolde- og hjelmtegn for Parsberg.¹⁰³

Selvom der som nævnt er visse fejl i registrering, må det tillægges en vis vægt, at kun Ingeborg Parsbergs initialer er anført på hendes stol, ligesom parrets mødrene våben er angivet før de fædrene, måske fordi de netop var vist til heraldisk højre (*dexter*). Begge dele kunne være en markering af, at herskabsstolene var udført på Ingeborg Parsbergs initiativ efter Iver Juuls død, dvs. efter 1627, jf. også s. 2202.¹⁰⁴

Stolene var if. *Præsteindberetningen* 1766–69 beregnet til seks pladser.¹⁶ Den bevarede låge i renæssancestil (fig. 76) ved det første stade i nord-siden kunne være et fragment herfra. Lågens fyldning har bueslag med perlesnor og indvendig bort med buetunger, alt båret af kannelerede pilastre; i hjørnerne kartoucheornamenter. Brun staffering i to nuancer med accenter i rødt, grå-blåt og forgyldning. To joniske pilastre (fig. 107), 82×11 cm, i dag henlagt på kirkens loft, med rig dekorativ udformning af skaftet, bl.a. med op-hængte draperier og kvastsnor, fæstnet til ring, kunne ligeledes hidrøre herfra eller fra et andet inventarstykke fra samme tidsrum. De tre led er formelt beslægtet, om end ikke nøje identiske, med tilsvarende dekorative dele på alterbordsforsiden og herskabsstole i Stadil Kirke, dateret hhv. o. 1625 og 1634.

Møbler i sakristi. Et nyere skab til opbevaring af messeklæder samt *servante* og bord. Alt i grågrøn staffering med gråbrun dupmaling.

Pengebøsser (fig. 78), 1878, af messing, skænket af ægteparret Hans Helmuth de Jermin og Nicoline Sophie de Jermin (*Føns). De to store pengebøsser har cirkulær fod og pæreformet korpus med nøglehuller. Pengeslids i låget; over nøglehullerne er indgravning i skriveskrift: »H. H. J. 1878 N. S. J.«, for de to givere. Sikkerhedsmærkning på den profilerede fod. Hertil hører to brunstafferede træpiedestaler til opstilling på hver side af våbenhusdøren.

Fig. 78. Pengebøsser, skænket 1878 (s. 2237). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Poor boxes, donated in 1878.*

Fig. 79. Dørfloj nr. 1, 1600-tallet (s. 2238). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Door wing no. 1, 1600s.*

Dørfloje. 1) (Fig. 79), 1600-tallet, i våbenhuset. Den rektantede, jernbundne dør (ca. 225×136 cm) er sammensat af fire egeplanker af varierende bredde, der er samlet med to smalle, vandrette revler, pånaglet plankernes bagside. De midterste stykker, der er fremstillet af krumvokset træ, er

falset i det nedre. Forsidens beskadigede smedjernesbeslag består ved plankernes sammenføjning af tre lodrette og syv vandrette, pånaglede skinner foruden gangjernene. Sidstnævnte er sammen med kantskinnerne prydet af mejslede rudemønstre og skal muligvis opfattes som resultatet af en

Fig. 80. Dørføj nr. 2, 1600-tallet (s. 2239). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Door wing no. 2, 1600s.*

senere reparation. Nøgleskiltet består af en bred, omtrent kvadratisk jernplade, og skråt nedenfor sidder en øsken med *dørring* af nyere dato. Den svære låsekasse er udført i ét stykke eg, der er fastgjort med fire smalle jernbånd. Metalrigelen løber ikke ind i karmen, men ind i siden af en

murforankret, jernforstærket bom. Blank forside, mørk, brunmalet bagside. Hugspor omkring en naturlig knast på ydersiden har givet anledning til sagndannelsen fra Svenskekrigene, hvor soldater med magt skulle have forsøgt at tiltvinge sig adgang (jf. s. 2178). 2) (Fig. 80), 1600-tallet, mellem

Fig. 81. Interiør mod vest med $\dagger$ pulpitur nr. 2, 1919 og $\dagger$ orgel nr. 1, 1919 (s. 2241, 2243). Ældre foto i Struer Museum. – Interior towards the east with $\dagger$ gallery no. 2, 1919 and $\dagger$ organ no. 1, 1919.

kor og sakristi. Dørfløjen (187×90 cm) består af to brede, i hjørnerne rundede egeplanker, hvorefter en smal midterplanke; de er sammenholdt af to smalle, indfældede revler på bagsiden. Forsidens jernbeslag tæller fem vandrette skinner og to gangjern, alle af samme bredde og ombukket fløjens kanter; på bagsiden er jernnaglerne ligeledes ombukket. Gangjernene har en kort, tværstillet forstærkning ved stablerne. Skråt oven for det manglende $\dagger$ låseskilt er en øsken med *dørring*. Låsekassen består af ét tildannet stykke eg, der er fastgjort med lange på forsiden ombukkede nagler. Lys, brunlig staffering. 3) O. 1713, mellem våbenhus og $\dagger$ pulpitur. Den fladbuede dørfløj består af fem planker, der med to revler er samlet på bagsiden. Enderne af forsiden to gangjern, der er fastgjort med nitter, er liljeformede. Det oprindelige, sirligt udformede låsetøj er bevaret, og på forsiden er et rudeformet nøgleskilt. Brun staffering. 4) O. 1900(?), dobbeltfløjet fyldingsdør mellem skib og våbenhus, brunmalet

med grønne proffillister. 5) 1916, brunmalet fyldingsdør i våbenhusets østmur.

$\dagger$ Pulpiturer. 1) Som angivet 1766–69 fandtes i kirkens vestende et ældre pulpitur, der tidligst er nævnt 1664, men muligvis kan stamme fra 1600-tallets første halvdel (jf. ndf.). Pulpituret var istandsat og blev yderligere fornyet med staffering af den daværende kirkeeejer, kancelliråd Christian von Moth ($\dagger$ 1766). Det var af en betragtelig størrelse og forsynet med stole og bænke, 'så 30 mægtigt kan sidde der', dvs. dog primært mænd, hvorimod pladsen 'for kvindfolkene er trang nok, og er ingen lejlighed til flere stole for dem uden alt for vidtløftig bekostning'.¹⁶ Pulpituret var rigt udsmykket med billeder og indskrifter. Øverst ved kirkeloftet fandtes våbenskjolde for von Moth og hans hustruer (Johanne Dorothea Trellund ($\dagger$ før 1727) og Anna Catharina Trellund ($\dagger$ 1741)). Ved siderne (på brystningen eller snarere på bagvæggen) fandtes de to følgende vers, hhv. mod syd og nord:

»Guds Kircker nocksom kande ey zieres og beprydes,
 Og for Velgierninger fuldkommen Tack udgydes,
 Hans Tempel er Hans Huus og boeligs rette Steed
 Hvor Englers tusind Tal vil fare op og need.
 Hvo derfor eget Huus vil pryde og Staffere
 Forglemme icke maae på Guds Huus at Spandere(!)
 Hvad som til Prydelse henhøre bør og kand
 Alt dette maae tilstaaes af Qvinde og hver Mand.
 I slig betænckende er Weirum Kircke prydet
 Med sit tilhørende, dog Æren Gud selv ydet,
 Endeel er gjort af Nye, som forhen icke var
 Endeel er sat i Stand, som Gammel Haandskriffit bar.«

»Saa Kirckens Eyer Moth med fordum Trellund kiære
 Et(!) noget har forsømt, som De bør Gud forære
 Til Kirckens Prydelse, og Skoeler glemmes ey
 For unge Folck som gaar på Salighedens Vey
 Maaeskee at nogen vil sig undre, som heel nøye
 Seer Weirum Kircke an, dog Undre uden føye,
 Thi egen Ære er ey søgt ved disse Ting
 Men Priis og Ære skal Gud gives trint omkring
 O! Gud giv Kircke Fred, giv Lande Fred og Glæde,
 Giv Fred i hver Mands Huus, din Hielp staae til
 reede,
 Lad Skoelen bære Frugt, lad Qvæles ald U=Krud,
 Saa lykkes dine Ord, og holdes dine Bud.«

Forneden på pulpituret, vel på selve brystværket, var en malet udsmykning med Kristus, vist som Salvator Mundi med jordkloden i hånden, og de 12 apostle med tilhørende attributter eller 'med tegn for enhver hvad død han (har) lidt'. Tilsyneladende har indberetningen dog ikke været ganske sikker med hensyn til identifikationen af de enkelte figurer, hvis navne dog også kan være fejlangivet på udsmykningen. Til højre sås: Peter (med nøgle og nedadvendt kors), Andreas (med opadvendt kors), Filip (med 'afdraget hud', dvs. antagelig Bartolomæus), Bartolomæus (med sten og et sværd), Thomas (med et spyd) og Jakob den Ældre (med et sværd i stedet for som normalt med pilgrimsudstyr). Til venstre sås: Johannes ('visende på Frelseren med fingrene' i stedet for som normalt med en kalk), Mattæus (med en sten i stedet for som normalt en bog, sværd samt økse eller hellebard), Jakob den Yngre (med en hammer i stedet for som normalt en valkestok), Simon (med opadvendt kors i stedet for som normalt en sav; her måske Filip), Judas Taddæus (med en 'rod kølle') og Paulus (med en økse i stedet for som normalt et sværd; her måske Mat-

tias, der manglede i apostelrækken). At dømme efter den rige udsmykning, der vel var indsat i 13 panelfelter, fandt denne del af pulpiturets dekoration paralleller i en række bevarede eller delvist intakte pulpiturer i området fra årene 1630-54 (Skjern (1630), jf. s. 563, Ringkøbing (1635-36), jf. s. 119, Hee og Stadil (begge Hind Hrd.) samt Sønder Borris (1654, Bølling Hrd.)). Samtlige har apostelrækker, udført af eller tilskrevet Ribemalerne Jakob Bartholomesen og/eller Jakob van Meulengracht.¹⁰⁵ Dermed kunne Vejrupulpiturets ældste dele netop hidrøre fra dette tidsrum, måske endda allerede fra 1630'erne, da kirkens inventar blev gennemgribende fornyet.

Pulpituret er tidligst arkivalisk omtalt 1664.¹⁰⁶ O. 1713 (jf. s. 2188) etableredes en ny opgang fra våbenhuset. Den tidligere opgang kan have været inde fra selve kirkerummet. Fra den senere renovering under Christian von Moth, udført før 1766, tilføjedes våbenskjolde, indskrifttavler samt antagelig en række sindbilleder, dvs. formentlig emblemer, der ligeledes omtaltes som del af udsmykningen. 1878 opstilledes et harmonium på pulpituret. 1911 overvejedes det at flytte skille rummet i pulpituret hen imod nordvæggen i en afstand af 4,5 alen (ca. 2,80 m), dersom man besluttede sig for at anbringe et nyt orgel i kirken.²² Ved anskaffelsen af $\dagger$ orgel nr. 1 valgte man dog at opføre et nyt pulpitur.

2) 1919 (jf. fig. 81), placeret i skibets vestende, i midten hvilende på to piller og ved væggene på indskudte ankre. Brystningen var ind delt i højrektangulære fyldingsfelter, hvoraf de tre midterste var smykket med årstallet 1919 og en lyre. Opgangen var som tidligere fra våbenhuset, hvorfra en fremskudt, pillebåren karnap via et skråt trappeforløb formidlede adgangen. Pulpituret blev 1920 malet som mørkt egetræ med lakering.²² Nedrevet 1963.

Orgel (fig. 82), 1990, med 14 stemmer, to manualer og pedal, bygget af Th. Frobenius & Sønner, Kgs. Lyngby, med genanvendelse af fem stemmer fra $\dagger$ orgel nr. 2. Disposition: Hovedværk: Principal 8', Gedakt 8' (1963), Oktav 4' (1963), Rørfløjte 4' (1963), Gemshorn 2', Mixtur III. Brystværk: Rørfløjte 8', Kobbelfløjte 4', Quint 2 $\frac{2}{3}$ ', Principal 2' (1963), Terts 1 $\frac{3}{5}$ ', Spids-

Fig. 82. Indre, set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Interior looking west.*

fløjte 1' (1963); svelle. Pedal: Subbas 16', Gedakt 8'. Kopler: BV-HV, HV-P, BV-P. Facaden er staf-feret i to nuancer af gråt med forgyldning. Ved skibets vestvæg, nord for midtergangen.

†*Harmonium*,¹⁰⁷ anskaffet 1877-78,¹⁰⁸ bekostet af kirkeejeren. På †pulpitur nr. 1.²²

†*Orgler*. 1) (Fig. 81) 1919¹⁰⁹, med seks stemmer, oktavkoppel og svelle, bygget af Horsens Orgelbyggeri ved M. Sørensen. Pneumatisk ak-tion; bælgventilvindlade. Elektrisk blæser.¹¹⁰ På pulpitur nr. 2 i kirkens vestende, med spillebord i orgelhusets søndre gavl.

2) (Fig. 83), 1963, med seks stemmer, bygget af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby. Disposition: Gedakt 8', Spidsgamba 8', Principal 4', Rørføjte 4', Oktav 2', Spidsfløjte 1'. Tegnet af Poul Han-sen. Hvidmalet facade. Ophængt på nordvæggen i skibets vestende; facade mod sydøst, spillebord mod nordvest. Fem stemmer er genanvendt i kir-kens nuværende orgel.

Fire *salmenummertavler* (jf. fig. 34), tidligst nævnt 1890,²² af fyrretræ, 100×58 cm. Til skydenumre i fire rækker. Rammen har brun bemaling, fod-stykke og gesims en mørk grågrøn farve. Lysegrå bagklædning og ditto nummerplader med sorte tal.

Præsterækketavle (fig. 84), o. 1925, 225×165 cm, tegnet af førstelærer Kristian Rauff og udført af proprietær Andreas Villemoes.³⁵ Tavlen udskårne ramme er udført i skønvirkestil. Foroven på den vandrette ramme ses i midten en opslået bog foran et Kristusmonogram, forneden et timeglas, mens hjørnerne har trepas med Alfa og Omega i relief. Rammen er ferniseret, mens fortegnelsen over i alt 33 præster, omfattende fire navne fra tiden før reformationen, er anført i to spalter med gylden antikva på sort bund. Ophængt på skibets nord-væg.

Indskrifttavle (fig. 85), sammensat af ældre og yngre dele, hhv. af eg og fyr fra korbuekrucifik-sets sekundære postament. Som nævnt s. 2230 afmonteredes alt 1943 i forbindelse med kru-cifiksets restaurering. Ved denne lejlighed blev bladkransen, der muligvis kunne hidrøre fra et

†epitafium (jf. s. 2250) eller have udgjort top-stykket på en †prædikestolsdør,¹¹¹ genanvendt som ramme om en selvstændig tavle; konsollens kerubhoved placeredes som topprydelse, mens et fragment af dennes øvre liste bevaredes i afskå-ret form. De to vaser, kerubvingerne og konsol-lens tværbjælke kasseredes. Disse dele opbevares i dag på kirkeloftet (jf. fig. 106). Tavlen staffering harmoniseredes med bladkransens ældre brune, grønlig og gyldne farver, der mindede om præ-dikestolens staffering. Indskrifttavlen har skrift-sted (Sl. 100,4) i gylden fraktur på sort bund efter forslag fra provst K. Steffensen. Placeret på vå-benhusets sydvæg over indgangen til kirken.

†*Malerier*(?). Som nævnt 1766-69 fandtes på korvæggens nord- og sydside portrætter af de to reformatorer, Martin Luther og Philipp Melanch-thon, dog antagelig kalkmalede fremstillinger frem for løse tavlemalerier (jf. s. 2199).

Fig. 83. †Orgel nr. 2, 1963 (s. 2243). Foto Annelise Olesen 1973 i Orgelregistranten. – †*Organ no. 2*, 1963.

Fig. 84. Præsterække-tavle, o. 1925 (s. 2243). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Tablet with succession of incumbents, c. 1925.*

Belysning, omfattende tre nyere lysekroner, op-
hængt i rødbrune jernstænger med forgyldte
kugler samt otte væglampetter. Elektricitet in-
stalleredes 1914.³⁴ *Lysekroner* (jf. fig. 34, 82), alle
ophængt i rødbrune jernstænger med forgyldte
kugler. 1) Krone med 2×6 lys på s-svungne ar-
me; delvist profileret hængeskugle og profilknop.
Topfiguren er formet som en flakt (dvs. tohove-
det) ørn. Placeret østligst i skibet, 1914 angivet
midt i koret.³⁴ 2-3) Udformet i barokstil. Begge

med seks s-formede lysearme med en delfin
på midten og et kronet mandshoved foroven;
desuden sidder øverst på hver arm en ekstra
og mindre lysekål. Øverst på balusterskafet er
seks små prydbøjler med blomsterhoveder. Stor
hængeskugle med profilknop. Som det fremgår
af ældre fotografier er armene – i det mindste
på den østligst placerede – sekundært vendt om.
Ophængt hhv. vestligst og midt i skibet. *Lam-
petter*. 1-6) Dobbelt lysearme, svarende til lyse-

krone nr. 2-3; herimellem blomsterhoveder. På skibets nord- og sydvæg. 7-8) Nyere femarmede lampetter; ved væggen afsluttes armene med små dragehoveder. På korets sydvæg. †*Belysning*. 1875 repareredes og genophængtes en lysekrone, muligvis korets (nr. 1). 1890 er alene omtalt en metallysekrone i skibet. 1899 blev anskaffet tre trælysekroner.²²

Kirkeskibet (fig. 86), »Cap Horn« af Randers, er skænket 1932/33 af dampskibsekspeditor, kongelig vejer og måler Svend Smith Knudsen, Struer. Den tremastede fuldrigger, ca. 105×75 cm, er hvidmalet med sort bund. Agterspejlet har foruden skibets navn påmalet med sorte versaler: »Randers«. En due, måske fra en †fontehimmel, er ophængt over skibet. Kirkeskibet blev ved restaureringen 1984 flyttet fra sin oprindelige plads midt i skibet til nordøsthjørnet.¹¹²

Et †*kirkeskib* omtales 1655, da det blev beslået med stål.²⁰

Klokker. 1) (Fig. 87), 1485, 86 cm i tværmål. Indskriften i reliefminuskler på klokens hals er indrammet af smalle, dobbelte bånd (de sidste fire ord står dog under indramningen): »me fieri fecit anno: dominii mcdlxxx:v sanct:frater crissternus abbas de tute vallis s marie ies smid«

Fig. 86. Kirkeskib (»Cap Horn« af Randers), skænket 1932/33 (s. 2245). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Church shib* (»Cap Horn« of Randers), donated in 1932/33.

(I det Herrens år 1485 lod den hellige broder Christiern, abbed i Tvis, mig støbe. Hellige Maria. Jes Smed).¹¹³ Mestersignaturen genfindes på klokken i Simonsberg Kirke (1486) nær Husum, Sydslesvig¹¹⁴ og på en †klokke (1478) i Sjørrind Kirke (DK *Tisted* 390). Modsat klokken i Vejrum er disse klokker forsynet med støbermærker i form af en hammer og (på Simonsbergklokken) en tang. Abbed Christiern fra Tvis Kloster, hvis embedsperiodes fulde udstrækning ikke kendes, er nævnt første gang 1478, og endnu 1499 var han forstander.¹¹⁵

Klokken er tidligst omtalt 1665, da der blev rekvireret nyt støbejern.²⁰ Antagelig er den først efter reformationen, uvist dog præcis hvornår, kommet til Vejrum (jf. også Hjerms klokke nr. 1, skænket o. 1673 til denne kirke (s. 2065)). 1673 faldt klokens knebel ned, hvorefter jern måtte indkøbes til reparation; allerede 1696 måtte knebelen dog igen udskiftes,²⁰ og 1712 foretoges atter reparationer.²⁴ 1765 var ophæng og knebel så medtagne, at klokken kun kunne ringes 'med agtsomhed'.³² 1766-69 var klokken ophængt i

Fig. 85. Indskrifttavle, etableret 1943 af ældre og yngre dele fra korbuekrucifiksets †postament (jf. fig. 108) (s. 2243). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Inscription tablet, established in 1943 with older and younger parts of the †pedestal of the chancel arch crucifix.*

Fig. 87. Klokke nr. 1, 1485, støbt af Jes Smid (s. 2245). Foto Arnold Mikkelsen 2014.
 – Bell no. 1, 1485, founded by Jes Smid.

‘nordre side’ af tårnet, vel i glamhullet,¹⁶ og 1791 kunne den betegnes som ‘god’.³³

Klokken hænger siden 2009 i en dobbeltstol med slyngebom ved siden af kirkens nye klokke (nr. 2), men var 1938–2009 ophængt i en separat klokkestol, leveret af Svejseværket Thubalka.³⁴ Før den tid hang klokken i et glamhul, vel det nordre, som anført i indberetningen til biskop Bloch.¹⁶

2) 2009, tværmål 85 cm. Fremstillet af støberiet Eijsbouts, Holland, som angivet med reliefversaler på klockens hals. Endvidere læses på legemet: »Jeg ringer til kirke og dagligt virke (.) jeg ringer om livet som Gud har givet«. Klokken, der har automatisk ringning, er ophængt i en dobbeltstol med slyngebom fra 2009, hvori også kirkens ældre klokke hænger (nr. 1).

GRAVMINDER

(†)Gravkapel for Rasmus Nielsen Overgaard og Maren Pedersdatter Block, indrettet i tårnrummet 1700 (jf. s. 2194 og 2202). Kirkens senere ejer, Christian (von) Moth til Kvistrup fik 1751 skøde på begravelsesstedet.¹¹⁶ Ud over et smedjernsgitter

med dobbeltfløje er kun bevaret en mindetavle over kapellets første ejere. Kendskabet til eventuelle *†kister*, der allerede var fjernet før 1880 (*Uldall 1880/1896*), er yderst begrænset.¹¹⁷

Gitterdør (fig. 89), 1700, af smedjern. Døren er dobbeltfløjet. Hver fløj er inddelt i tre kvadratiske felter med fladt udbanket, volutoprullet

Fig. 88. Indgangsparti fra (†)gravkapel i tårnrummet for Rasmus Nielsen Overgaard og Maren Pedersdatter Block, 1700 (s. 2247). – Entranceway to (†)sepulchral chapel in the tower interior for Rasmus Nielsen Overgaard and Maren Pedersdatter Block, 1700.

båndslyng samt dekoration af blade, blomster og frugter. De øverste felter har i midten modstillede basunengle, over hammer og tang, smedens værktøj, i midten og nederst en rodfrugtliggende vækst. På de vandrette rammestykker er fæstnet seksbladede rosetter. Det halvrunde topstykke,

der er tilpasset den murede bueåbning, har årstallet: »1700« og de sammenskrevne initialer: »RN« og »MP« for kapellets ejere, Rasmus Nielsen (Overgaard) og Maren Pedersdatter (Block). Samtidig lås i en ornamenteret låsekasse. Rødbrun staffering.

Fig. 89. Smedejernsdør, 1700, fra (†)gravkapel, tidligere tilhørende familien Overgaard (s. 2247). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Wrought iron door, 1700, from (†)sepulchral chapel, formerly of the Overgaard family.*

Fig. 90. Mindetavle nr. 1, 1700, for Rasmus Nielsen Overgaard og Maren Pedersdatter Block (s. 2249). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Memorial tablet no. 1, 1700, for Rasmus Nielsen Overgaard and Maren Pedersdatter Block.

Mindetavler. 1) (Fig. 90), o. 1700, for Rasmus Nielsen Overgaard og Maren Pedersdatter Block; af rødlig kalksten, 145×80,5 cm. Tavlen har indskrift i to spalter med fordybet kursiv. Teksten midtdeles af en plantestilk med spinkle sideblade:

»Wil du Misundelige Flok
Med Skiæve Øine skue
Det Rom hvor Overgaard og blok
har deris Sidste Stue
Da vid kun at din hastighed
For Fage Kaster Øiet
Thi Kirken er for dette sted
Tilbørligen fornøiet
Et Crucifix oc Jerenverk
Som Kirken staar til Ære
Der om Et vidne fast og sterk
for alle mand maa være
huor paa den fierde Friderig
Som Dannemark da tient
Sit Bref og Zegel naadelig
De salig folk forleente
Misund da ei I dette Rom
De matte Been sin leie
De bier efter herrens dom
Da de skal himlen eie.«

Under de to tekstblokke er enkellinje med navne for kapellets indehavere: »Rasmus Nielsøn Overgaard Margrette Pedersdatter Blok (Block)«. På stenen anes rester af sort staffering og forgyldning.¹¹⁸ Ophængt på (†)gravkapellets nordvæg. Tidligere indrammet af et †kalkmalet draperi (s. 2199).

2) (Fig. 91), o. 1804, for Mads Qvistgaard, barnefødt og død på Qvistgaard (Kvistgård) i sit 81. år, 6. april 1804, og søsteren Kirsten Qvistgaard (†1807).

Af flammet marmor med toner af rødt og gulligt samt større partier af en mere porøs, mørkegrå stenart, hvoraf enkelte partier er afskallet; højre-angulær med afskårne hjørner foroven, 178×116 cm. Langs kanten løber en prydbort med et attisk slyngbånd. Indskrift med fordybet kursiv og enkelte kursiverede versaler. Efter personalia, hvor hendes data ikke er udfyldt, er mindeord:

»Saasom de i [Livet]
stedse havde været
uadskil[dt]e fra hinanden.
Saa var det
deres Ønske og Haab
ved Død[en] [i]gien at samles.«

Fig. 91. Mindetavle nr. 2, o. 1804, for Mads og Kirsten Qvistgaard (s. 2249). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Memorial tablet no. 2, c. 1804, for Mads and Kirsten Qvistgaard.

Efter et volutornament er anført et rimet vers i seks strofer:

»Den store Dag vi gaae i møde
Da Gravene skal Aabne sig.
Da baade Levende og Døde
O Frelser skulle frem for dig.
Vel den som her har levet s[aa]
At den for dig d[a] bestaae.«

Indmuret i våbenhusets østvæg.

If. Kirsten Qvistgaards testamente af 20. dec. 1806 bestemtes det, at fremtidige ejere af Sønder Kvistgård skulle forpligtes til at vedligeholde familiegravstedet og ligstenen (vel næppe denne(?)) på kirkegården. I modsat fald skulle der betales en mulkt (bøde) på 2 rdlr. til sognets fattige.¹¹⁹

†*Epitafium*, o. 1690, over Niels Povelsøn, sognepræst i Vejrum og provst i Hjerm Hrd., *1615 i Astrup Præstegård, ordineret til præst 1642, eli-

geret (dvs. udnævnt) til provst 1659, †1690; tillige med sine to hustruer, Karen Pedersdatter Lime,¹²⁰ †1651 i sit 25. år efter at have født ham otte børn på otte år, samt Ingeborg Frandsdatter Rosenborg, som han ægtede 1652; også hun skænkede ham otte børn, †1689.

Epitafiet var 'af billedhuggerarbejde', dvs. udskåret, og forsynet med et dobbeltportræt af sognepræsten og hans anden hustru. Indskriften, der afsluttedes med en religiøs sentens, var anført med forgyldte bogstaver. Epitafiet, som alene kendes fra *Præsteindberetningen* fra 1766-69, var placeret på korets nordvæg over en *†begravelse*, som Niels Poulsen skulle have ladet udføre.¹⁶ Et fragment (hængestykket(?)) af det forsvundne

Fig. 92. Gravsten nr. 1, o. 1750, over ubekendt, tilskrevet Nykøbing Barokmesteren (s. 2251). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Tombstone no. 1, c. 1750, of unknown deceased, attributed to the Nykøbing Baroque Master.*

Fig. 93. Gravsten nr. 2, o. 1750, over ubekendt, tilskrevet Nykøbing Barokmesteren (s. 2252). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Tombstone no. 2, c. 1750, of unknown deceased, attributed to the Nykøbing Baroque Master.*

epitafium kunne muligvis være identisk med den tværovale ramme af eg, nu genbrugt i den sekundære indskrifttavle (s. 2243).

En 'grav', dvs. formentlig en *†begravelse* midt på kirkegulvet er omtalt 1696 (s. 2196).²³

Kirkegårdsmonumenter. Gravsten. 1) (Fig. 92), o. 1750, over ubekendt, her tilskrevet Nykøbing Barokmesteren.¹²¹ Af lys, rødlig kalksten, 183×123 cm. Stenen bærer stærkt præg af erosion. Således er indskriften i tekstfeltet under dobbeltarkader på stenens midte og i randskriften helt afslidt. Relieffer af Peter med nøglen og Kristus (antagelig) med korsstav flankerer midtpartiet. I hjørnerne er dydefigurer i c-formede volutbøjler; øverst tv. og th. Troen og Håbet som angivet med fordybede versaler; forneden tilsvarende Kærlighed og Retfærdighed. Kristus på korset står over dobbeltarkaden, mens et tekstfelt, hvis indskrift

Fig. 94–95. 94. Støberjens Kors nr. 1 og 5, o. 1871 og o. 1886, over Christen Christensen og Sidsel Pedersen (s. 2252 f.). 95. Støbejernskors nr. 3–4, o. 1882 (?), over A. og Ingeborg Søegaard, Brændgaard (s. 2252 f.). Foto Anders C. Christensen 2015. – 94. *Wrought iron crosses nos. 1 and 5, c. 1871 and c. 1886, commemorating Christen Christensen and Sidsel Pedersen.* 95. *Wrought iron crosses nos. 3–4, c. 1882 (?), commemorating A. and Ingeborg Søegaard, Brændgaard.*

ikke længere kan læses, er placeret forneden. På kirkegården nord for tårnet.

2) (Fig. 93), o. 1750, over ubekendt, her tilskrevet Nykøbing Barokmesteren.¹²¹ Af lys, grålig

kalksten, 175×104 cm. Stenen er som nr. 1 stærkt medtaget af vind og vejr. Opbygningen og ikonografien svare nøje til den ovennævnte, bortset fra tekstfeltet, der er enkelt i stedet for dobbelt, mens indskriften i fodfeltet ikke har særlig indramning. På kirkegården nord for tårnet.

Støbejernskors. 1) (Jf. fig. 94), o. 1871, over Christen Christensen, Sønder Tinggård, ★4. marts 1805, †10. okt. 1871. 103 cm højt. Kløverbladskors med cirkulær laurbærkrans øverst på den lodrette korsstamme og bladkors med hjerte og anker forneden.¹²² Korset svarer nøje til nr. 3. Antikvainskrift i relief. Sydøst for koret. 2) (Fig. 96), o. 1877, over Birgitte (Birgitte) Nielsen(,) Mølgaard, ★31. juli 1845 på Mølgaard i Bøvling Sogn, †12. marts 1877 i Engsnap. 99 cm højt. Korset, der har oval indskriftfelt midt på stammen, har trekløverender, den øvre med en sommerfugl i relief; på korsets fod er anker, kors og hjerte i relief. Korstræet har sidestykker med palmetter og rankeslyng. Indskrift i reliefantikva.¹²³ Øst for kirken. 3) (Jf. fig. 95), o. 1882(?),¹²⁴ over

Fig. 96. Støbejernskors nr. 2, o. 1877, over Birgitte Nielsen, Mølgaard (s. 2252). Foto Anders C. Christensen 2015. – *Wrought iron cross no. 2, c. 1877, commemorating Birgitte Nielsen, Mølgaard.*

A. Søegaard(,) Brændgaard, 108 cm højt. Gennembrudt kors med vin- eller efeuranker og tre-fligede korsender. Indskrift i reliefantikva på den centrale navneplade. Jf. også nr. 5. Nord for koret. 4) (Jf. fig. 95), o. 1882 (?), over Ingeborg Søegaard(,) Brændgaard. Korset svarer nøje til nr. 5. Nord for koret. 5) (Jf. fig. 94), o. 1886, over Sidsel Pedersen, *25. juni 1810, † i Sønder Tinggaard 6. aug. 1886. 103 cm højt (67 cm bredt). Kløverbladskors, nøjagtig svarende til nr. 1. Indskrift i reliefantikva. Bagsiden har håndtryk i relief. Sydøst for koret. 6) (Fig. 97), uvis datering, over ukendt. 116 cm højt. Kors med gennembrudte korsender, laurbærkrans foroven og kors, hjerte og anker forneden på den lodrette stamme.¹²⁵ Fodstykket har stavværk i relief. Håndtryk på bagsiden. Anbragt i vandret placering i lapidarium i kirkegårdens sydvesthjørne.

Fig. 97. Støbejernskors nr. 6, uvis datering, over ukendt (s. 2253). Foto Anders C. Christensen 2015. – *Wrought iron cross no. 6, of uncertain dating, commemorating unknown deceased.*

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ringkøbing Amt i almindelighed henvises til s. 54 f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 56 ff. Endvidere er benyttet:

Arkivalier. *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1932 ff. (*Synsprot. II*).

Struer Museum. Vejrum Menighedsrådsark. Diverse sager (A 1011, 1-9).

LAVib. Landsbykirkernes regnskaber. Vejrum Kirkes regnskaber 1654-82, 1683-97 (C-KRB-493-94); *Præsteark.* Vejrum Kirke. Inventar- og synsprot. 1862-1931 (*Synsprot. I*) (C-502C-13); *Pastoratsark.* Dokument vedr. vedligeholdelse af den Quistgaardske begravelse, i Regnskabsbog for den Rosenborgske Stiftelse (CP-5002A); *Ribe Domkapitels ark.* Jordebog for Hardsyssels provsti 1655; *Viborg landstings skøde- og panteprotokoller.* Hjerm-Ginding herreders skøde- og panteprotokoller 1772-76 (B 24-704), lyst (?) 10. maj 1775; *Godsark.* Ausungård Godsarkiv. Dokumenter tiender vedkommende, 1758-1913 (G 418-32); *LAVib. Pastoratsark.* Vejrum pastorat. Dokument vedr. vedligeholdelse af den Quistgaardske begravelse. Indlagt i Regnskabsbog for den Rosenborgske Stiftelse (CP-5002A).

NM. Håndskrifter. F. Uldall, *Om de danske Landsbykirker*, II, 1880/1896, 187 (*Uldall 1880/1896*). *Notebøger.* Abildgaard, VIII, 158 f. (*Abildgaard*); Worsaae, X, 56-57; Henry Petersen, IV, 90-92. *Indberetninger.* J. B. Løffler 1880 (bygning, inventar og gravminder, *Løffler 1880*); Eigil Rothe 1901 (kalkmalerier, *Rothe 1901*); Niels J. Termansen 1913 (altertavle, prædikestol *Termansen 1913*); Niels J. Termansen 1937 (altertavle, *Termansen 1937*); Niels J. Termansen 1938 (prædikestol, krucifiks, *Termansen 1938*); Niels J. Termansen 1939 (altertavle, *Termansen 1939*); Georg N. Kristiansen 1943 (prædikestol, krucifiks *Kristiansen 1943*); Tage E. Christiansen 1963 (altertavle); Niels J. Termansen 1964 (altertavle); Georg N. Kristiansen 1965-66 (altertavle); Robert Smalley 1984 (kalkmalerier); Sven Fritz 1990 (alterkalk).

Tegninger. *NM.* Usigneret og udateret (sandsynligvis Jens Højer-Leth 1808 (altertavle)); J. B. Løffler 1880 (døbefont); F. Uldall udateret (vindue); E. Fleischer 1891 (plan, sydfacade); N. J. Termansen 1939 (altertavle); K. Jensen 1942-43 (plan, snit og facader af våbenhus, brændelseskælder); G. N. Kristiansen 1943 (prædikestol); S. Fritz 1945 (klokestokværk); Poul Hansen og Ib Lydholm 1982 (plan og snit, kopier). *Poulsen & Partnere, Thisted.* Foged og Hansen 1962 (orgel); Poul Hansen og Ib Lydholm 1981-82 (plan, snit, stole, orgel); 1983-84 (kloakering og varmekammer); 1987 (orgel).

Litteratur. Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tagkonstruktion over Vejrum Kirke, Ringkø-*

bing amt, NNU rapport 2014 nr. 55, Nationalmuseet 2014 (*Hylleberg Eriksen* 2014).

Historisk indledning ved Mogens Krag sig Jensen og Birgitte Bøggild Johannsen, bygningsbeskrivelse og kalkmalerier ved Anders C. Christensen, inventar og gravminder ved Birgitte Bøggild Johannsen under medvirken af Line M. Bonde, heraf dog orgler ved Ole Olesen og dørfloje samt klokker ved Anders C. Christensen. Oversættelser ved Peter Zeeberg (latin) og James Manley (engelsk). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet 2016.

¹ Indvielsen til denne helgen er tidligst omtalt 1500 (jf. ndf. og note 9) og nævnes desuden i *DaAtlas* 759. Derimod angives Skt. Katharina som værnehelgen af *Resen* 145, uvist dog på hvilket grundlag, medmindre dette er en deduktion ud fra altertavlens hovedmotiv.

² *DiplDan* I, 3, nr. 215-16 (18. marts og 31. marts 1196). Begge handlinger bevidnedes desuden af kongens kapellan, Niels af Vestervig, nævnt umiddelbart før Vejrumpresten, jf. også ndf.

³ *Oldemoder* 113.

⁴ *Repert* 2, nr. 5664 (23. april 1485). Jf. også *Repert* 2, nr. 5819 (uvis dag 1485), nr. 5867 (28. april 1486), nr. 5878 (6. maj 1486), nr. 7969 (9. sept. 1495) og nr. 8304 (uvis dag 1496).

⁵ *Repert* 2, nr. 8552 (21. marts 1498); jf. også *HaDipl* 80 f. Gavebrevet var forsynet med giverens samt hendes tre sønners segl, nemlig Mikkel Krag til Nørgård (Hjortdal Sogn, Vester Han Hrd., Thisted Amt), Christen Krag og Erik Kid; sidstnævnte, der også nævntes 1504, ejede antagelig gården Rovnborg i sognet, en besiddelse, der synes at være gået tilbage til tipoldefaderen, Niels Krag, jf. *Nielsen* 1895 55 f.

⁶ LAVib. *Ribe Domkapitel*. Jordebog for Hardsyssels provsti 1655, fol. 52b-53a, jf. også *Severinsen* 1909 62. I øvrigt påtalt det 1602, at Vejrumpresten, Christen Nielsen, uretmæssigt havde bemægtiget sig 'noget gods med herlighed og anden rettighed, som i pavedømmets tid skal være givet til en kirke for sjælemesse eller anden sådan tjeneste', jf. *KancBrevb* 11. jan. 1602. Det fremgår dog ikke, hvilken af de ovennævnte sjælegaver der hentydes til.

⁷ *Repert* 2, nr. 8304. (uvis dag 1496).

⁸ Jf. O. Nielsen, »Herredskirker i Danmark«, *KirkehistSaml* II, 3, 1864-66, 835; if. denne kan tinget være

Fig. 98. Dobbelt sokkel på nordsiden (s. 2180). Foto Anders C. Christensen 2014. – Double footing on the north side.

flyttet fra Hjerm, da dette sogn i senmiddelalderen opnåede status som selvstændigt birk. En række lokaliteter i Vejrum henviser til tingstedet (Ting og (Øster, Sønder, Nørre) Tinggård), se også *Nielsen 1895* 5, 63; *DaStedn* 189. For kilden, jf. *Repert* 2, nr. 9188 (31. okt. 1500). Yderligere henvisninger til kirkens jord eller til gavebreve på gods er i øvrigt *Repert* 2, nr. 9507 (uvis dag 1501); 17. juni 1518, jf. H. Hertzum-Larsen, *Jydske domme og dokumenter 1440-1700*, Tarm 1998, 39 ff.; *HaDipl* nr. 98 (28. maj 1519).

⁹ *DaMag* IV,2, 1873, 45.

¹⁰ Jf. *Kronens Skøder* III, 381.

¹¹ *Kronens Skøder* IV, 69. If. LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-773) var salgsåret dog 1713, ligesom det her anførtes, at kirken 'forhen har ligget til Sorø Akademi'. Dette gjaldt dog kun i administrativ henseende for anden halvdel af 1600-tallet, jf. s. 588.

¹² LAVib. *Viborg landstings skode- og panteprot.* 1772-76 (B 24-704), lyst(?) 10. maj 1775.

¹³ LAVib. *Godsark*. Ausumgård Godsarkiv. Dokumenter tiender vedkommende, 1758-1913 (G 418-32).

¹⁴ F. K. Erlang, »En gammel vestjydske Folkebogsamling og dens Mænd«, *HardsÅrb* 1908, 87-104. Biblioteket var på daværende tidspunkt den ældste, endnu eksisterende folkebogsamling.

¹⁵ *Resen* 145; Tang Kristensen, *Danske Sagn* II, nr. 54.

¹⁶ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-773).

¹⁷ Tang Kristensen, *Danske Sagn* IV, nr. 349. Jf. også *Præsteindb* 1807 101.

¹⁸ *Præsteindb* 1807 101.

¹⁹ *Resen* 145; Svane, *Helligkilder* 254 (nr. 2458).

²⁰ LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Rgsk. 1654-82 (C-KRB-493).

²¹ LAVib. *Ribe bispeark*. Kirkesyn 1696-1775 (C 4-189).

²² *Synsprot. I.*

²³ LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Rgsk. 1683-97 (C-KRB-494).

²⁴ LAVib. *Ribe bispeark*. Rgsk. 1699-1720 (C 4-194).

²⁵ LAVib. *Provsteark*. Kirke- og præstegårdssyn 1856-72 (C 40 C-7).

²⁶ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C4-773). Figurens identitet er dog uvis.

²⁷ Jf. Jens Vellev, »Danske solure fra middelalderen«, *hikuin* 6, 1980, 17-39, hvori gives en detaljeret beskrivelse og analyse af Vejrum-uret; se også Jens Vellev, »Middelalderens solure«, *hikuin* 14, 1988, 173-199.

²⁸ En primær anvendelse som vinduessten er usandsynlig, idet en profilering altid vil følge buens runding, jf. J. F. C. Uldall, »Om Vinduerne i de jydske Granitkirker«, *ÅrbOldkHist* 1894, 213-325.

²⁹ *Uldall 1880/1896*.

³⁰ Det 1738 opsatte løgkuppelspir over trappetårnet på nordsiden af Ribe Domkirke er af samme type. Arbejdet er tilskrevet K. Stallknecht, der ledede restau-

ringen 1738-40, men interessant nok deltog også Riemann i restaureringen, hvor han var delansvarlig for murerarbejdet, *DK Ribe* 293, jf. også N. J. Israelsen, *Nicolaus Hinrich Riemann. Bygmester i Jylland* (Forenining til gamle bygningers bevaring), Kbh. 1965, 6 f.

³¹ *Synsprot. II.*

³² Jf. status for kirkens indre og ydre i LAVib. *Ribe bispeark*. Kirkesyn 1696-1775 (C 4-189).

³³ LAVib. *Ribe bispeark*. Kirkesyn 1788-92 (C 4-190).

³⁴ Struer Museum. *Vejrum Menighedsrådsark*. Diverse sager (A 1011, 1-9).

Fig. 99. Skibets nordøsthjørne (s. 2181). Foto Anders C. Christensen 2014. – Northern east gable of the church.

Fig. 100. †Vindue i korets sydside (s. 2188). Foto Anders C. Christensen 2014. – *Window in south side of chancel.*

³⁵ Jf. Axel Jensen, »Vejrum kirke«, *Holstebro Dagblad* 22. dec. 1975.

³⁶ LAVib. *Provsteark.* Synsprot. 1856–72 (C-40C-7). Jf. også *Uldall 1880/1896*.

³⁷ Alle daterede prøver er udtaget i tømmer, der har bevaret splintved eller – som baseret på iagttagelser under prøveudtagningen – kun mangler splintved. Dateringen af apsidens tagværk bygger på tre prøver, hvoraf to er dateret. Yngste bevarede årring er dannet 1448 (prøvenr. 71041039), kerne/splintgrænse. Dateringen af korets tagværk bygger på seks prøver, alle dateret. Yngste bevarede årring er dannet 1410 (prøvenr. 71040039), kerne/splintgrænse. Dateringen af skibets tagværk bygger på to prøver, begge dateret. Yngste bevarede årring er dannet 1438 (prøvenr. 71042019), kerne/splintgrænse. Våbenhuset er forsøgt dateret, om end med negativt resultat (én prøve). *Hylleberg Eriksen 2014*.

³⁸ Tilsvarende initialer, der ikke kan identificeres nærmere, findes på Hjerm Kirke (s. 2026).

³⁹ *Rothe 1901*.

⁴⁰ Jf. Robert Smalley, »Hjerte til Gud«, *DaKalkmalerier* 6, 148–49.

⁴¹ Eksempler på kalkmalede portrætter af de to reformatorer kendes bl.a. fra Åsted Kirke (Harre Hrd., Viborg Amt), Brøns (Hviding Hrd., Tønder Amt, *DK Sjyll* 1228) og Haderup (Ginding Hrd.). Jf. også *DaKalkmalerier* 7, 36 f.

⁴² LAVib. *Ribe bispeark.* Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766–69 (C 4-773). For listens sidste seks præster er angivet detaljerede biografiske oplysninger, der næppe hidrører fra selve fortegnelsen.

⁴³ LAVib. *Ribe bispeark.* Visitatsbog 1732–38 (C 4-844a).

⁴⁴ *HofmFund* IV, 612; LAVib. *Ribe bispeark.* Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766–69 (C 4-773).

⁴⁵ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1798–1802 (C 4-705).

⁴⁶ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1807–10 (C 4-708).

⁴⁷ Jf. indb. i NM ved Jens Højer-Leth, sognepræst i Skive; jf. også *Præsteindb 1807* 97.

⁴⁸ Indberetteren karakteriserer de forgæves forsøg som »et Mons parturiens« (et bjerg med fødselsveer) med en elegant henvisning til Horats' *Ars Poetica*, v. 139, der omtaler, hvorledes bjergene har fødselsveer, men kun føder en latterlig mus. Dvs. på trods af store anstalter kom der kun et minimalt udbytte. I *Præsteindb 1807* 97 er participiet urigtigt transskriberet som 'partnoiens'.

⁴⁹ *Præsteindb 1807* 97.

⁵⁰ Parallel til en struktur med forhøjet midtparti og sidepartier er f.eks. altertavlen (dog med to vandrette zoner) i Hôtel de Ville, Compiègne, tidligere St. Germain l'Auxerrois, Paris. Jf. også Swansea-altertavlen, nu i Victoria and Albert Museum, London, begge nævnt i Francis Cheetham, *English Medieval Alabasters*, Oxford 1984, 23, 59 f. og 70 f.

⁵¹ Et borehul under de øverste hængsler kunne tyde på en udførelse på stedet, dvs. vel i Nordtyskland, jf. Tage E. Christiansen 1963.

⁵² *Cheetham 1984* (note 50), s. 25 f.

⁵³ Sissel F. Plathe, »Brabantine carved Altarpieces in Denmark«, *Antwerpse retabels 15de-16de eeuw*, II, Hans Nieuwdorp (red.), Antwerpen 1993, 94–110; Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler*, Odense 2010, 397 f., 1153 ff., 1090 f.

⁵⁴ Lybske eksempler fra 1500-tallets andet årti findes bl.a. i St. Annen Museet i Lübeck, jf. *Corpus der mittelalterlichen Holzskulptur und Tafelmalerei in Schleswig-Holstein*, 1, Uwe Albrecht (red.), Kiel 2005, 430 ff. (kat. nr. 161), 440 ff. (kat. nr. 162).

⁵⁵ Tilføjelse af Chr. Axel Jensen i margin af *Termansen 1939*.

⁵⁶ Jf. *Die Legenda aurea des Jacobus de Voragine*, udg. af Richard Benz, Heidelberg 1979, 917–27.

⁵⁷ Jf. også Borbjergtavlen fremstilling af Skt. Jørgen, der af den hedenske fyrste modtager et giftbæger som tegn på sin dødsdom (s. 1878). Om den karakteristiske attitude, jf. J. J. Tikkanen, *Die Beinstellungen in der Kunst-*

Fig. 101. Altertavlen, vist under restaureringen 1936-38, da den trefløjede tavle (B) var udtaget (s. 2220). Foto Niels J. Termansen. – *Altarpiece, shown during the restoration of 1936-38, when the three-winged piece (B) had been removed.*

geschichte. Ein Beitrag zur Geschichte der künstlerischen Motive, Helsingfors 1912.

⁵⁸ Om genren, jf. vigtigst Cheetham 1984 (note 50), 25, 58, 76, 85, 87, 89 f., 129. Francis Cheetham, *Alabaster Images of Medieval England*, Woodbridge 2003, 161, 184.

⁵⁹ Cheetham 1984 (note 50), 55, 84-91.

⁶⁰ Jf. Cheetham 1984 (note 50), 59; Cheetham 2003

(note 58), 12. Tavlens første relief viser afbrændingen af de hedenske filosoffer som en senere episode i beretningen om helgenindens forhør, men gengiver derefter fængselsscenen, afstraffelsen med marterhjul, halshugningen og gravlæggelsen. Som flankerende figurer ses Skt. Zita og Skt. Dorothea. Tilsvarende altertavler, dog med et mere begrænset udvalg af scener er i Lydiat,

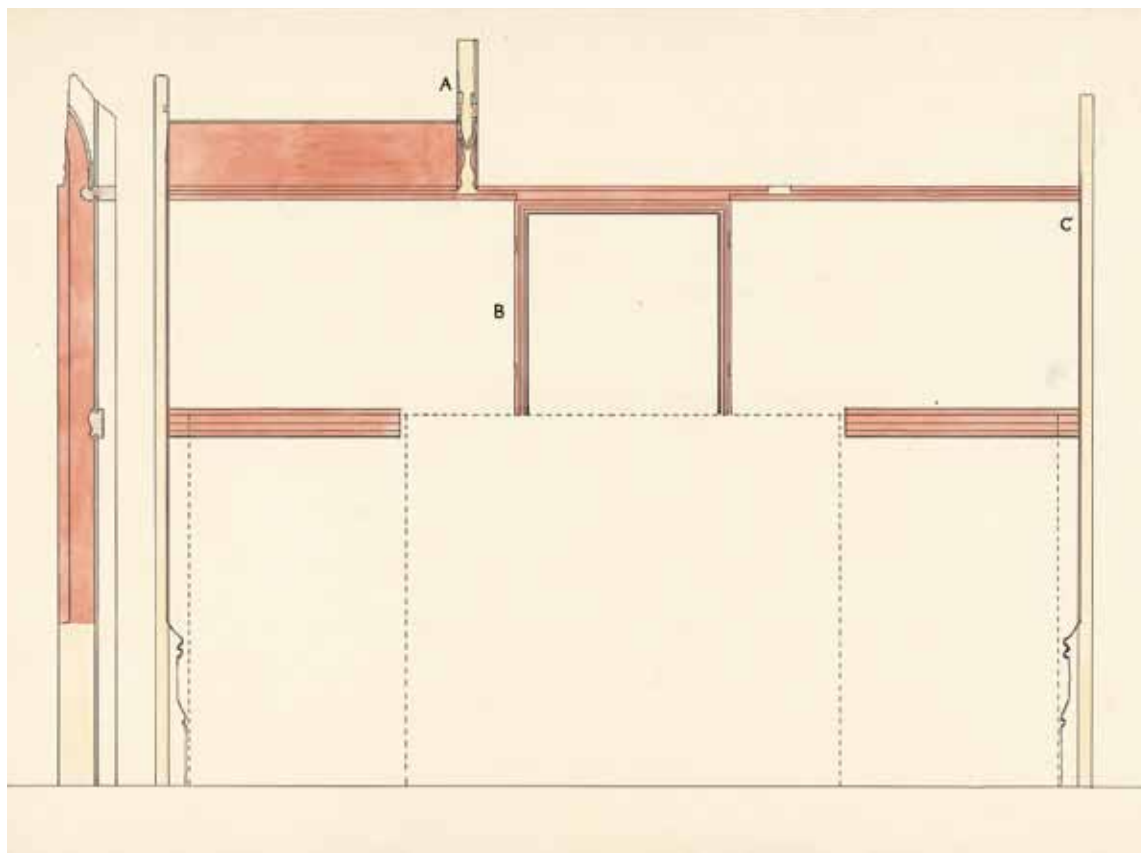

Fig. 102. Opmåling af rammeværk fra den senmiddelalderlige altertavle (C) (s. 2206). 1:20. Tegning af Niels J. Tørmansen 1939. – Scale drawing of framing of Late Medieval altarpiece (C).

Lancashire, Kunsthistorisches Museum, Wien, Museo Civico di Storia ed Arte, Triest, og St. Maria l'Asuncion, Manzano, jf. Cheetham 2003 (note 58), 161 f.

⁶¹ Cheetham 1984 (note 50), 55, 76–80, 129.

⁶² Indskriften fremhæves bl.a. af Chr. Axel Jensen, »Lutherdom og Kirkekunst«, *Fortid og Nutid* 11, 1935–36, 140; Hans Jørgen Frederiksen, »Da Maria fik skæg. Nogle efterreformatoriske eksempler på ændringer i danske middelalderlige altertavler«, *Ico* 2, 1983, 17; her tolkes versene som et forsvar for de billedfjendske krypto-kalvinister, der »sikkert (har) syntes bedre om tavlen i Vejrum, når den i lukket stand fremtrådte som en såkaldte katekismustavle...«. For en mere nuanceret diskussion af denne kreds' billedsyn og navnlig af Niels Hemmingsen, der i realiteten udviste en markant tolerance, selv over for helgenbilleder, når blot disse ikke var genstand for misbrug, jf. Anita Hansen og Birgitte Bøggild Johannsen, »Imo licet. Omkring Niels Hemmingsens billedsyn«, *Kirkearkæologi og kirkekunst. Studier tilegnet Sigrid og Håkon Christie*, udg. Arne Berg m.fl., Øvre Ervik 1993, 181–98. Den tilsvarende – primært teoretiske – modvilje mod afbildninger af Gudfader, jf.

ovf. 190, kommenteredes dog ikke på Vejrumtavlen med en advarsel. Om Vejrumtavlen og dens efterreformatoriske indskrifter, se endvidere Martin Wangsgaard Jørgensen, *Changing Interiors. Danish Village Churches c. 1450 to 1600*, Kbh. 2011, 105 f.; Birgitte Bøggild Johannsen og Hugo Johannsen, »Re-forming the Confessional Space: Early Lutheran Churches in Denmark, c. 1536–1660«, *Lutheran Churches in Early Modern Europe*, Andrew Spicer (red.), Farnham, Surrey 2012, 267.

⁶³ Citatet har ikke præcist kunnet identificeres blandt Augustins værker, jf. venlig meddelelse af 14. juni 2016 fra Torben Damsholt.

⁶⁴ Omtalt 1654, jf. LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Rgsk. 1654–82 (C-KRB-493).

⁶⁵ Mht. Borbjerg Kirkes værnehelgen vides der heller intet sikkert om, hvorvidt der i middelalderen fandtes noget Skt. Jørgenspatrocinium her (s. 1886).

⁶⁶ Herudover kendes kun to eksempler i Danmark. I Hornslettavlen (Øster Lisbjerg Hrd., Randers Amt) er tre fortællende relieffer og to enkeltfigurer indsat som flankerende elementer omkring en senmiddelalderlig Golgatafremstilling, men sekundært suppleret med

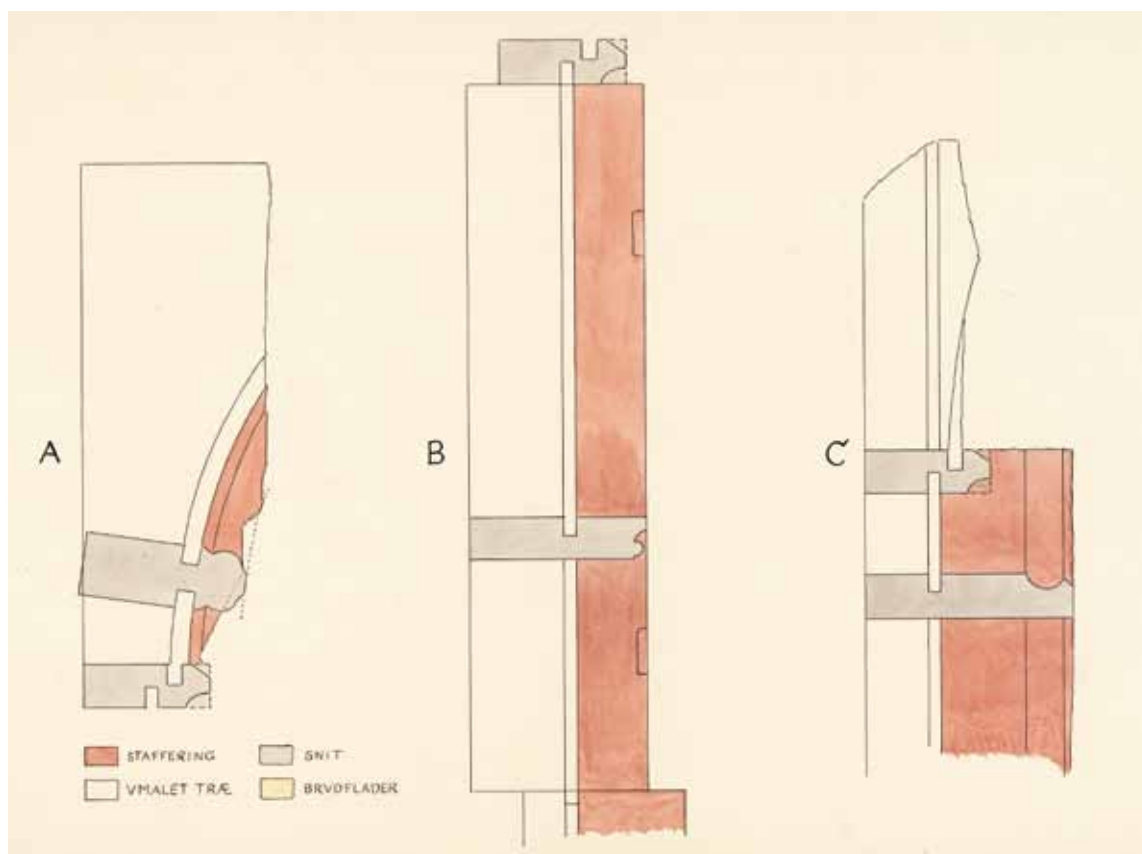

Fig. 103. Snit af profiler m.v. på rammeværk fra den senmiddelalderlige altertavle (C) (s. 2206). 1:6. Tegning af Niels J. Tjernansen 1939. – *Detail of mouldings etc. on framing of Late Medieval altarpiece (C).*

renæssancerelieffer, ligeledes af alabast, hvoraf et enkelt med fremstilling af Himmelfarten er signeret og dateret (Albret Gluxmester, 1574). Tavlens fodstykke bærer årstallet 1576 og våbenskjolde samt initialer for ejerne af den lokale hovedgård, Rosenholm, Jørgen Rosenkrantz og Dorte Lange. I Thorning Kirke (Lysgård Hrd., Viborg Amt) er endelig bevaret et enkeltrelief, indsat i en nyere ramme, jf. om tavlerne også *Plathe og Bruun 2010* (note 53), 405 ff., 1012 ff.

⁶⁷ *Trap*, 5. udg., 21, 337. Som anført i *DK* s. 238 repræsenterer Holstebrotavlen snarere en gave fra enkeltpersoner i menigheden eller en anskaffelse, finansieret af kirkekassen.

⁶⁸ Om vandresagnet, der allerede kendes fra Anders Sørensen Vedel, *Hundredvisen* fra 1591, jf. også K. Lund, »Kongens Søn fra Engelland«, *HaÅrb* 1915, 61–65.

⁶⁹ *Resen* 145.

⁷⁰ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766–69 (C 4–773). Jf. også *DaAtlas* 759 ('historiske billeder'); *Abildgaard* 158 ('helgenbilleder').

⁷¹ *Præsteindb* 1807 96–99.

⁷² LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1807–

10 (C 4–708); LAVib. *Provsteark*. Synsprot. 1812–35 (C 39H–1).

⁷³ Jf. korrespondance i NM.

⁷⁴ Francis Beckett, »Engelske Alabasttavler i Danmark«, *Tidsskrift for Kunstindustri* 6, 1905, 19–23, 45–48, spec. 22 f.; Beckett, *DaKunst* II, 149.

⁷⁵ Philip Nelson, »English Medieval Alabaster Carvings in Iceland and Denmark«, *The Archaeological Journal* 77, 1920, 199–206, spec. 197–99.

⁷⁶ Chr. Axel Jensen, »S. Katarina i Vejrum. En Altertavle med engelske Alabastrelieffer«, i *NMArb* 1938, 22–28. *Plathe og Bruun 2010* (note 53), 1126–28, dog med enkelte unøjagtigheder. Renæssancetavlen er således ikke fra 1595 som anført, men fra 1632, idet kun indskrifter og postament hidrører fra 1593. Indberetningen og tegningen til Oldsagskommissionen skyldes Jens Højer-Leth (jf. s. 2220) og er dateret 1808, ikke J. B. Krarup med dateringen 1809. Kun to af de laveste relieffer og ikke som anført fire har i øvrigt bevaret originale løse stavværksbaldakiner af alabast.

⁷⁷ Jf. note 62 med videre referencer.

⁷⁸ Indb. ved Sven Fritz 1990 i NM.

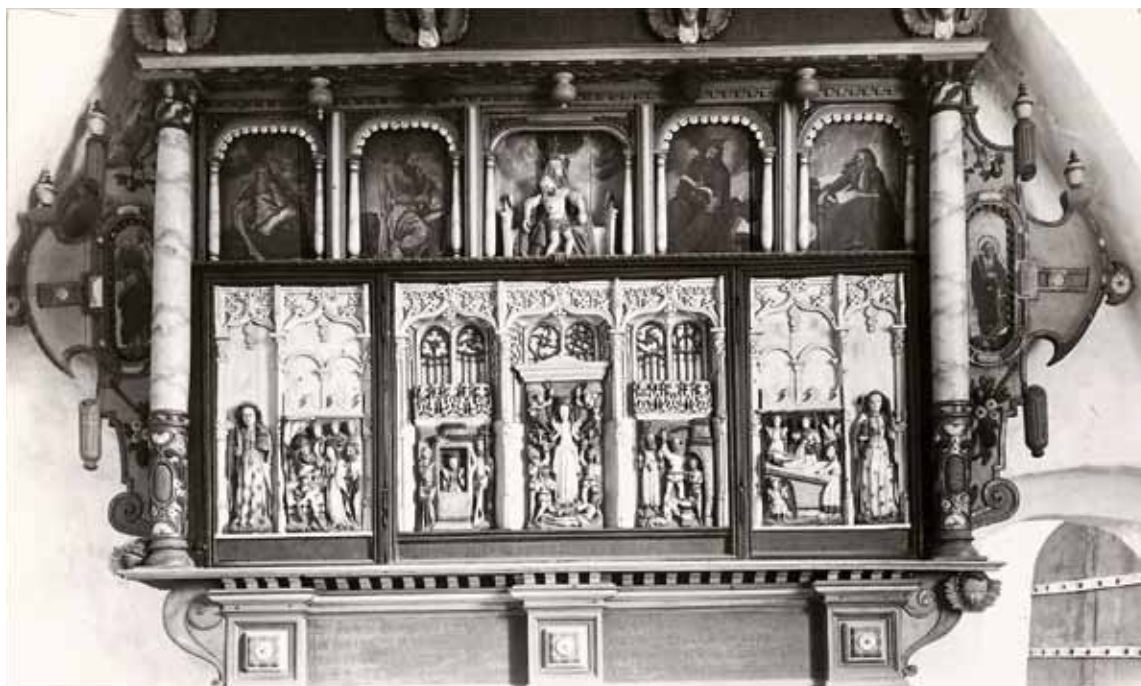

Fig. 104. Altertavlens storfelt, vist før restaureringen 1936–38 (s. 2220). Postamentets venstre kerubhoved er henlagt bag den venstre storstøje. Foto 1920. – Large panel of altarpiece, shown before the restoration of 1936–38. The left cherub's head of the pedestal has been left aside behind the large left column.

⁷⁹ Halkjær Kristensen, *Tinmærker* 96.

⁸⁰ Muligvis skjuler den sekundære plade de oprindelige mestermærker.

⁸¹ LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Rgsk. 1654–82 og 1683–97 (C-KRB-493–94). Paralleller med kuglefødder, dateret o. 1650–1700, findes i Greve og Kildebrønde kirker (DK KbhAmt 968 og 986).

⁸² *Synsprot. I*; LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Rgsk. 1654–82 og 1683–97 (C-KRB-493–94).

⁸³ *Vejrum Nyt* 6, 2014, 4.

⁸⁴ Jf. upagineret pjece i kirken, Axel K. Jensen og Vagn Ove Høgild, *Vejrum kirke*, Struer (2014).

⁸⁵ LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Rgsk. 1654–82 og 1683–97 (C-KRB-493–94).

⁸⁶ LAVib. *Ribe bispeark.* Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766–69 (C 4-773). Heri anføres som en kommentar til mindetavlens tekst: »Det Crucifix og Jern Værk er dette som staaer over Chorsdøren og for Sættet i Altergulvet, hvilket er fuldfærdiget af sønnen, Niels Overgaard til Quistrup.«

⁸⁷ Jf. korrespondance mellem Uldall og den daværende kirkefører, sagfører Holm-Nielsen, Ausumgård, i NM. *Korr.ark.*

⁸⁸ Om den middelalderlige praksis med anvendelsen af lys ved dåbshandlingen og i forbindelse med påskeritualer, jf. Erling Rump, »Inskriptionen på Øster Hornum fonten«, *KirkehistSaml* 1972, 1–23.

⁸⁹ Jf. skitse af koret fra 1884, indlagt i korrespondance mellem Uldall og sagfører Holm-Nielsen (note 87).

⁹⁰ Jf. bl.a. dåbsfadene i Bøvling og Handbjerg kirker, s. 839 og 1977 samt ndf.

⁹¹ Kvindevåbenet er formet som et Jesumonogram, jf.

Fig. 105. Detalje af dåbsfad, o. 1550–75, med giverparrets bomærkeskjolde, initialer og året 1615 (s. 2228). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Detail of baptismal dish, c. 1550–75, with escutcheons and initials of the donor couple and the date 1615.

et tilsvarende eksempel på dåbsfadet i Handbjerg, dog for en person med initialerne: »KMD«.

⁹² Kristiansen 1943.

⁹³ Jf. korbuekrucifiks, o. 1725, i Bjolderup (Rise Hrd., Åbenrå Amt), beslægtet med krucifiks af Johan Zimmer, 1716 i Flensborg Franziskanerkirche (jf. *DK Sjyll* 1839); alterkrucifikser i Flakkebjerg o. 1700 (V. Flakkebjerg Hrd., Sorø Amt, *DK Sorø* 805); i Garnisonskirken, København, skænket 1706 (*DK Kbh. By*, III, 240) og i Lövvö, 1700-tallet (Färentuna, Uppland, jf. *Sveriges Kyrkor*, Uppland, VI, 1, 1957, 466). På samtlige eksempler hænger Kristusfiguren dog dybere i armene.

⁹⁴ For en mulig flytning på dette tidspunkt, jf. også Kristiansen 1943.

⁹⁵ LAVib. Ribe Domkapitel. Jordebog for Hardsysels provsti 1655, fol. 52b-53a; Severinsen 1909 62. If. *DaAdÅrb* 98, 2006-08, 2009, 594 er Jens Spend til Kvistgård senest nævnt 1528; han antages her at være død samme år, hvilket dog modsiges af notitsen. Simon Spend er senest nævnt 1495, jf. samme 493. Teoretisk set kunne teksten være moderniseret, men behøver ikke at være det, jf. venlig meddelelse fra Marita Akhøj

Fig. 106. Fragmenter fra prædikestol, 1632 (s. 2232), nu henlagt på kirkens loft. Foto Anders C. Christensen 2015. – *Fragments from the pulpit, 1632, now set aside in the church loft.*

Nielsen, Dansk Sprog- og Litteraturselskab, bl.a. med henvisning til eksempler i Gammeldansk Seddelsamling (<http://gammeldanskseddelsamling.dk>, opslagsord: »prædikestol«). Her findes tre ældre paralleller, nemlig: bøn »pa wor predicke stoll« for Stig Olson og hans familie i Landskronas Kirke (9. okt. 1461, jf. også L. Weibull (udg.), *Diplomatarium Diocesis Lundensis*, IV, Lund 1909, 29); bøn »i messer oc aff predike stoell« i Nibe Kirke (Aalborg Amt, 2. maj 1484), jf. også A. Heise (udg.), *Diplomatarium Vibergense*, Kbh. 1879, 80); bøn i Sønder Bjert Kirke (Nørre Tyrstrup Hrd., Vejle Amt) for et afdød individs sjæl »i messe og prædikestol« (14. juni 1499, jf. også *Repert* 2, nr. 8820).

⁹⁶ Marie-Louise Jørgensen, »Lektorieprædikestole i Østdanmark«, *Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller*, Hugo Johannsen (red.), Kbh. 1983, 102ff.; Wangsgaard-Jørgensen 2011 (note 62), 143, nævner kendskabet til i alt 21 prædikestole fra tiden før o. 1550; heraf kunne dog kun fire betragtes som middelalderlige. Jf. også 144-46 samt 114-23. Den middelalderlige brug af prædikestolen omtales her som primært knyttet til prædiken, liturgiske læsninger eller sang, men knyttes ikke i forbindelse med anvendelsen ved bønshandlinger under sjælemesser som ovf. nævnt, eller til kommunikation af formaninger, meddelelser

Fig. 107. Gavlstolper, 1600-tallets første årtier, måske fra Ætherskabsstol (s. 2237), nu henlagt på kirkens loft. Foto Anders C. Christensen 2015. – *Gable posts, first decades of 1600s, perhaps from a Æfamily pew, now set aside in the church loft.*

Fig. 108. Detalje af korbuekrucifiksets $\dagger$ postament, sammensat af ældre (bladkrans) og yngre dele (tværbjælke, vaser, konsol og kerubhoved) (s. 2229). Foto Georg N. Kristiansen 1943. – *Detail of $\dagger$ pedestal of chancel arch crucifix, composed of older parts (foliage) and younger parts (crossbeam, vases, console and cherub's head).*

og stævninger i øvrigt, således som det belyses fyldigt af materialet på i alt 15 eksempler i Gammeldansk Seddelsamling.

⁹⁷ Forslag af 17. nov. 1982 til hoveddistandsættelsen i NM. *Korr.ark.*

⁹⁸ LAVib. *Provsteark*. Synsprot. 1812-35 (C 39H-1).

⁹⁹ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-773); *Abildgaard* 158.

¹⁰⁰ Iver Juuls mor var Kirsten Ovesdatter Lunge ($\dagger$ 1588).

¹⁰¹ 1766-beretningen har fejlagtigt tolket våbenet som 'to roser', mens *Abildgaard* viser den korrekte lilje. Dog synes han at have været noget ukoncentreret under afskrivningen, idet mandsstolen oprindelig er betegnet 'kvindestolen', mens initialerne: »HFW« og »HMW« først urigtigt – dog med senere korrektion – er anført »HMW« og »HFW«.

¹⁰² Ingeborg Parsbergs mor var Dorte Olufsdatter Munk (Lange) ($\dagger$ 1641). *Abildgaard* aftegner dog hjelmtegnet som tre fjerlignende opstandere, vel en forenkling af de almindeligt viste 13 faner. 1766-ind-

beretningen har fejlagtigt: »F:W« og karakteriserer våbenet over hjelmen som en udbredt lilje.

¹⁰³ *Abildgaard* har gengivet skjoldmærkerne urigtigt, idet første felt er vist lodret delt og andet felt delt i stedet for omvendt. Hjelmtegnet er dog korrekt angivet som en kronet opstander med strudsefjer. 1766-indberetningen registrerer alene 'nogle skakstreger' på skjoldet og over hjelmen en udbredt lilje. Hjelmmærket betegnes igen – urigtigt – som en udbredt lilje, ligesom hele mærket fejlagtigt betegnes som det mødrene våben (»M:W«) i stedet for det fædrene våben for Ingeborg Parsberg.

¹⁰⁴ Om den lejlighedsvis omvendning af heraldisk decorum, hvor mandsvåbenet normalt er placeret til heraldisk højre, for at angive den kvindelige ophavsret til en donation eller en højere grad af fornemhed, jf. Birgitte Bøggild Johannsen, »Heraldik og stærke kvinder«, *Nyt fra Nationalmuseet* 105, 2004-05, 20-21. Ingeborg Parsberg stiftede i øvrigt 1634, som fremhævet med indskrift, både altertavlen og et prægtigt, heraldisk prydet sandstensepitafium i Villestrups sognekirke, Astrup (Hindsted Hrd., Aalborg Amt). Et eventuelt brud på den heraldiske norm fremgår dog ikke af sidstnævnte.

¹⁰⁵ Jf. Ebbe Nyborg, »Hans og Sten Maler af Ribe«. Om Ribes malermiljø og dets »marked« i 1600rnes Vestjylland, *Synligt og usynligt. Studier tilegnede Otto Norn*, Hugo Johannsen (red.), Herning 1990, 144-47.

¹⁰⁶ LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. Rgsk. 1654-82 (C-KRB-493), med omtale af en mandsstol med opstander, placeret her.

¹⁰⁷ Instrumentet omtales i kilderne som et orgel, men if. meddelelse fra kirken til Den Danske Orgelregistrant 1973 var der tale om et harmonium.

¹⁰⁸ LAVib. *Godsark*. Ausumgård Godsarkiv. Dokumenter tiender vedkommende, 1758-1913 (G 418-32).

¹⁰⁹ If. meddelelse fra kirken til Den Danske Orgelregistrant 1973.

¹¹⁰ M. Sørensen, *Horsens Orgelbyggeri. Katalog*. Horsens 1923. Orglet har nr. 231 i værkfortegnelsen.

¹¹¹ Jf. notat ved Chr. Axel Jensen 1943 i NM. *Korr.ark.*

¹¹² Gunnar Rønn og Jens Krogh, *Kirkeskibe i Ringkjøbing Amt* (Hardsyssel Håndbog 3), Ringkøbing 1992, 97.

¹¹³ Uldall, *Kirkeklokker* 198.

¹¹⁴ Uldall, *Kirkeklokker* 199; Heinrich Brauer m.fl., *Die Kunstdenkmäler der Provinz Schleswig-Holstein I*, Slesvig *Die Kunstdenkmäler des Kreises Husum*, Berlin 1939, 256.

¹¹⁵ P. Storgaard Petersen, »Tvis Kloster«, *HaÅrb* 1915, 37.

¹¹⁶ I skødet til Jermiin 1774 omtales skødet til Moth, jf. LAVib. *Viborg landstings skøde- og panteprot.* 1772-76 (B 28-704), lyst(?) 10. maj 1775.

¹¹⁷ *HofmFund* 612 nævner alene ligene af Rasmus Overgaard og Margrethe Block, mens kisterne for Balthasar Halse ($\dagger$ 1771) og Christiane Moth ($\dagger$ 1773),

Fig. 109. Interiør mod øst, vist i forbindelse med en festlig pyntning af kirken, måske i forbindelse med et bryllup. Ældre foto (før 1936) i Struer Museum. – *Interior towards east, shown in connection with festive decoration of the church, perhaps for a wedding (before 1936).*

daværende ejere af Kvistrup, overførtes til Aarhus Domkirke (DK *Århus* 900), Jf. også F. K. Erlang, »Noget Billedstof«, *HaÅrb* XXXIX, 1935, 80.

¹¹⁸ Jf. også *DaAtlas* 760.

¹¹⁹ LAVib. *Pastoratsark*. Dokument vedr. vedligeholdelse af den Quistgaardske begravelse. Indlagt i Regnskabsbog for den Rosenborgske Stiftelse (CP-5002A).

¹²⁰ Jf. Ejnar C. Larsen, »Nogle familier med rod i 1500-tallets Ribe. Slægten Lime«, *PersHistT* 1990, 10.

¹²¹ Mesterens karakteristiske sten findes primært på

Nykøbing Mors, jf. *DK Tisted* 79, 853, 881, 891 f. Et lokalt eksempel er dog gravsten nr. 2 i Gimsing (s. 2154).

¹²² Faye, *Støbejernskors* nr. 260, 118 f.

¹²³ Faye, *Støbejernskors* nr. 301, 131.

¹²⁴ Faye, *Støbejernskors* nr. 303, 132 anfører årstallet for et kors af denne type (ikke bevaret) samt af to tilsvarende, dog med uvis datering.

¹²⁵ Jf. Faye, *Støbejernskors* nr. 261, 118 f. Korset har dog ikke trekløverender som nr. 2.

VEJRUM CHURCH

The church lies c. 300 m west of the main road between Holstebro and Struer, at the edge of a small valley system. The oldest entrances to the churchyard, which is enclosed by earth dikes with stone fronting, consist of the brick-built, lead-roofed portals in east and west, which may be medieval.

The Romanesque parts of the building consist of chancel and nave, to which an only slightly younger apse has been added towards the east. The dimensions of the ground plan, which include a length of c. 32 m, place the church among the largest ashlar buildings in the country. The exterior walls of the church consist of well-cut granite ashlars above a profiled double footing. The ashlars are laid in straight, continuous courses, and on the north side of the chancel and nave original put-log holes from the construction scaffolding are still visible (figs. 9, 20, 98). On the northern side of the chancel two picture ashlars are also preserved. One, which is positioned in the top course, probably shows a Tree of Life; the other, which is fragmented, possibly a male figure (figs. 7–8). In the south east corner of the chancel a Romanesque sundial is carved into a corner ashlar (fig. 11).

The two original doors of the church are preserved in the north and south side of the nave, the former of which is still in use, while the south door is bricked up. Of the Romanesque windows only three are preserved, one on the north side of the chancel and two on the north side of the nave. The window of the apse has been rebuilt, but appears to have been reconstructed in its original form.

In the Late Middle Ages the church underwent extensive repairs and was given many extensions, a process which took place in three main stages. The first was c. 1425: dendrochronological analyses show that the roofing of the chancel and probably of the nave was replaced. At this time too new, now bricked-up windows were possibly installed in the south wall of the chancel; parts of

the eastern one can still be seen from the chancel loft. The next stage came around 1500, when presumably both the porch and the tower were built in medieval brick. The porch, the interior of which is decorated with segmentally-arched niches which have parallels in a number of the churches of the area (fig. 22), were rebuilt and raised around 1730, when steps to a gallery in the west end of the nave were established. The characteristic onion-dome spire of the tower (fig. 4) probably comes from the period around 1750. The type is thought to have its origin in the southern German area, and in this country was introduced by the German-born architect Nicolaus Hinrich Rieman.

Finally, around 1520, a rebuilding was conducted which led to a radical change in the interior of the church towards the east, since the apse was transformed into a sacristy by the erection of a closing wall. Moreover, the chancel was given an eight-pointed star vault (figs. 26–28, 31).

†*Wall-paintings.* The interior of the church has been covered with wall paintings from several periods. In 1901 and 1984 there appeared in the chancel, nave and tower interior traces of wall-painted decorations which were subsequently covered over again. The oldest decorations, which are not described in any detail, were in the tower interior, and are presumably from c. 1500. The paintings may have been done as a continuation of the completion of the tower. In the chancel vault wall-painted decorations from c. 1520 appeared in the form of among other things chevron patterns and intersecting round-arched friezes. Shortly after completion the paintings were painted over with a luxuriant pampre tracery (figs. 38). On the north wall of the chancel there was also a contemporary image of a female figure, presumably the Virgin Mary.

On the chancel arch wall there appear to have been post-Reformation paintings from c. 1550

showing Martin Luther and Philipp Melancthon, and a wall-painted decoration in the tower interior from c. 1700 showing a baldachin with hanging drapery. Finally, on the north wall of the nave, there was a wall-painted list of incumbents from c. 1750.

Furnishings. From the †communion table of the Romanesque church come on the one hand the probably original saint's tomb of granite, which during the rebuilding of c. 1520 (p. 2193) was transferred to the Late Medieval communion table by the secondary partition wall, and on the other hand the font (fig. 66), which takes the form of a variation on the 'sepal' type of north-western Jutland. In connection with the radical change of the chancel a monumental altarpiece (figs. 37-57) was probably procured and was later rebuilt twice. In this two slightly older three-winged altarpieces were installed, one of them a large altarpiece with a rare decoration of English alabaster reliefs from c. 1470 with scenes from the life of St. Catherine; the other a smaller piece probably of domestic or northern German manufacture, with a Throne of Grace image from c. 1500. From the Late Middle Ages, finally, comes the church's oldest bell (no. 1, fig. 87), dated 1485 and marked with the bell-founder's name, Jens Smed. According to an inscription the bell came from Tvis Monastery, but it probably only came to Vejrum at some point after the Reformation (p. 2245).

Among the oldest post-Reformation furnishings is a baptismal dish from c. 1550-75 (fig. 65) of the usual southern German type with a depiction of the Fall of Man. However, the dish was presumably not donated until 1615, as indicated by the donor initials and date. As an element in a highly significant adaptation for Lutheran use of the Late Medieval altarpiece this was transformed (cf. fig. 53) in 1593 on the outsides as a catechism tablet with the Lord's Prayer, the words instituting the Eucharist, and the Creed, while an admonitory text on the inside warned against the erroneous use of the images of saints. At the same time a pedestal in the style of Mikkell van Groningen was added.

In the course of the first half of the 1600s an important renewal of the main furnishings of the church was carried out. Probably in 1632 a monumental architectural framework was executed around the altarpiece (cf. fig. 37), closely related to the Borbjerg altarpiece from 1639 and probably made by its creators, Christen Snedker and Jakob Maler (presumably Jakob Bartholomesen or Jakob van Meulengracht). At the same time, perhaps as a replacement for a Late Medieval †pulpit or lectern mentioned in 1530, a pulpit was set up which corresponds closely to the one in Stadil Church from the 1630s (fig. 68). The absence of Vejrum's (and of Stadil Church's) accounts from the time before 1654 means, however, that we lack precise information about those responsible for the two pulpits – as well as for the altarpiece. A new ornamentation from 1653 of both objects in Vejrum was done by a certain "CLV" (fig. 71), probably the churchwarden Christen Lauridtzen from Villemosegård. The chalice and paten of the church were also obtained in the first half of the 1600s, but the altar candlesticks must rather be dated to the end of the century (figs. 58, 61). To the picture of the church interior of the 1600s belonged two †family pews, probably made after 1627 on the initiative of Ingeborg Parsberg, the widow of Iver Juul of Villestrup, Kvistrup and Ausumgård (fig. 77); furthermore a richly decorated †gallery at the west end of the nave from the time before 1664 with paintings of Christ and the Twelve Apostles.

The furnishings of the church in the first part of the 1700s were still characterized by donations from changing owners of Kvistrup and Ausumgård. Around 1707/1715 the altar rail (fig. 63-64) was donated by Rasmus Overgaard and Maren Pedersdatter Block together with their son Niels Overgaard and his wife, Margrethe Cathrine Bugge. The same circle probably donated a chancel arch crucifix at the same time (fig. 67), set up above the later-vanished, richly ornamented †chancel rail. In 1729 a communion set for the sick was added (fig. 59), made by the Holstebro master Mathias Lind, while the wafer box (fig. 60) by Søren Christensen Wendelin from Viborg, comes from the second half of the 1700s. A similar box is in Fovsing Church (p. 2338). However, both were not obtained until

1892. Christian von Moth's (†1766) ownership of the church also left its traces in painted, but later lost decorations, partly of the above-mentioned †gallery, partly of the †chancel rail.

From the nineteenth century come a number of smaller objects including a baptismal dish (1863), a chasuble (c. 1870) and two unusual pear-shaped money boxes (fig. 78), donated by the couple Hans Helmuth de Jermiin and his wife Nicoline Sophie (1878). From 1892 come a porcelain altar jug and a spoon. Finally, the pews were renewed in 1880–81, while around 1890 the pulpit was moved from a temporary placing at the north wall of the nave to the south side of the chancel arch wall.

In the time after 1900 the church has acquired several new furnishings (cf. figs. 60, 82, 86), most importantly a fine facsimile edition of Christian III's Bible (1550) with accompanying lectern, a gift from Ejnar V. Munksgaard (1932), a contemporary church ship, an altar jug (1938), a Communion set for the sick (1954), an organ (1990) which replaced an older instrument from 1919, and a bell (no. 2, 2009).

Sepulchral monuments. In the tower interior of the church a (†)sepulchral chapel for Rasmus Nielsen Overgaard and Maren Pedersdatter Block was set up in 1700 (pp. 2194 and 2247). The chapel was also used by the later owner of Kvistrup and Ausumgård, Christian von Moth. Access to the chapel was through the still-preserved lattice-work door (fig. 89) in wrought iron with a dating and initials for the first owners of the chapel. In addition a memorial tablet (no. 1, fig. 90) has been set up on the north wall for the former of these. Finally, on the east wall of the porch one sees a tablet of red-flamed marble (no. 2, fig. 91) for Mads Qvistgaard, who was born at Qvistgaard (Kvistgård) and died on 6 April 1804 and for his sister Kirsten Qvistgaard (†1807). We also know of a †wall monument from c. 1690 commemorating the incumbent of the church, Niels Povelson and his two wives, Karen Pedersdatter Lime and Ingeborg Frandsdatter Rosenborg.

Worth singling out among the church's more recent monuments are six wrought iron crosses from the period c. 1871–86 (figs. 94–97).